

(หน้า 90)

บิดาให้เรียนศิลปศาสตเมอึงอุกะธณกร เรียนได้วิชาแล้วกลับมาหาบิดา ว่าจเอาทรับไปบูชาอา
จารย์พันคำถึง โจรรู้กอยจนำจัตมานพเสียแล้วจะเอาทรัพย์ พระเจ้าเสด็จอยู่ในพระเชตุพนเมือง
ยวาวุฑิ ก็ปรารพหนว่าศหนาจัตมานพ มีอยู่แต่ว่าโจรจนำเสียกอสินอายุแต่เท่านั้นก็เปนเวรกันมา
พระเจ้าเสด็จไปดวยจัตมานพ 2 เหนพระเจ้าก็เลื่อมใสมีน้ำใจสัทธา รับพระไตรสระณา...ชำรุค...
มแลสิดหาได้แล้วก็ไปโจรก็มายิงตาย เคะหะได้รับพระไตรสระณาคมแลสิดหาไคแล้วซึ่งตัว
รักษาไว้วันน ไปเกิดในสววรรควิมานทองสูงไคสามสิบโยชน์ มีบริวารพันหนึ่ง บิดามาคาญาติ

(หน้า 91)

แลอาจารย์ทั้งสองเมืองมาปลงสรภ พระเจ้าปรารภเหนนิสไปคใจคนทั้งปวง จึงเสด็จมาถึงที่จัตมา
พน เทวบุตรก็ลงมาทังวิมานมีรัศมีรุ่งเรืองมานะมัสการพระเจ้า คนทังปวงถามจัตมานพ เทวะ
บุตรบอกความว่าบิดามาคาอาจารย์ ว่าตัวเรานี้ครีจัตมานพ เคะหะเราได้รับรักษาสินห้าแลพระไตร
สธณคมจึงไคไปเกิดเปนเทวบุตร บิดามาคาอาจารย์คนทังปองก็มาสมาทนเอาสินห้า แลพระ
ไตรสธณคมในสำนักพระเจ้า ครันสิ้นอายุสมแล้วก็ไปบังเกิดในสววรรคเทวโลกนัน 2 ที่อุบา
สกอยู่เมืองการานะษริ กับนางเรวะดีเปณญาติกัน บิดามาคาญาติยกให้อยู่ดวยกัน นันหิยะ

(หน้า 92)

ไม่ก้อใจว่านางเปนคนพาลไม่ทำบุญให้ทาน ก็ไคอยู่ดวยกันเกิดบุตรสองคน ครันอยู่มานันหิยะสร้าง
พระวิหารสี่หิษกับทังศาลาสี่หิษ แล้วถวายจ้งหันแก่พระสงฆทุกอาราม เคะหะบุญนันก็ไคไปเกิด
วิมานสูงสามสิบโยชน์กับบริวารสำหรับบุญ เกิดดวยวิมารคอยทำอยู่ดาวดิง พระโมคลาเสด็จขึ้น
ไปเหนวิมาร ไม่มีเจ้าของ เทวดาบอกว่าวิมานของนันหิยะมานพ พระโมคลาลงมาทูนถามพระเจ้า 2
ครัสเทษนาสธรเสริญบุญคนที่ได้สร้างกุฎิวิหารศาลา ถวายแก่พระสงฆเปณบุญมาก กว่าไคทำบุญ
ดวยเข้าปลาอาหารทังปวง ครันอยู่มานันหิยะไปค้าขาย สั่งภรรยาไว้ไหปรนนิบัติพระสงฆจุแต่

(หน้า 93)

ก่อน อยู่มาภายหลังนางเรวะดี เอาเข้าปลาเกรียนกับน้ำผักคอง ถวายพระสงฆที่เรือนทุกวัน พระ
สงฉันไม่ได้ทำนาก็กลับไป นางแกลงเอาเข้าปลาอืนทิงโปรยปรายที่กลางดิน แลวันางรองบอกเพื่อน
บ้านว่าสมณฉันแล้วทิงเรียรายเสีย นางว่าอย่าบช้าแก่พระสงฆ 2 หมิไคมารับบิณฑิบาท ครันผัว
กลับมารู้เหตุผล ว่านางทำดั่งนี้ก็ขบ้นางเสีย อยู่มานันหิยะตายก็ไคขึ้นไปสู่วิมาน นางเรวะดีมาเก็ช
เกบเอาเข้าของทีเรือนผัว ครันไม่ได้ของนางก็โกรธ ถ้าว่ามีทำบุญไหทานเสียเขาของก็จะมีอยู่ แล้วว่า
อย่าบช้าแก่พระสงฆอีกเล่า ทาวเวศสุวรรณจึงใช้ภักษสองคนมารองป่าว ว่านางเรวะดียังอีกเจดวัน

(หน้า 94)

นางเรวะดีตาย เขาบานเขาเมอึงก็ตกใจ ครันถึงคำรบเจดวัน ยักขสองคนก็มาเอาตัวนางเรวะดีขึ้นไป

ความงามของผิวแล้ว ก็นางมาลงนรกทั้งแปด นางอโนวอนขอโทษตัวเขาก็หนีฟัง ตกอยู่ในอสุภะ
นรกภูมิเท่าบัดนี้แล ๐ ครั้งหนึ่งพระเจ้าเสด็จอยู่ในพระวิหารเมืองราชคฤห์ พระโมคลาถามนาง
เทวทิดาสามสิบหกองค์ มีวิมานแลบริวารรองลง 2 ว่าเมื่อศาสนาพระพุทธสบเจ้านั้น ข้าเป็นมะนุษ
อยู่ได้ทำบุญไหทานต 2 กระจึงได้เป็นนางเทวทิดา พระโมคลาลงมากราบทูลพระเจ้า 2 จึงตรัส
เทศนาพระจตุรปริยาลัง ว่าครั้งเมื่อพระตะถาคตเสวยพระชาติเป็นกุลิมานพ อยู่เมืองภาราณษีเป็น
ลักเลง

(หน้า 95)

พินพาทไม่มีผู้ใดเสมอ เป็นอาจารย์พระเจ้าภาราณษี กุลิมานพอุษาหปรมนิบัติบิดามาคา และนุสนิ
มานพมาเรียนดิษพินพาแต่สำนักกุลิมานพ 2 บอกสิ้นเพลงทุกประการ มุสิมานพให้ครูเอาตัวเข้า
ถวายพระเจ้าภาราณษี 2 ก็ยินดีนักจึงประทานทรัพย์ให้ครูผู้สั่งสอน จพระทานศีลส่วนหนึ่ง ศิสนัน
ทูลว่าวิชาเสมอกัน จะขอคิดพินพาแด่ครูถวาย ถ้าเพลงไม่เสมอครูขอถวายชีวิต ถ้าวิชาเสมอ
ครูขอขอรพให้เท่าครู พระเจ้าภาราณษีสั่งว่าในเจดวัน ไหมมาคิดพินพาถวาย ครูจึงคิดว่าตัวกูแก่
ชราแล้ว จสู้แก่ศิษเอนจอันประราไชแก่ศิษ จออกไปผูกคอตายเสียดีกว่า ก็รอนขึ้นไปถึงอินทราทิ
ราช

(หน้า 96)

2 ลงมาถึงว่าท่านอย่าร้อนใจ จช่วยหมีให้ระปราไชแก่ศิษ เพราะท่านเป็นครูแต่เรามาแต่ก่อน ครั้นถึง
เจดวันครูกับศิกก็เขาไป พระอินเธลงมาประคิตถานอยู่ จำเพาะให้แต่ครูกุลิมานพเห่น ครูกับศิกสนัน
ก็คิดพินพาถวาย เพลงเพราะเสมอกรร ดิดกันยังสนามเล่นนำพระที่นั่ง พระเจ้าภาราณษีพร
อมด้วยโยธาข้าหลวงแลไพร่พลเมือง ฝ่ายฝูงชนฟังทั้งนั้นก็ว่าเพราะเหมือนกรร ครั้นสิ้นเพลงแล้ว
พระอินจึงว่า ไหกุลิมานพครั้นเดดสายเสียสายหนึ่ง ดิดยังเพราะขึ้น ไป ศิสนันก็เดดสายพินบั้งเสียง
กลายลงครูเดดสายพินสิ้นทั้งสามสาย ดิดแต่กันเปล่าเสียงเพราะยังขึ้นไปกว่าเก่า ศิษทำตามเสียงหามี
ไม่ย

(หน้า 97)

ก็อับปราไชแก่ครู 2 จึงโยนหินขึ้นไปบลอากาศถึงสามครั้ง นางเทวทิดาลงมาพอันรำ ...จ่ารุค...ดังกล
สามรอบแล้ว คนทั้งปวงก็ชวนกันสรรเสริญครู แล้วก็เอาไม้ค่อนกอนดินทุบตีศิกสนันจน สิ้นชีวิต สม
เดจอำรินทราทิราชก็กลับขึ้น ไปยังวิมาน จึงใช้ให้พระมาคูลีเทวบาร์ถิ เอาเวชยันตราขรภูลงมารับ
กุลิมานพขึ้น ไปยังดาวดึงษภพ กุลิมานพจึงถามเทวบุตรเทวทิดา ว่าท่านได้กระทำบุญกุศลสิ่งอันใด
จึงมาได้สมบัดแล้วรัชหมิดนี้ เทวบุตรเทวทิดาจึงบอกว่า ท่านเป็นอาจารย์ทั่วเจ้าแต่ก่อน ท่านได้ย
สั่งสอนให้ข้าทำบุญไหทานต 2 จึงได้เสวยสุขเพราะท่านด้วยประการดังนี้แล ๐ ครั้นกลับชาติมา

(หน้า 98)

มุลิตมานพศิษย์นั้นครีพระเทวทัต พฎการณษรึนั้นครีพระอนนท พระอินนั้นครีพระอนุท คุลิมาน พนัษครีพระตถาคตเทจิง ๐ ครั้งนี้พระเจ้าเสดจอยู่เ็นพระเชตุพนณะเมืองสาวดีดี พระมหาโมกคัลลา ยวนนัศการลาพระเจาขึ้นไปสวรค์ จึงเอนอนควันเทวบุตร จึงถามว่าท่านได้ทำบุญสิ่งใด จึงมีรัศ หนีเขียวขาวเหลืองแดงมีปการต่าง 2 กันดังนี้ แลเอนเทวบุตรเทวทิดาจึงถวายนัศการพระมะหาเถรแล ทำสการบูชาแล้ว เอนเอนเทวบุตรบอกว่าเมืองตังศาสนาพระสุเมตังสัมาสัมพุทเจ้าในยพทนกับ ล่วงไปแล้วสามหมื่นกับ ท้าวเจ้าได้เปนมะนุษ แลได้บวชเปณภิกษุพระษา 1 แลสีกอออก

(หน้า 99)

มาเอนอนิจ จึงอุษาทำบุญให้ทาน ชักชวนสัปรุชไปฟังธรรมเทศนา แลอุษาทกวาดลาญพระเจ ดียซึ่งบันจุพระยาริกระชาตุพระสุเมตังสัมาสัมพุทเจ้าในนั้น เซตะซึ่งได้ทำบุญจึงได้มาเปณเทวคาบุตร ดั้งนี้ พระโมคคัลลาเจาลงมา จึงกราบทูลพระเจ้า 2 จึงตรัสพระธรรมเทศนา สรรเสริญว่าบุกลผู้ใด ชักชวนกรรฟังธรรมเทศนาแลสร้างกุศลต่าง 2 นั้นเทวบุตรทูลท พระเจ้าตรัสเทศนาแก่พระภิกษุสงฆ์ ใน พระเชตุพนเมืองสาวดี ว่าสัตัวทุกวันนี้เตไปตกอะบายภูมิแต่ล้วน เปณอันมากหมิอาดทิจนบได้ย พระตถาคตเณประจักแจ้ง หนีได้เคลือบแฝงสิ่งใด เณด้วยจักขุอันเปณทิพ เหมือนคนนั่ง

(หน้า 100)

อยู่ที่ประตุนันเดียวกรรไม่มีผ้าแลม้งม่านกำบัง คนในเรือนแลเงนังจนอนจเดินเข้าออก บุรุษอันนั่ง อยู่ที่ประตุนันเณทุกประการฉันใด พระตถาคตเณประจักแจ้งฉันนั้น ไม่เณเหมือนบุรุษชะลอน เปณดาเนื้อ จแลไปทางสองโยชนสามโยชนัน หนีอาดทิจเณว่าเมดเจ้าแลเมดจา อันทิพจักขุนี้จแล ไปทางรอยโยชน ก็อาดสามจเณประจักสิ้น สัตัวจไปอบายภูมิเพราะประมาทในทศกัมมทสิบ ประการครี ภายกะสาม ครีลักทัรพ 1 สัผัพผลาวาท 1 ผรุษาท 1 มโนกำสามครีอะภิชฌาโลก 1 พยาบาทผูกเวร 1 มิจฉามิทธิธูถือผิดเปณช่อ 1 ทำผู้ใดหนีได้ทำ

(หน้า 101)

อกุศลด้วย แลตายไปถึงได้สวรค์ในชั้นจาตุมาหาราชิกาเวตังยายามาตุคิตา จนถึงพรหมสิบหกชั้น ไคชั้นหนึ่งตามวาสนาของตัวแลถ้าทำอะกุศลกำด้วย ภายวาจาใจ กำแลกำนันเบาบางก็เณแต่ เปรตเดียรฉานอสุรกาย ผู้ใดทำบาบครันตายไป นายนิรยบาลมาคุมเอาตัวไปไหพญมะราชตามะบาง ทิสิริคุดอำมาจถาม ว่าเมื่อยังเปนมะนุษนั้น ยังเณเทวบุตรหาประการ แลไคคิดถึง ทุกขัง อนิจัง อนตา อยู่อย่างฤาหาหนีได้ เทวะบุตรหานันครีลล่อนนอนคลุกมุดคุตนี้ง คนเท่าแก่ชราพินหักผ้งอก ผอม

(หน้า 102)

ถือไม้ท้าวกันนี้ง แลคนมเรงก็เรือนพุะพองหนองไหลถัดคคานอยู่นี้ง คนโทษพระมหากระษัตริ

โหดตื้นตื้นมือตัดสี่สะเน้ง คนตายลง วันแลเปนพะพองมีบุบโพโหดยด้อยอยู่ มีกลิ่นอันเหม็น
หนึ่ง ท่านยังคิดถึง ว่าเจตยาหมีได้เว้นทุกตัวสัตว์ลงนี้มีอยู่บางๆ ถ้าผู้ใดบอกว่าได้ว่าเมื่อข้าเจ้าเปนม
นุษย์นั้นได้เห็นได้คิดถึง ทุกขัง อนิจจัง อนัตตา ท่านก็ปล่อยผุ้นเสีย ถ้าผู้ใดบอกหมีได้ท่านก็ว่าหมีไชย
มนุษย์ใช้สัตว์มันนี่เปนครนพาลท่านให้ทำโทษ เอาตัวไปทิ้งลงในม่อเหล็กแดงบ้างน้ำกรวดบ้าง กิน
หัวขาด ในท่าร้างบ้างน้ำเชบบ้างแลไล่แทงฟันด้วยหอกด่าบนันแล้วให้ขึ้นคันจิวหนามลูกเปนเปลว
ไฟ สุนัขน้อย

(หน้า 103)

ใหญ่แรงกาจิกสับกินทั้งเปนบ้าง ทิ้งลงในชุมมุดคูมีหนอนใหญ่เท่าลำคานแลเท่าเรือโคลนชวนกัน
อยู่ บางทีปะทัดเท่าลำคานแลแดง ทอดติดตัวแล้วเอาขวานผ่าสัตว์ในนรกทนต์ทุกขเวทนาต่าง 2
เปนอันมาก แว่นแคว้นนรกมีขอบนรกกว้างยาวจรดรัศมี โยชน มีนรกใหญ่แปดชุม จตุรัสร้อยโยชน
มีกำแพงพื้นผ้าแลวไปด้วยเหล็ก มีประตูสี่ทิศมีบริวารสี่ชุม มีพยายมชุมสี่องค์ 2 ทุก 2 ชุมนรกใหญ่
นั้นอายุสัตว์ได้พันปีในนรกบ้าง สองพันปีบ้าง จนถึงอสงไขย อายุอะเวจินันนับพระ
อาทิตย์พระจันทร์ไม่ถึงบ้าง สัตว์ไปส่วยทุกขเวทนาอยู่ทั้งนี้ เพราะว่ากะทำกำไสตัวเอง แต่สัตว์

(หน้า 104)

นกรรื่องให้รื่องครางทุกเพลารাত্রี อดเข้าปลาอาหารจได้รับพระราชทานแต่หนึ่งหาหมีได้ กินแต่
น้ำมุดคูคอกนแลแดงแลเลือดหนองทุกเพลารাত্রี ไฟแลน้ำเคียวเผาเปนจวนไปแลเปนมาเล่าก่าย
ไม่สิ้นกราบ โฉงทนต์ทุกขเวทนาไปกว่าจสินกันัน บิดามาดาญาติวงษาผู้ใดจมาช่วยก็หาหมีได้ ผู้ใด
ทำบุญไว้ผลบุญก็จะไคช่วยผู้นั้น แลนักปราชพึงพิจารณาวิชาให้เห็นโทษในอบายภูมิแล้ว จึงฝึกใจ
ให้เห่นทุกขังอนิจจังอนัตตา อุยาหังธรรมเทศนา รักษาศีลสมาภาวนา พังธรรมพระเจาเทศนาสัง
สอนไว้ ก็จพ้นจากอบายภูมิทั้งสี่กรันจบพระธรรมเทศนา พระภิกษุแลภิกษุณีอุบาสกเลอุบาสิกา ก็ล
ถึงธรรมาพิศไม่ได้พระโสดาสกักกาทา

(หน้า 105)

อนาคอรหดเปนอันมากแล้ว © ครันจบผูกสามแลผูกสี่ว่าในหมดกันทะสุด พระเจาเสดจอยู่ใน
พระเชตุพนไกล่เมืองสาวดี ครันนั้นไปบิณฑบาตเพลายังชว่นักอยู่ ภิกษุจึงแวะเข้าไปปลาเตียรถ
มิจชาติฐิ 2 จึงว่าทุกวันนี้ข้าเจ้า ก็ปรนนิบัติเหมือนพระเจาอยู่ ข้าเจ้าไม่พอใจทรัพย์สิ่งสินจเอาตัว
ออกจากสังสาร ภิกษุนั้นก็ไม่พักทานก็ไปบิณฑบาต ครันแลวกกลับมาจึงเอาคำเตียรถมากราบทูนพระ
เจ้า 2 ตรัสว่าเจ้าช่างพูดเจรจา ถานักปราชจถามในข้อปรนนิบัติ ซึ่งจเอาตัวออกจากสังสารจัก แล
เตียรถจบอกกล่าวไปให้เปนทางปรนนิบัตินั้นไม่ได้ เถาเวนไว้แต่พระตถาคต พระเจาตรัสเทศนาว่า
สัตว์

(หน้า 106)

ทุกวันนี้ยินดีกามคุณทั้งห้า ครีรูปหนึ่ง เสียงหนึ่ง กลิ่นหนึ่ง รสหนึ่ง สัมผัสถูกต้องหนึ่ง จึงเกิดโจรกำ
 របងพินแทงกัน แลเรียนศิลปศาสไปบิขาย จึงใดความทุกเดือดร้อน แลกรรยามีทั้งนี้ 2 ก็เพราะ
 ตันหา 2 ครีความปราฏหนา อันบุรุษแลศร์จิงหงดงามเนือหนึ่งบริบูรณ์ ษัตรีแก์สับห้าสิบหก
 บุรุษงามแต่ย์สับปี่สับห้าปี รูปจให้โทษครีแก่ชราครีคร่า เนือหนึ่งหุดหู่ห้วงอกพินหักเนา
 เปลี่ยพะพองต่าง 2 ถ้าตายลงวันหนึ่งสองวัน แล้วก็จเหมนเนาบุพโลหิต ไหลออกจ่าทวารทั้งเก้า รู
 บที่ติทั้งามนั้นก็จตายไป นีแลรูปยังรู้ประะปรวญไม่เที่ยงไม่แท้ จไหปราศจากมกผล

(หน้า 107)

รูปนี้ลงมูกบัตร์ดศควาไว้ในสงสาร ถ้ายินดีอยู่ด้วยรูปแล้วก็จประมาทอยู่ ในทศกฐลกำมบทสิบ
 ประการ จไปอะบายมูมเปนเที่ยงแท้ ถ้าแลรูปเสื่อมความปราฏหนาในสันดาร จึงผู้นั้นรู้ข้อปรน
 นิบัติจเอาตัวออกจากสงสารวัด ก็จได้ปะอมณญทุติยฌานตติยะฌานจตุตตะฌาน ตัณบาธรรมชาติ
 ให้ชาตเจดด้วยสมุทเจตปะหาร แลก็จบายหน้าเข้าสู่เมืองแก้วครีพระนิพานเป็นอันเที่ยงแท้
 คั่น จบธรรมชาติ พระภิกขุทั้งหลายก็ได้ธรรมวิเศษเป็นอันมากนกล ๑๑ ๑๑ ครึ่งหนึ่งพระเจ้า
 เสดจอยู่เขาคิชฌกูฏ ใกล้เมืองราชคฤหตรัสเทศนาแก่พระภิกขุสงฆ์ ว่าสัตว์ทุกวันนี้แต่ต้องเที่ยว

(หน้า 108)

อยู่ในสังสารจกอยู่เป็นซ้ำหิงนาน จกำหนดที่เกิดแรกแลทีสุดนั้นหมีได้ จว่าแต่สัตว์มีกระดูกเรา
 ท่านแต่ละคน 2 นี้เวียรตายเวียรเกิดอยู่กัทรกับนี้ ท่าจะกองกระดูกไว้นั้น เขาเวุพบรรพตนั้นน้อย
 กว่ากระดูกเราท่านแต่ละคน 2 นิงอีก แต่เวียรตายเวียรเกิดทั้งนี้ก็เพราะตันทหา 2 ครีความปราฏหนา
 ยินดีด้วยรูปเสียงกลิ่นรสแลสัมผัสถูกต้องเป็นกุศลบาง แลยาติพิน้องทรัพย์สิ่งของสินเกิดวิบัติฉิบ
 หาย แลบุตรภรรยาที่รักพรัดพราจากไป ทั้งนี้ก็เพราะตันทหา ถ้าตัดความปราฏหนาเสียได้ย
 เมื่อใด แลก็จได้มกผลเป็นอะริยะบคคลในพระศาสนา คั่นจบธรรมชาติ พระภิกขุก็ละถึง

(หน้า 109)

โสดาสักกิทาอาละหัดเป็นอันมากแล ๑ ปลายตสูตร ๑ พระเจ้าเสดจอยู่ในพระวิหารใกล้เมือง
 ราชพท ยังมีพระภิกขุของสามสิบรู้งเที่ยวทุดงได้ธรรมวิเศษ ยังไม่ได้พระอะระหัตมานะมสการพระ
 เจ้า 2 ตรีสพระธรรมเทศนาด้วยสังสาระจัก ฤกว่าฤกว่างขวางนัก จกำหนดเบื่องตันแลเบื่องปลาย
 หาทีสุดหมีได้ ตัวสัตว์แต่เวียรเกิดเวียรตายเพราะตันทหา 2 ครีความปราฏหนาประการนิง ครีกิเลศ
 กามหนึ่ง วัตถุกามหนึ่ง ครียินดีด้วย สัมผัสถูกต้อง วัตถุกามครียินดีด้วยทรัพย์สิ่งสินเงิน ทองช้างม้า
 ผ้าผ่อนนุ่งหมเครื่องใช้สอย ความปราฏหนาทั้งนี้จะไปอยู่ในโอฆสงสาร ถึงกาลช้านาน

(หน้า 110)

หนัก ภิขุแต่ก่อนเสวยชาติเป็นสัตว์ เขาตัดสี่สันทานเสียเป็นอันมาก นำทั้งมหาสมุทรก็น้อยกว่าเลือดของท่านแต่ละคน 2 อีก ท่านจงเนือยหน้าในสงสารจักเกิด แต่ท่านทนทุกเวทนามานี้ก็ช้านานแล้ว ครั้นจบพระธรรมเทศนา พระภิขุสามสิบรูปก็ลู่ถึงพระอรหันต์แล ๐ ครั้งนี้พระเจ้าเสด็จอยู่ในพระวิหารเมืองราชกฤตแสดงบิณฑบาต เห็นลูกสุกรพระเจ้าแยมพระโอบุธ พระอนนทพุนถามพระเจ้า พระเจ้าไตรสเทยหนา ว่าเมื่อครั้งสาสนาพระกุกสันโตนัน สุกกรตัวนี้เป็นแม่ไก่ไคยินเสียงสวดมนต์ยินดีต่อเสียงพระพุทธรูป ภาวียะตัวหนึ่งมาเฉี่ยวเอาคอไก่ขาดคอ ซึ่งได้ยินดีต่อเสียง

(หน้า 111)

พระพุทธรูป ครั้นตายไปถูกลูกสุกร สัตว์ซึ่งนางอุจจารราชทวีแลไปเห็นนอนในอสฺจ นางสังเวททุกขังอะนิจจังอนัตตา นางก็ได้ปลงมณณ ครั้นตายไปนางก็ไปเสวยสุขชั้นพรหม แลนางประมาทวันหนึ่งท่านแก่ไว้ในคำกริอื่น ครั้นตายจึงมาเกิดเป็นสุกรหนปาดังนี้ แต่นางเวียนเกิดเวียนตายบางชาติเป็นสัตว์ บางชาติเป็นมนุษย์อยู่ดังนี้เพราะตันทา พระเจ้าติเตียนในตันทามีโทษเป็นอันมาก ครั้นจบพระธรรมเทศนา พระภิขุก็ไล่ถึงมกผลเป็นอันมาก ครั้นลูกสุกรนั้นตายแล้วก็ไปเกิดเป็นพระราชบุตรพระเจ้าภานุณรี ครั้นตายจากนั้นก็ไปเกิดในตระกูลต่าง 2 เป็นหลายชาติ

(หน้า 112)

ชาติที่สุดนั้นนางไปเกิดในเมืองอนูราชลังกาบุรี เห็นนางจึงบอกพระสงฆ์ว่านางนี้แต่ก่อนเป็นสุกร นางได้ยื่นคำพระมหาเถรนางก็รู้ชาติได้ เห็นประจักษ์จึงดูคำพระมหาเถร นางได้ธรรมสังเวทแลได้ฟังธรรมเทศนาอีกครั้งหนึ่งนางก็ได้พระอรหันต์ นางประกาศในท่ากลาง ว่าได้ทนทุกเวทนามาเป็นสัตว์มานี้มานานักหนาพระภิขุและภิกษุนี้ ก็คอยเห็นความสังเวทก็ได้มกผลเป็นอันมากแล ๑1 บาบ ประสูติ ๐ สมเด็จพระพุทธรเจ้าเสด็จอยู่ในพระเชตุพนเมืองสาวิถี เพลากลางคืนเทวบุตรเทวดาลงมาทั้งหมื่นจักระวาฬมีพระอินเป็นต้น พระอินร่อไหเทวดาองค์หนึ่ง ลงมากราบพุนถามพระเจ้าว่าสิ่ง

(หน้า 113)

อันใดใจโหฬายในโลกลนี้ พระเจ้าไตรสเทยหนาว่าสิ่งโหฬายมีอยู่สิบสองประการ 2 หนึ่งตัวไม่สมาคมแก่ท่านผู้มีปัญญา ไปคบหาแก่ผู้หาปัญญาไม่ได้หนึ่ง ไม่พอใจที่ประณิบัติฟังธรรม ครั้นฟังแล้วไม่ประณิบัติตามหนึ่ง แลเชื่อมชมหนึ่ง จนนั่งนอนจกินจกินมั่งง่วงเหงาหาวนอน ก็ขาดประโยชน์แลมกผลหนึ่ง มกเจราหมีจึงยาบช้าสำหาวหนึ่ง มกเกียจคร้านการกุศลหนึ่ง สวดมนต์ไ้พระพุทธรูปหนึ่ง ตัวมีธาสักหมีได้เสียงบิดามาดา ชรั้งท่านผู้มีคุณแก่ตัว 2 หมีได้ยำเกรงผู้เฒ่าผู้แก่ สมณชีพรามหนึ่ง ลวงสงฆเถรจากหนึ่ง ว่าผู้เป็นเจ้าขาดสิ่งอันใดโยมจถวาย ครั้นไปเอาไม่ได้

(หน้า 114)

แลไม่ให้กระยาจกหนึ่ง ตระหนี่ต่อบิดามาดาจะฉวยญาติกาพี่น้องมีสิ่งใดใส่แต่ปาก ครันทุหาสุใจ
เป็นเพื่อนตัวหมีได้ หนึ่งเป็นคณนักรงมากกรุกสากินสุราเล่นเบี่ยชนไก่ การพนันจะไหเสียทรัพย์
หนึ่งตัวแก่ชรามีภรรยาสามี นุ่มสาวงามกว่าตัวนักรงต้องระงับไว้ สิ่งอื่นที่หมีควรทำก็ทำได้ด้วย
รัก หนึ่งภรรยาเป็นนักรงหมีรู้จักการบ้านการเรือนให้จับหายทรัพย์ หนึ่งมักเสพยา มีฉาเจราด้วย
แพศยาพาล แลจให้เสียทรัพย์เกิดโทษหนึ่ง สิบสองประการดังนี้แล ครันจบธรรมเทศนาเทศาก็ได้
มักผลเป็นอันมากแลเทศาก็นมัสการลาไปวิมานของตน ๐ อัครสาวสูตร ๐ พระเจ้าเสด็จอยู่ใน
พระเชตุพนใกล้เมืองสวดี

(หน้า 115)

นั้น เทวดาเข้ามาถามพระเจ้า 2 ตรัสเทศนาว่าพระองค์เป็นใหญ่กว่ามนุษย์เทวดาเลอินพรหมทั้งสาม
ทั้งสามภพ ถ้าทำบุญด้วยพระเจ้าเสด็จเข้านิพพานแล้ว ยังแต่พระพุทธรูปพระเจ้าซึ่งบัญญัติพระสาริก
ธาตุ ให้มีน้ำใจเลื่อมใส รุกถึงพระคุณแล้วจึงถวายผลนั้นได้มาก ถวายพระสงฆ์พระองค์ใดเป็นพุ
ทธแลใดเล่าเรียนมากทรงไว้ซึ่งธรรม ให้ถวายพระสงฆ์องค์นั้นก็จัดว่าบูชาพระธรรมแล ถวายทุก
วันนี้หาพระอัครสาวกหมีได้แล้ว ได้ถวายพระสงฆ์ให้คิดว่าพระอัครสาวก 2 ท่านนี้เราไปก่อนแล้ว
ยังแต่พระสงฆ์ ซึ่งเป็นสานุศิษย์เล่าเรียนสืบ 2 ดอกกรรมมา ซึ่งท่านทรงศีลบริสุทธิ์ท่านทรงพำถาษา
พิศเป็นธงไชย

(หน้า 116)

ได้ระหัดช้านานถึงพุทธรูปหนึ่งแล้ว ไมภพเลยแต่ครั้งศาสนาพระพุทธรูปสัพย์ พึงมาได้ภพบัดนี้
ให้มีน้ำใจเลื่อมใสยินดีถึงพระนิพพานเกิด สมบัติอินหะพรหมบรมจักร ก็จะได้เป็นอันเที่ยงแท้แล
๐ พระมหากระสัตรเป็นสกลเทวดา เพราะว่าได้ปกป้องไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน บิดามาดาเป็นนุบภาจารย์
เทวดา เพราะท่านสั่งสอนซึ่งจให้รู้เจรรจา รุกกรมรู้ไว้ก่อนอาจารย์ทั้งปวง สมเด็จพระพุทธเจ้าเป็นวิ
สุทธิเทวดา ด้วยพระองค์สั่งสอนให้รู้ ว่าสิ่งนี้เป็นบุญสิ่งนี้เป็นบาบ เหมือนเอาสวรรค์นิพพานยื่นให้
ยกให้แก่เราท่านทั้งปวงแล บิดามาดาให้เชื่อว่าทวมหพรหม 2 จำริญพรหมวิหานทั้งสี่

(หน้า 117)

ครั้นมากรณามุทิตาอุเบกขาแล บิดามาดาเมตาแก่บุตรดังนี้ ถ้าบุตรยังอยู่ในคณ บิดามาตามตา
แก่บุตร จให้ตลอดออกมาได้งาย หมีให้มีอันตระกูลแก่บุตรนั้น ครันบุตรเติบโตใหญ่ไปเที่ยวมาได้แล้ว
ย้อมตรงมาหาบิดามาดา 2 มีแต่กรณามุตรปล่อยโยนบุตร ครันบุตรโตใหญ่แล้ว น้ำจิตบิดามาดา
เป็นมุทิตา จให้อนคิดจให้มีเยาเรือน ครันบุตรมีภรรยาสามีแล้ว น้ำจิตบิดามาดาเป็นอุเบกขามัทยัด
ว่าบุตรมีเยาเรือนแล้ว ทำเลี้ยงกันเกิดตามประเวณี พันทุกบิดามาดาแล้ว ถ้าบุตรมีอายุสมได้ร้อยปี จให้
บิดานั่งบ่าขวาโหมาดานั่งบ่าซ้าย แลบิดามาดาจทำอุจารปะสวะลงบนบ่า

(หน้า 118)

แล้วบุตรป้อนเข้าน้ำให้บิดามาดาไปกว้างสินอายุร้อยปีนั้น จว่าแทนคุณบิดามาดานั้นก็ว่ายังไม่ได้ ก่อน เป็นแต่อุปะการะแก่บิดามาดา ถ้าบิดามาดาเป็นมิจฉาทิฐิไม่ทำบุญให้ทาน แลบุตรสั่งสอนให้ ทำบุญให้ทานรักษาศีลฟังธรรมเทศนา ให้ตั้งอยู่ในการกุศลเป็นสามาธิฐิ จึงว่าแทนคุณเสมอด้วย มาดา มากกว่าคุณบิดามาดานั้น ให้บิดามาดาคบหาสัปรุช พระพุทธเจ้าเปนมหาสัปรุชอันประเสริฐ พระเจ้าเข้าสู่ณิพพานไปแล้ว ก็ให้บิดามาดาไปคบหาพระสงฆ์ แลนักปราชราชบัณฑิต ได้สั่งสอน ทางสวรรณิพพานให้ ครั้นจบพระธรรมเทศนา ให้ตั้งอยู่ในการกุศลเป็นสามาธิฐิ จึงว่าแทนคุณเสมอ (หน้า 119)

ด้วยคุณบิดาแลมาดา เทวดาก็ได้มักผลเป็นอันมากแล ก็นมัสการลาพระเจ้าไปกาลบัดนั้นแล ๗1 © จบผู้คนที่พูดกันว่าสมเด็จพระพุทธเจ้า แสดงอยู่ในพระเชตุพนมหาวิหาร ใกล้เมืองสาวัตถีเพลากลางคืน เทวดามานมัสการพระเจ้า แล้วสรรเสริญบุคคลเป็นสัปรุช แล้วคบหากันด้วยสัปรุช จทำบุญงายโดย น้ำใจ คนตระหนี่ทำบุญยาก ให้คิดถอยหน้าถอยหลัง หมิไคร่จปรายจากทรัพย์ทำบุญให้ทานทำน้อย ได้มากเพราะทรัพย์ ไคมาด้วยพิศแรงซื้อขายมาไคซื้อทำ ทำบุญให้ทานมากได้น้อย เพราะทรัพย์ ไคมาไม่ชอบทำ เป็นต้นว่าฉกข่กระบัด โยตีคุมแหงเขามาทำบุญ ถ้าผู้ใดไม่ประมาณ ครันตาย (หน้า 120)

ไปก็บ่ายนำไปสู่สวรรค์แลนิพพาน © ครั้งนั้นเทวดาสรรเสริญพระคุณแล้วก็นมัสการลาพระเจ้าไป ๗๒ © เทวดาองค์หนึ่งลงมาทูลถามพระเจ้า ว่าสิ่งใดเป็นกองไฟเผาอยู่ในน้ำใจสัตว์ พระเจ้าตรัสเทศนาว่า ไฟสิบแปดกอง กามราคตัณหาครีความปราธนาในกาม ไฟกองดับแดนในน้ำใจ ไฟกองนี้เดือดเนื้อ ร้อนใจ ไฟกองนี้โทโสหมิ่นถือกิจโกรธก็โกรธ ไฟกองนี้โมโหหลงควงกามคุณแลการอกุศล ไฟกองนี้โล โภ โลกมาก ไฟกองนี้วิตกด้วยการอกุศล ไฟกองนี้วิจารณ์ไตร่ตรองการอกุศล ไฟกองนี้มักถุขาทาน ไฟกองนี้ผู้กพยาบาทคาดเวรท่าน ไฟกองนี้ินินทากล่าวร้ายท่าน แลไฟสิบ (หน้า 121)

แปดกองนี้มีอยู่แก่บุคคลผู้ใดแล้ว บุคคลผู้นั้นจนิบหายชั่วนี้แลช้วน่า เทวดาองค์หนึ่งทูลถามว่าสิ่งอัน ใดจนิบหายทรัพย์อัมมกมล จจำเรณูสวัตติมกมล พระเจ้าตรัสพระธรรมเทศนา ว่าคนตระหนี่ทรัพย์ให้ จนิบหายทรัพย์ในอิธโลกแลประ โลกย์ จปราธนามักผล ครันตายไปก็บ่ายนำไปสู่อบายภูมิเพราะตน ตระหนี่แล ครันเห็นพระภิกษุแลสามเณรเข้ามาบิณฑบาตทำเมื่อนำเสีย กระษายจากคนยากไร้มารับ ทานกระวาดถูกกำราม ว่าอย่าบช้า คับเสียปนอัมมกมลจไม่จำเรณูแก่ตัว ถ้าเห็นพระภิกษุแลสามเณรเข้ามา บิณฑบาต แลกระษายจากคนยากไร้ เข้ามารับทานมีก็ให้ โดยสุจริต หาไม่ก็บ่บอกกล่าวด้วย (หน้า 122)

ถ้อยคำอันอ่อนหวานไพเราะระ จจำเรณูสวัตติมกมลแล อนึ่งผลสืบให้รักษากเป็นเครื่องประดับกาย

งามกว่าแก้วแหวนเงินทอง เครื่องประดับทั้งปวง ผลทานทำไว้จเป็นสเบียง ซึ่งจะไปหนทางพระนิพพาน
ผลบุญทำไว้จเป็นที่พึ่งจำชัวตัวไป ตันหาครีความปราฐานนั้น เปนปิ่นปักอกสัวอยู่ทุกเวลารাত্রี
ความชราแก่กจะพึงมี รูปอันดีอันงามให้สูญหายเสีย ความแก่ชราจมารุมกัน ไหบายน่าไปสู่ความ
ตาย © เทวดาองค์หนึ่งมาทูลถามพระเจ้า ว่าสิ่งไรจเป็นที่รัก พระเจ้าตรัสเทศนาผลศีลผลทานติดตาม
ตัวไปช่วยทุกในอบายภูมิได้ บิคามาดาเปนมิตในเรือน เปนที่จไว้เนื้อเชื่อใจได้ พระสงฆเปน
มิดจสังสอน

(หน้า 123)

บ่อกสวรรคตแลนิพานให้ ความสัจเป็นราชรถอันประเสริฐ ถึงจไปบสน้ำก็ได้ แลบิญาเป็นพี่เลี้ยงบ่อก
บุญเลขาบคิดแลชอบ ไหชื่อเสียงนี้ไม่รู้แก่ชรา โกลโกลหนึ่งทำลายเสียซึ่งธรรมทั้งปวง สัทธานี้ก
จะเปนสเบียงของตัว สิริเปนที่ดังสมบัติ ตันหาเปนบ่วงคลองสัวไว้ ตันหาจะละเสียยากนัก
มีปัญจจึงจะเสียได้ ตันหานี้เปนทางจไปสู่อบายทั้งศรี ผลบุญผลกัจเป็นเงาตามตัว มาตุคามศรี
รูปษัตรี จให้เปนทิสแก่ผู้รักษาศิล คั่นจบพระธรรมเทศนา เทวดาก็นะมัสการลาไป ถังหนึ่ง พระ
เจ้าเสด็จอยู่ในพระเชตุพน ไกลเมืองสาวถี พญูปถเวนไปนะมัสการพระเจ้าแรกู้จัก ถามว่าพระ

(หน้า 124)

จาวสมณโคดม ว่าทานได้ตรัสเปนพระพุทธเจ้าจริงหรือ พระเจ้าว่าจริง พญูปถเวนไม่เชื่อว่าทานยัง
เลกอยู่ แต่อาจารย์ของข้าพเจ้าทั้งหกคนนี้ แก่กว่าท่านอีกยังไม่ได้ตรัสเปนพระเจ้า พระเจ้าตรัสว่า
อาจารย์ของท่านเปนมิงฉาทิติแก่แต่อายุเสียเปล่า แล้วพระเจ้าตรัสเทศนาว่าเด็กสี่จำพวก 2 หนึ่งมี
อายุร้อยปีหาปัญญาหมีได้ เรียกว่าเด็กประการหนึ่ง นกคณไม่ดับตันทา 2 มากเรียกว่าเด็กประการหนึ่ง นก
คณเปนพาลนั้นเรียกว่า เด็กประการหนึ่ง ลูกพญุมหากระษัตริลลูกราชษริก็เรียกว่าใหญ่ประการหนึ่ง
พญูปถเวนได้ฟังก็เลื่อม

(หน้า 125)

ใสในพระศาสนา ว่าบุคคนจทำบุญเมื่อจตายคิดถึงตัว ว่าได้ทำบุญให้ทานไว้ ก็เรียกว่ารักตัวเองบุค
คนทำบาบเมื่อจตายคิดถึงตัว ว่าทำบาบไว้ก็ชังตัวเอง ขอนึงถามว่าบุคคนยางไร ไม่รู้แก่ไม่รู้ตาย
พระเจ้าตรัสเทศนาว่าคนไม่รู้ตายไม่รู้แก่นั้น แต่พระสงฆซึ่งได้อรหัตแล้ว จไปสู่พระนิพานนั้น
ไม่รู้แก่ไม่รู้ตายเลย ขอนึงคนชัวมากหรือคนตีมาก พระเจ้าตรัสว่าทุกวันนี้คนชัวมากก็เพราะน้ำใจเอง
จะดีก็เพราะน้ำใจตนเอง บุคคนที่อุษาหาทำบุญให้ทาน รักษาสิลฟังพระธรรมเทศนาก็ได้จ่าเรี่ยชัว
นี้แลชัวน่า ในชาตินี้จมีคนสรรเสริญ เมตากรุณาไปภายภาคหน้า ก็จะได้สวรรณสมบัติ บุคคน

(หน้า 126)

แลนิพานสมบัติ บุคคนจำพวกหนึ่งเกิดมาอย่าจน ไรัญชาติพี่น้อง ตินด้วนมือด้วนหักต่าง 2 แล้วหมี
คิดถึงตัวทำก่ายก่าจากำโนก่า ไม้เมตากรุณาสัวทำก่าต่าง 2 ไม่คิดถึงตัวว่าก่าได้ทำมาแต่ก่อน

จึงทนทุกข์เวทนาอยู่ดังนี้ ตายแล้วก็บำเพ็ญไปบอบายภูมิเป็นเที่ยงแท้แล 2 บุคคลมีชาติอันสูงสกุล สูง มีทรัพย์มากแล้วไม่คิดถึงตัว ว่าบุญหนหลังสิ่งใดจงบดแต่งให้ แลทำแต่กุศลต่าง 2 ครั้น ตายก็บำเพ็ญไปบอบายภูมิเป็นอันเที่ยงแท้แล บุคคลผู้ใดเมื่อยังยากจนอยู่ ความคิดถึงคุณพระเจ้า เนื่อง 2 อยู่ว่าถ้ามีทรัพย์จึงทำบุญให้ท่าน ครั้นมีทรัพย์แล้วย่อມประมาณลงไปด้วยบุตรภรรยาทรัพย์ (หน้า 127)

ถึงสิ้น ผู้นั้นครั้นตายก็ไปอบ ษณฺม ทรัพย์สิ่งสิ้นก็เปนของพระมหากษัตริย์ แต่ชาติก่อนเป็นเศรษฐี มีขีพชายคนหนึ่ง เสฐีก็บอกแก่ภรรยา ส่งไว้ให้ไสมาคแล้วตัวก็ไปราชการ ครั้นอยู่ภายหลังพิชชิตตาย ได้พิชชิตไภเป็นภรรยา มีบุตรของพี่คนหนึ่ง พระปิตุเจกะโพทธร้องนึ่ง มาบิณฑบาตรภรรยาก็บดแต่งกับบี จังหันของดี 2 ใส่บาตร เสฐีก็กลับมากบพระเจกะโพทธร้อง ก็ถามว่าพระผู้เป็นเจ้าได้รับบิณฑบาตแล้วหรือ ท่านก็บอกว่ารับแล้ว เสฐีจึงขาดเปิดบาดขึ้นดู ก็เห็นของซึ่งใส่บาตมาดี 2 ก็คิดเสียดว่าเข้าปลาของดี 2 แต่งมาให้หลวบกิน เจ้าอุกนิแล้วก็นอนอยู่ (หน้า 128)

จท่าอะไรให้แก่เรามี กิดริศหายกลับมาจึงฆ่าบุตรของพิชชิตเสีย ไม่คิดว่าเป็นหลานของตัวเลย กลับว่าชิงเอาของแลทรัพย์สมบัติของตัว ครั้นตายก็ไปบอบายภูมิ แจกชาติ 2 นี้จึงได้มาเป็นเสฐีแล ๑ ครั้นพระเจ้าเสด็จในพระเชตุพนเมืองสาวดี ตรัสเทศนาแก่ภรรยาว่าถึงวัน 8 15 คำพระอินทร์ เธอให้ทั่วจุโลกบาลทั้งสี่ มาเอาบาณูชีคนในมนุษย์ ว่าผู้ใดให้ท่านทำบุญรักษาศีลแลประณิบัติบิดา มาดา แลสมณชีพู่แก่ผู้แก่งผู้มีศีล ให้เขียนชื่อผู้นั้นลงในแผ่นทองควยชาติจรุณ ผู้ใดทำบาปบาป ข้ำให้เขียนชื่อผู้นั้นลงในง้วนัก แล้วจึงเอาไปขึ้นถวายพระอิน 2 เธอจึงเอาบาณูชี (หน้า 129)

คลี่ดู ถ้ารู้ว่ามีผู้ใดทำบุญให้ท่านรักษาศีล ประณิบัติบิดามาดาและสมณชีพราหมแล้ว พระอินเธอแล เทวดาก็รองสองสาธุการสรรเสริญ อนุโมทนาบุญแล้วก็ให้พร ผู้ใดทำบาปอกุศลแล้ว พระอินให้ เอาบาณูชีผู้นั้นทรงฌรณ จึงให้พญามัจจุเอาบาณูชีชื่อผู้นั้นไว้ ครั้นคนตายลงไปนรกภูมิใดคนหนึ่ง แล้วทำโทษตามตนได้ทำไว้แล ๑ สัตว์ทุกวันนึ่งไปบอบายภูมิเหมือนนึ่งจนโค จไปสวรรค์เหมือน นึ่งเขาโค คนอันน้อยน้กเพราะสัตว์ประมาณน้ก แลผู้ใดไม่ประมาณเมื่อเพลเข้าด้วยกายกำร วาจากำร โนกำร ก็เป็นมจลเมื่อเพลเข้า ไม่ประมาณกลางคืนก็เป็นมจลทุกวันแล บุรุษคน (หน้า 130)

หนึ่งครั้นบุตรตาย แต่ร้องไห้รักอยู่ถึงสามวันแล ๑๒ สิ้นจะบับแต่ทานี้แล้วนะทานเอย ๑๒ ๑ ข้ำขอ เรียนเขียนผูก กำแม่สอนลูก เมื่อแรกเป็นสาว เป็นกลอนสอนสุ ให้รู้เรื่องราวใครมีลูกสาว เล่าสืบกัน ไป ใครอยากกินแหง ว่าข้ำแกล้งแต่ง เย้าเยยโยไฟ แต่งตามโวหาร บูราณคำไท แต่ก่อจำได้ ไว้ไป นเรื่องราว ใครมีลูกสาว ฟังเรื่องราวไปย ลูกสาวมีอยู่ ฟังดูเป็นไร กวนจำใส่ใจ เอาไว้เทิดรา ผู้อ่าน

ผู้ฟัง คิดดูโดยหวัง ดูทหารกลางมา หมีไซ่งแก่ลั้ง ก่อนแต่งนินทา อย่าคิดสงกา ว่ารายภายหลัง ท่าน
สอน

(หน้า 131)

ให้ดี ที่ชั่วบัดนี้ หมีก้อใจฟัง เพราะตัวชั่วช้า ผิดมาแต่หลัง จึงไม่อยู่ฟัง ลับหลังนินทา ทุกวันนี้เลา
เห่นเปนใจเบา ใจง่านักหนา ไม่รู้เรื่องราว ลูกสาวเลนา ขึ้นน้ำลงท่าไปมาเหงาใด ทำเนียมมารดา
คอยดูคอยว่า หูตาสอดไป กิริยาพาที ลูกนียางไรใจดูหูใส่ อย่าได้ลืมตน เลียงมาตั้งใจ จดบแต่งให้
ช่อมมาพากัน หมีเอาใจใส่ เห่นไม่เปนผล นานไปไม่พ้น ปากคนนินทา นิญาว่าแม่ ไม่ดูไม่แล พื้ทัก
รักษาเลนห้วยเงไร จึงไม่นำภา ไปไหนไม่ว่า ลับตาลับหู ไม่นำภาดู นุ่ม 2 ทั้งลาย

(หน้า 132)

ฝูงชายฝรั่งพรู เซยชมมอยู่ ไม่ดูเลนา ตัวเป็นผู้ใหญ่ ไม่เอาใจใส่ ดูชรัยดูชวา ลูกสาวของใคร จึง
ไม่นำภา เชื่อนไปไม่ว่า ยิงมาสบที ตัวลูกเปนสาว พุดจากับบ่าวลุ่มเล้าไม่ดี ลูกกำคัดสาว บ่าวนั้นเดิม
ที ชายนันไซ่พื้ จมีอันตะราย กวนไว้ใจคนลูกสาวเตมตน เล่นปนกับชาย ฟ่าผอน ไม่หมั่นเนื่อนมไม่
อาย ปล้มชุดชุดชาย หน้าอายบัดนี้ ให้ชายต้องตัว คิดเห่นเปนชั่ว ตัวเป็นชัตรี เปนสาวบ่าวตอง นึก
ปองจะมีต้นหาราคี ยอมมีทุกคน ชุดมือถือไ้หล่ นำใจสลวน ต้นหาราคา มีดมาบัดคน ตา

(หน้า 133)

แดงแสงขน มีดมนำใจ อันไฟกับฝอย หักไว้ไซ่น้อย ยังลูกลามไป เอาฝอยมาขีดติดกับเปลวไฟ ใคร
เลยจอดได้ นำใจโลกีย์ โลกีนีไซ้ร ดังฝอยกับไฟ ไกลกันชันชัครนเข้าไกลไว้ อักคีนีไซ้ร เหมือน
ดังโลกี อันมีต้นหา ดังเมวกับหนู พัวพนกรรอยู่ไม่รู้ภาณา หนูมาหาเมว ไม่แก้ลวกักขา โลกีนีนา
อย่าเชื่อใจใคร นำพื้ไ้กลมครีรจ้องจอด อดได้เมื่อไร ดังสาวกับนุ้ม เสาลุ่มหัวใจ นาจิตคิดไป จใคร
เสนาหาให้ชายจับต้อง ไซ่พื้ไซ่น้อง ร่วมทองมารดา คนอื่นนอกไซ้ร ไว้ใจต้นหา โลกีย์

(หน้า 134)

นินา อย่าเชื่อใจใคร ถึงว่าเปนพื้ นุ่มสาวเตมที ยังหมีไว้ใจ กัลว่าน้ำจิตร มีดมีดมัวไป ความฤต่าง
ไซ้ร ไว้ใจคนเปน นำฤกยางได้ โลกีนีไซ้ร ยังไปไม่เห่น อันหญิงกับชาย กิดรายจเปน เสียตัวเพราะ
เล่น เห่นเปนมากหลาย เน้นอนสอนฟังครันไปลับหลัง ยังรูกลับกลาย นำใจชัตรีดังนี้มีหลาย
เน้นอนสอนฟังครันไปลับหลัง ยังรูกลับกลาย นำใจชัตรี ดังนี้มีหลาย งงวยควยชาย งามคาย
นักหนา ทำเนียมสำเภา มีใบมีเสา ทุกลำเกตรา เมื่อลมหาไม่หมีไหวเลนา ครันลมพัดมา เราตราลอย
ไป อันลมนี่เล้า พัดเอาสำเภา ไบย

(หน้า 135)

เสาแวงไกว โตใหญ่ไม่กระเทือน ยังเคลื่อนคลาไคล ตามลมลอยไป ที่โนงคาง ชัตรีนี้ไซ้ร ลมมีวี
ไป ดูดคังนาวา นำใจดิเร ไล่เลหนักหนา ยีวนรวนมาควยล้นลมชาย ชายชักพาที หลงพลอยรอยรี

ดังนี้มากมาย ชื่นชมสมสู่ ร่วมรู้กับชาย เอาจอยด้วยง่าย น่ายายบัตริ ก้มหน้าเขียนดิน ยิงยอมพรอมสิ้น ตามความยินดี ลับลิชอบกัน ผู้คนไม่มี คบชายสองศรี ร่วมรักเสนาหา แต่เป็นเช่นนี้ หลายครั้งหลายที ดังนี้เนื่องมา พ่อแม่โง่งน เต่าตุนดั่งปลา ลูกสาว

(หน้า 136)

ชายหน้า น่ายายบัตริ เทียวเล่นปนเพลง ถ้ายักลักเลง ในคงพวงคอน ไปมาหาสู่ คบชู้มานอน เขา ฤาขจอน บ่อนจนำภา ผู้ใหญ่เสียแปลา ดีแต่กินเข้า นั่งเซราลับตา ลูกสาวหม้อยู่ เซอะชมงมปู ไม่ดู แยกกาย หุดาเชือนแซ สอดแลดูชาย หญิงชั่วตัวร้าย ค่อยนักรหนา ลับนอนถอนใจ ผินหลังมาใจให้ หางไกลมารดา จกินจอยอยู่ ไม่รู้ฤาณา พาทีกริยา ยอมมาผิดไป พุดจาสเทิน ลับนอนทางเหิน ขวยเงิน นำใจ แต่ก่อนแต่ก็ ดังนี้เมื่อไร พุดจาปราไซ หมีใครงพาที

(หน้า 137)

แต่ก่อนลับนอน เคยเรียงเตียงหมอน อิงแอบแนบหรี สะเทินเหินห่าง ไกลคางชนะนี้ พุดจาพาที ไม่ ดีสักคำ นอนถอนใจใหญ่ เลเมอเพื่อไป หลงไหลพิมพัม เลเมอกระชับ ฐบิจบิมงำ ร้องว่าอย่าทำ มือ คล้าก้าหา ดินขึ้นโศกเสีรา ศรีสิ้นนั้นเล่า เสีราหมองนักรหนา ทรวงนั้นเคลื่อนคล้อย เสีราสร้อยโรย ราพุ่มพวงดวงตา โรยราชุ่มหมอง แต่ก่อนแต่หลัง เนื่อนมกลมตั้ง ดงดอกบัวทอง คลอยคลาดจาก ทรวง โรงรวงทงสอง น้อมไปใครต้อง ประองดองกับชาย

(หน้า 138)

ให้ชายแกลนคล้า ยิกยอกชอกช้า ระส่ำระสาย เซีราหมองไปมด รอยรศกึลนชาย หญิงชั่วตัวร้าย กลิ่นชายคิดมา ความกิดกลางที่ อ่าบน้ำกัศรี ที่ในคงคา ไม่มดกลิ่นร้ายอาย ของชายคิดมา หมีให้ มารดา สงกาสิ่งไร พิงทำสสวย เขารู้ยุม้วย แก้วขวยไปโย ดบแดงขัดศรี เหมือนดั่งกระษัตริ ชั่ว แล้วเลนา ๐ จันแต่งไว้ด้วยใจบริสุทธิ์ ก็สมมุติตัดทางว่าค้างจบ ใครได้ฟังได้อ่านได้พานภบ จง เคารภจดจำเป็นตำรา ข้าผู้แต่งแสดงกิจ เพราะนำจิตรมุงมาทปราฐ

(หน้า 139)

นา จให้เป็นกุศลผลกุศลลา ขอให้ข้าสารทรีพระนิพาน ยังไม่ถึงพระนิพานนั้นตราบใด ยังเวียรว่าย ในวัฏะสงสาร ขอย่าให้ได้ภบประสาพาล ภบแต่ท่านที่ดีมีปรีชา จงทุก 2 ชาตอย่าคลาดแคล้ว ให้ ผ่องแผ้วมนทิลสิ้นโทษา ขอสิริทงสะติแลปัญญา เหมือนพระสาริกนุคพุทธองค์ ให้สักดาจะภริทรี ประสิทธิ์กล้าเหมือนพระโมกคะลาริยสงฆ์ การะวะให้เหมือนพระอานนทวงษ พุทธองค์อนุชา ตลาถด ขึ้นชื่อว่าลำบากความยากไร ทั้งเขนใจไว้ญาณดิให้ถาคมด แม้นสัตว์หมู่

(หน้า 140)

ร้ายจหมายกด ให้เปลื้องปลดพะยดยับอัปปะรา ขอให้ภบพระสีอารย์เมื่อท่านตรัสจิตระวัดในพระ บาทศาสนา ส้างกุศลสาระพันพรรพชา แล้วตัวข้างบังเกิดชาติใด 2 ให้มีบิดามาตาจะณญาณูติ อีก

ลูกเมียร่วมสวาสพิศไสม ขอให้สามศิริกษสะนิทเหมือนจิตใจ กว่าจะได้พระนิพานสำราญเอย จัน
แต่่งกล่าวกลอนสอนจิตรแม่นผัดไป ขออาไภยเทิดท่านทั้งหลายเอ๋ย พึงฝึกสอนกลอนรู้ไม่สู่เคย ถ้า
เจเลยผัดปลงอยู่ยังไร ขอนักปราชที่ฉลาดช่วยเฉลิม ตกเต็มเต็มเพิ่มกิดประ

(หน้า 141)

ดิสใส่ เปนทางประกอบชอบผัดในจิตรใจ สำหรับไว้ให้ท่านได้อ่านฟัง ได้เลือกหาว่าที่ดีแลที่ชั่ว ถึง
ผัดปลงยังตัวกลับถ้อยหลัง ที่ประมาทพลาดไปให้ระวัง จารึกฝังไว้ในอุราเลอารมณ์ อย่าพูดมากไม
ยากคิว่าที่หยัง อยากลบกลิ้งกลอนนักคิมักกลับประทุกนักลือเรื่อนักมกจะจม ถ้าสูงนักคิมกมลลง
จมดิน ถ้าเรวนักไม่ทันยังจพล้งท่า ถ้าช้านนักคิมกกล้ำเทไปสิ้น ถ้าฉลาดนักคิมกวิงจะชิงบิน ถ้ากล้า
นักคิมกบิ่นจะสิ้นคม ถ้าแก่นนักคิมกคับจะยับยาก ถ้าขวางมากไม่มีใจใส่พอไหสม ถ้าเบานักคิมก

(หน้า 142)

ปลิวละลือลม ถ้านักนักคิมกจมแต่อย่างกลาง ถ้ายอนยาวเกินนักคิมกนุง ถ้าสาวนักคิมกย่งจตองสง
ถ้าสั้นนักคิมกจะย่นซึ่งหนทาง ถ้ายาวนักคิมกคงจะคาดทุน ถ้าถื่นักไม่ชองจะตรองบ้าง ถ้าห่านักคิ
มกขวางตกได้ถุน ถ้าไม่คิตคิมกผัดไม่มีทุน ถ้าคิตนักคินักชุ่นเคื่องระคาย ถ้าผู้ใดจหมายทำร้ายเรา
อย่าใจเบาให้เห่นกระแสนกรสาย ถ้าจะจับ ๆ ไหม้นกันไต่ตาย ดูเขยกายอย่าจะยับจับหางงู ถึงใคร
เขาจะเอาความมาถามเล่า อย่าหูเบาฟังหูไว้หู แม่นเดกมันพูดชอบเห่นเขา

(หน้า 143)

เปนครู อยาลบหลู่เด็กนั้นด้วยมันดี เกิดเป็นคนแล้วอย่าได้ไว้ใจคน อย่าเชื่อนคนกลับกลอก
เหมือนผี คนทุกวันมันจไหใคร ได้ดี คนเดียวนั้นสันดารเปนพาลชุมแม่นตัวจกก็เจียมสเจียมจน อย่า
ซุกชนให้คนมันเข้าหลุม อย่าอวดตนขอยกเข้าปกคลุม อย่าทำหุ้มเปลือกนอกให้ออกโต หนึ่งตัวเงา
เขลาต่ำอย่าทำปราช อวดฉลาดพูดออกเหมือนบอโง ตัวเล็กนี่อย่าทำจิดให้ใหญ่โต อย่าโยโสโง
จะลาดไว้ในใจ เหมือนดาบอยู่ในฝักไม่ชักเล่น ใครไม่เห่นคมทุ่หาไรไม่ จสำคัญสั้นยาวว่า

(หน้า 144)

ตวไร ก็กรรมใจตลึงอยู่ไม่คู่แคลน หนึ่งไม่ควรปฤกษาอย่าหาฤฯ ได้จับถือสิ่งไรแล้วให้แน่น อย่าให้
พลัดกะเทกลงแตกแตก ใครทำคุณแล้วก็แทนให้สมควน ใครทำผัดพลาดปลงให้สังเกด ให้เห่นเห
ตผ่อนผ่นอย่าหันหวน เหนมารยาอย่า...ซำรุค... ..ซำรุค... หลังกระบวน เหนไม่ควรหวนจิตรพินิดดู
ความลับอย่าให้ไขสวาง ป่าเสือ ป่าช้างอย่าไหหาไสรอยู่ มีวิชาอย่าประกวดเทียวอวดรู้ เอาไว้สู้รบรับ
เมื่ออับจน เกิดเปนชายหมายหาวิชาดี เหมือนจามะจิริรักษาชน อย่าทะนงองอาจประมาทน

(หน้า 145)

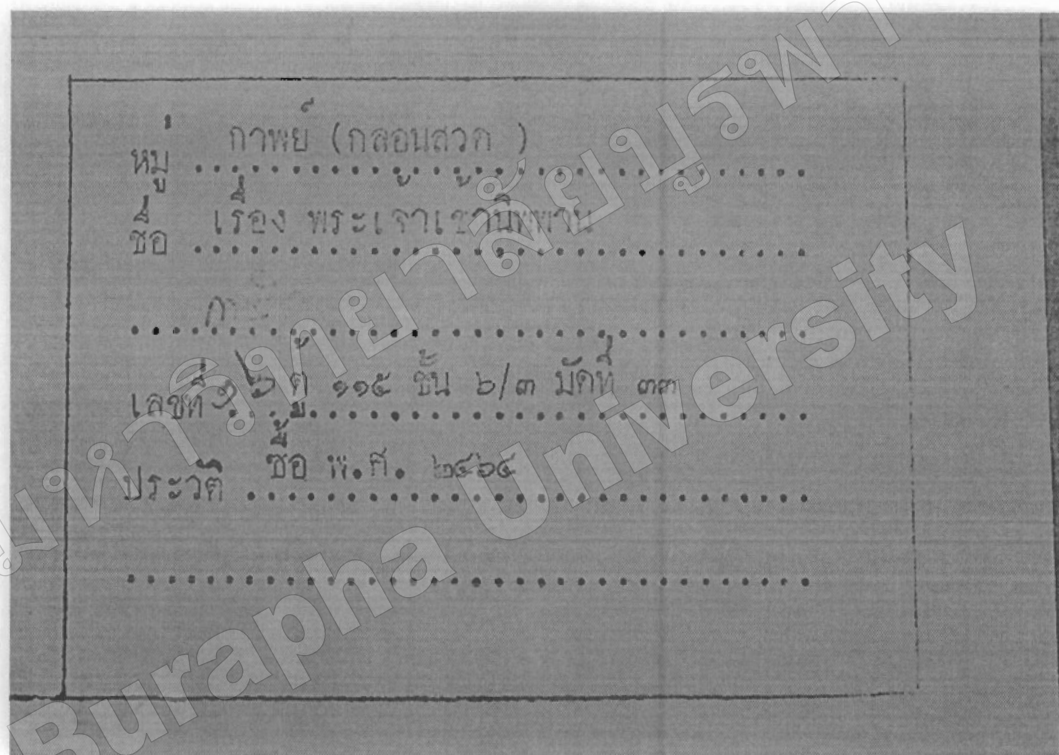
อย่าหมิ่นตนว่าใครจทำไมเอย ๔๑๖ (เล่มที่ 2: กลอนสวด ลำดับที่ 350 มัคที่ 33 ตู้ 115 ชั้น 6/3 จบ
ความเพียงเท่านี้)

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

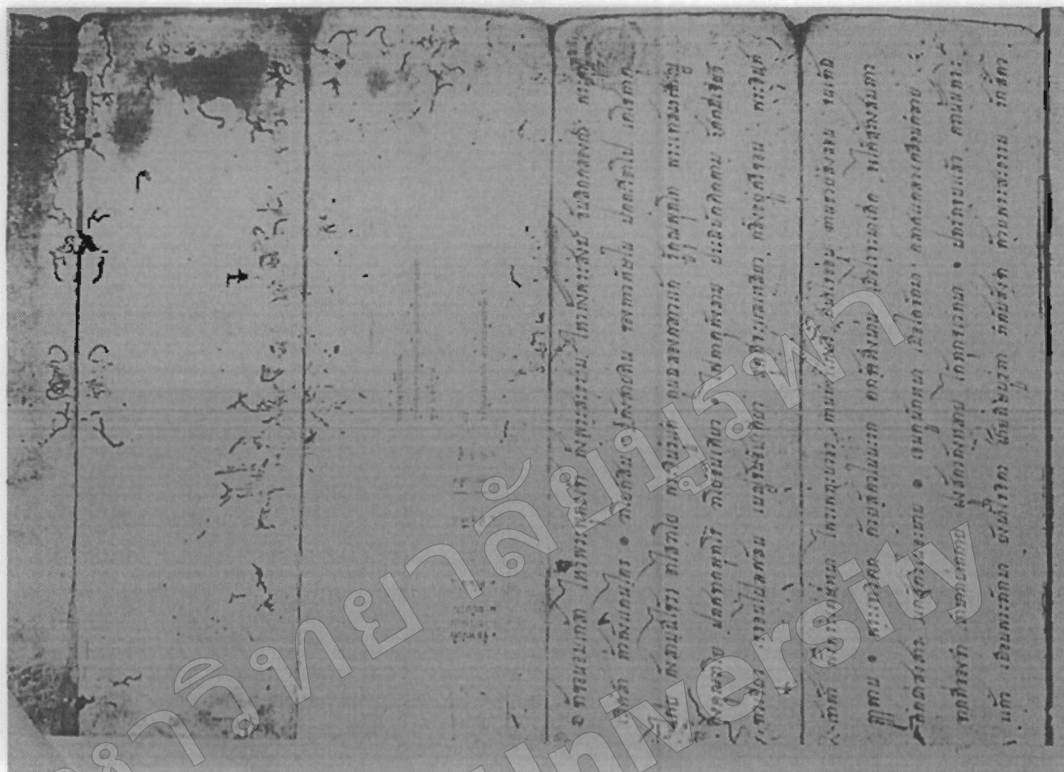
ภาคผนวก ข
สำเนาไมโครฟิล์ม

ตัวอย่างสำเนาไมโครฟิล์มวรรณกรรมเรื่องพระเจ้าเข้าสู่นิพพาน
เอกสารลำดับที่ 350 เรื่อง พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน “บัญชีเอกสาร โบราณ หมวควรรณคดี
หมุกาพย์ (กลอนสวด) ประเภทสมุดไทย เล่ม 2 ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร
พุทธศักราช 2541” 144 หน้า (เอกสารต้นฉบับ)

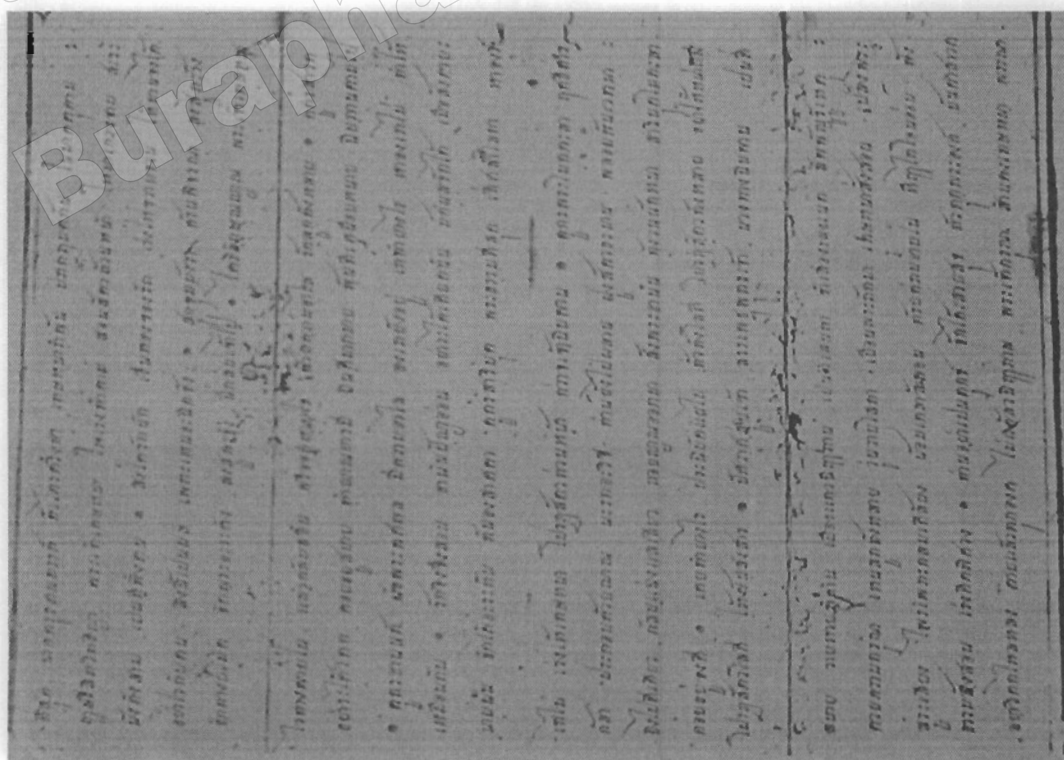
แผ่นที่ 1

แผ่นที่ 2

แผ่นที่ 3

[illegible]

๒๒
 ๒๓
 ๒๔
 ๒๕
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

แผ่นที่ 22

[illegible]

แผ่นที่ 23

๒๓๓
 ๒๓๔
 ๒๓๕
 ๒๓๖
 ๒๓๗
 ๒๓๘
 ๒๓๙
 ๒๔๐
 ๒๔๑
 ๒๔๒
 ๒๔๓
 ๒๔๔
 ๒๔๕
 ๒๔๖
 ๒๔๗
 ๒๔๘
 ๒๔๙
 ๒๕๐
 ๒๕๑
 ๒๕๒
 ๒๕๓
 ๒๕๔
 ๒๕๕
 ๒๕๖
 ๒๕๗
 ๒๕๘
 ๒๕๙
 ๒๖๐
 ๒๖๑
 ๒๖๒
 ๒๖๓
 ๒๖๔
 ๒๖๕
 ๒๖๖
 ๒๖๗
 ๒๖๘
 ๒๖๙
 ๒๗๐
 ๒๗๑
 ๒๗๒
 ๒๗๓
 ๒๗๔
 ๒๗๕
 ๒๗๖
 ๒๗๗
 ๒๗๘
 ๒๗๙
 ๒๘๐
 ๒๘๑
 ๒๘๒
 ๒๘๓
 ๒๘๔
 ๒๘๕
 ๒๘๖
 ๒๘๗
 ๒๘๘
 ๒๘๙
 ๒๙๐
 ๒๙๑
 ๒๙๒
 ๒๙๓
 ๒๙๔
 ๒๙๕
 ๒๙๖
 ๒๙๗
 ๒๙๘
 ๒๙๙
 ๓๐๐

แผ่นที่ 26

ด้วยเหตุนี้เอง... (text continues in Thai script)

แผ่นที่ 27

ด้วยเหตุนี้เอง... (text continues in Thai script)

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

แผ่นที่ 35

[illegible]

[illegible]

A black and white photograph of a heavily damaged, aged book cover. The cover is light-colored with dark, irregular stains and a prominent vertical crease down the center. The edges are frayed and worn. A large, diagonal watermark reading "Burapha" is overlaid across the top left portion of the image.

ภาคผนวก ก

ตัวอย่างการปริวรรตและชำระต้นฉบับ วรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้านิพพาน”

ต้นฉบับเอกสารตัวเขียนวรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้านิพพาน” บันทึกด้วยอักษรไทย ภาษาไทยโบราณ แม้จะมีฐานตัวอักษรใกล้เคียงกันกับตัวอักษรตัวเขียนในปัจจุบัน แต่มีอักขรวิธีแตกต่างกับปัจจุบันมาก โดยเฉพาะไม่นิยมใส่วรรณยุกต์ หรือใส่วรรณยุกต์ไม่ตรงกับอักขรวิธีปัจจุบัน และการใช้ตัวสะกดการันต์มักจะเขียนตามเสียงพูด ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปริวรรตต้นฉบับมาเป็นอักษร วิธีไทยปัจจุบัน โดยจะใช้วิธีปริวรรตอ้างอิงจากวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์กลอนสวด เรื่อง มหาชม ภูคีสสูตร ของ ณัฐา คำชู พ.ศ. 2547 ซึ่งมีหลักการปริวรรตและชำระต้นฉบับ ดังนี้

1. ต้นฉบับตัวเขียนใช้อักขรวิธีแบบพื้นบ้าน หากถอดตามตัวสะกด จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจยาก ผู้วิจัยจึงถอดความออกมาเป็นอักษรวิธีไทยปัจจุบัน โดยใส่วรรณยุกต์และตัวสะกดการันต์ ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 เช่น

บันทึกทาเทาทรงกล

ถอดมาเป็น บรรดาสัตว์เขาเกรงกลัว

รักส้อมรักแปลง

ถอดมาเป็น จักซ่อมจักแปลง

2. วรรณยุกต์ในต้นฉบับตัวเขียน ใส่วรรณยุกต์เอกโทไม่ตรงกับเสียงอ่านปัจจุบัน บางครั้งก็ไม่นิยมใส่วรรณยุกต์ ผู้วิจัยจึงเติมวรรณยุกต์เพื่อให้อ่านได้เข้าใจ เช่น

จะโคประลบ

ถอดมาเป็น จะได้ประลบ

สุกทำเล้า มันไม่เป็นผล

ถอดมาเป็น สุรว่าเล้า มันไม่เป็นผล

3. หากคำที่เป็นภาษาท้องถิ่น ผู้วิจัยต้องการรักษาคำท้องถิ่นโบราณนั้นไว้ จึงได้ถอดตามตัวอักษร เช่น

เก็กกวายิมา คอยทำอยู่กาถึง

ถอดมาเป็น เก็คด้วยวิมานคอยทำ

อยู่ดาวดิ่งส์ (ทำ หมายถึง คอย)

อดิสงส์มากมี

ถอดมาเป็น อานิสงส์มากมี

ทอนให้ประณิบติ

ถอดมาเป็น ท่านให้ประณิบติ (หมายถึง

ปรณินิบัติ)

4. เครื่องหมายที่ใช้ประกอบการเขียนเช่น ฟันหนู () ฟันทอง () ในการปริวรรตจะไม่ใช่คำกับไว้ แต่จะเขียนให้อยู่ในรูปคำปัจจุบัน เช่น

สืบ ๓ ก่อกรรม

ถอดมาเป็น สืบสืบต่อกันมา

พระอินทร์เชอแล

ถอดมาเป็น พระอินทร์เชอแล

ชอปปมาพากน

ถอดมาเป็น ชอปปมาพากน

เมื่อแรกเป็นสาว

ถอดมาเป็น เมื่อแรกเป็นสาว

5. คำที่เขียนด้วยสระ ไ ใ มี ิ สระกด ในการถอดจะตัดตัว ข ออก เช่น

ลูกไม้

ถอดมาเป็น ลูกไม้

ลูกไม้ยังไร

ถอดมาเป็น ลูกไม้ยังไร

6. คำในต้นฉบับไม่ใช่เครื่องหมาย ี (ไม้ไต่คู้) ผู้วิจัยจะเติมเครื่องหมายไม้ไต่คู้ที่คำเหล่านั้น ตามอักขรวิธีปัจจุบัน เช่น

ให้ท่านเห็นผล

ถอดมาเป็น ให้ท่านเห็นผล

ท่านอย่าเป็นทุกข์

ถอดมาเป็น ท่านอย่าเป็นทุกข์

7. ในต้นฉบับตัวเขียน หากมีคำศัพท์เดียวกัน แต่เขียนต่างกัน เช่น นิฎพาน และนิพพาน, อวิจิ และอเวจิ, โลกา และโลก, ทิบาย และ อธิบาย, ขมบาล และ ขมพบาล เป็นต้น ผู้วิจัยจะถอดไปตามที่ปรากฏอยู่ในต้นฉบับแต่ละแห่ง จะไม่แก้ไขให้ตรงกันแต่อย่างใด เนื่องจากการสะกดคำต่างๆ

เหล่านี้ มีผลต่อสัมผัสระหว่างวรรณกลอนและการเชื่อมโยงของถ้อยคำเมื่อสวดอ่าน

8. ต้นฉบับตัวเขียน บางช่วงเขียนคำประพันธ์เรียงต่อกัน โดยใส่เครื่องหมายกำกับคำประพันธ์ไว้เช่น สุรางคนางค์, ฉบับ, ยานี ดังนั้นในการถอด จึงได้จัดคำประพันธ์ให้เป็นไปตามแบบแผนของฉันทลักษณ์

9. หากผู้วิจัยต้องการที่จะอธิบายความเพิ่มเติมเกี่ยวกับการสะกด ความหมาย และคำศัพท์ต่างๆ ที่จำเป็นจะต้องขยายความเพื่อความเข้าใจของผู้อ่าน ผู้วิจัยจะทำเชิงอรรถไว้ด้านล่าง

10. เลียงสัมผัสระหว่างบทอาจไม่ตรงตามฉันทลักษณ์ ทั้งนี้จะยึดถือตามต้นฉบับเป็นหลัก ข้อมูลทางบรรณานุกรมเอกสาร

กลอนสวด ลำดับที่ 350 มัคที่ 42 ตู 115 ชั้น 6/4 ประวัติ หอสมุดแห่งชาติชื่อ พ.ศ. 2464 บรรณานุกรม 4 พ.ย. 2537 ไมโครฟิล์ม 28 ม.ค.2548 หมวกวรรณคดี หมวกกลอนสวด ชื่อเรื่อง พระเจ้าเจ้านิพนพาน

เนื้อหาในเอกสาร ประกอบด้วย

1. นิพนพานสูตร ประวัติพระพุทธเจ้าเจ้าปริณิพพาน
2. ปกิณกรรมสุภายิต สอนให้รู้คุณบิดา มารดา ครู สามเณร และอย่ามีความประมาท
3. กรรมบท 10 สอนให้ละอกุศล บำเพ็ญกุศล
4. คาถานมัสการพระพุทธเจ้า (ส่วนที่ 1)
5. คาถานมัสการพระพุทธเจ้า (ส่วนที่ 2)
6. เทศนาสูตรต่างๆ (ความเรียง)
7. แม่สอนลูก สอนให้แม่ระมัดระวังลูกสาวของตนเอง อย่าปล่อยลูกมากนัก ฯ

สุรางคนางค์

	๑ ข้าขอน้อมเกล้า	ไหว้พระพุทธเจ้า	ทั้งพระธรรม
ไหว้ทั้งพระสงฆ์	อันเลิศคลองกรรม	พระคุณเลิศล้ำ	ทั่วทั้งแดนไตร
	๑ วาโยกสิณ	ดังสายพิน	ของท้าวหัสณัย
ปฐวีอาโป	เตโชธาตุไฟ	ทั้งสามนี้ไซ้	อาศัยวาโย
	๑ พระอินทร์รู้แท้	ทูนฉลองเกล้า	รู้คุณพุทธ
พระเจ้าสรรเสริญ	ถึงคุณวาโย	ปราศจากพุทธ	วาโยอันเดียว
	๑ ไพรธาตุทั้งสาม	ปรินิบัติติดตาม	รัศมีเขียวทั่วเขียว
ขจรไปพลัน	เบญจันอันเดียว	สุดที่จะแลเหลือ	กลิ้งอยู่ศิริขอน
	๑ พระอินทร์เจ้าฟ้า	ฟังพระเทศนา	ไพเราะบวร

ท่านท้าวโกยี่	มีน้ำใจอ่อน	ท่านช่วยสั่งสอน	จนเข้านิพพาน
	๑ พระเจ้าวิตก	ด้วยสัตว์ในนรก	ตกช้าถึงนาน
เมื่อไรจะมาเกิด	จะได้สร้างสมภาร	คิดน่าสงสาร	แก้สัตว์ในอบาย
	๑ เอ็นคูหนักหนา	เมื่อใดจักมา	คลาดแคล้วเครื่องคลาย
จากที่จองจำ	ลำบากยากกาย	ฝูงสัตว์ทั้งหลาย	ได้ทุกขเวทนา
	๑ ปรารถจบแล้ว	ครานั้นพระแก้ว	เป็นพระพักตร์มายัง
น้ำใจน้ำจิต	ฝ่ายทศบุรพา	รำดับสังข (เลื่อนราง)	ด้วยพระสละธรรม
	๑ รักสัตว์ที่สุด	(ขาดหาย)	นาคกรุทคนธรรพ์
ท้าวไตรตริงษา	เทศนารำพัน	ปรากฏหมดคณ	ในมาตุคาม
	๑ ฤทธิวิธีวิทยา	พระเจ้าเทศนา	ให้เร่งทำตาม
สอนสัตว์ถ้วนหน้า	ให้มาเกรงขาม	สระนังทั้งหลาย	เป็นที่พึงตน
	๑ สิ่งใดใครรักนัก	เงินทองของรัก	เร่งให้ช่วยชน
ให้ท่านจงได้	อย่าไว้กับตน	สิ่งนี้เป็นผล	เพราะเห็นอนิจจัง
	๑ สุขุมมั่งวา	ครั้นพิจารณา	ลงสู่วังค์
ชักทางปรมัตถ์	จัดพระอรหัง	ลงสู่วังค์	นีกสบเข้าไป
	๑ ไตรลักษณญาณ	พระเจ้าเทศนา	ไว้ทางภายใน
แล้วกลับสะอื้น	ครั้นอกหายใจ	ด้วยความอาลัย	รักลูกทั้งหลาย
	๑ คูกรสาวก	อย่าได้วิตก	คอยอยู่สบาย
ทำญาณบารมี	ยินดีมากมาย	พื้นที่เหน้อยกาย	นิพพานตามไป
	๑ คูกรอาณนท์	หน่อพระทศพล	มีความอาลัย
องค์เรายังอยู่	เราทำอะไร	หากองค์เราไม่	ทำให้เหมือนกัน
	๑ รักจริงจึงสอน	อาณนท์ปัญญาอ่อน	อย่าได้เสียฉันท
มรรคผลจักได้	เมื่อสังคายนานัน	จักได้อรหันต์	ทันองค์ศาสดา
	๑ คูกรสาริกบุตร	พระธรรมที่สุด	เลิศล้ำโลกา
หากองค์เราไม่	เร่งเทศนา	โปรดสัตว์ถ้วนหน้า	กว่าจะเข้านิพพาน
	๑ คูกรพระโมคคัลลา	ฤทธิท่านกล้า	ประกอบด้วยญาณ
นรกอเวจี	ท่านไปยังผลาญ	ฝูงสัตว์ทรมาน	พลอยพ้นเวทนา
	๑ ยิ่งไปที่เดียว	กลับแจ่มใสเขียว	ถอยญาณออกมา

ตั้งพระอานนท์ ทังวน'หนักหนา	สาริกบุตรโมคะลา	คอยอยู่จงดี
๑ เคยทำอะไร	ปรนนิบัติแผ่ไป	ทั่วทั้งโลกี
โปรดสัตว์ทั้งหลาย อย่าให้หน้ายหนี	โปรดสัตว์โลกี	ให้พ้นสงสาร
๑ (เลื่อนราง)สูบเข้า	สรรเพชรพุทธเจ้า	หน่วงทางนิพพาน
เป็นที่สบาย วายหายรำคาญ	เมืองแก้วนิฤพาน	เป็นที่เสนาหา
๑ ชำเลียงเล็งเนตร	สัพพัญญูรู้เหตุ	ด้วยความกรุณา
เห็นลูกทั้งหลาย วุ่นวายโศกา	เป็นอนพระพัตรมา	เทศนาสั่งสอน
๑ แปลงพระสุรเสียง	ไพเราะกลมเกลี้ยง	น้องเกล้าสั่งสอน
ขับทราบอาบใน หฤทัยโอนอ่อน	ฟังธรรมสั่งสอน	เร่งคิดพิศวง
๑ ท่านอย่าเป็นทุกข์	จักได้เสวยสุข	ทั่วทุกพระองค์
บรรดาสาวก อย่าได้วิตกไหลหลง	ตายแล้วทุกองค์	ไม่แคล้วนิฤพาน
๑ พระเจ้ากรุณา	สำแดงเทศนา	พรรณนาทุกประการ
เกิดมาภายหลัง ไม่สร้างสมภาร	เป็นแต่ใจมาร	(ขาดหาย)
๑ คอยอยู่เกิดเทวบุตร	ล้ำเลิศมกุฏ	ยอดทานบารมี
สร้างเพิ่มเติมไป น้ำใจเปรมปรีดิ์	เชื้อคุณชินศรี	ยินดีทุกอัน
๑ ผูกสัตว์เล็กน้อย	เต่าปลาปูหอย	ทุกสิ่งสารพัน
แมลงผึ้งแมลงภู่ เนื่อนกโศกศัลย์	นำมาสงสาร	แก่สัตว์ทั้งปวง
๑ สมเพชหนักหนา	ผูกสัตว์เกิดมา	ยังไม่พ้นบ่วง
คิดน่าสงสาร แก่สัตว์ทั้งปวง	ตกอยู่ในห่วง	ได้ความรำคาญ
๑ เป็นดวงเป็นเล่ม	มีอยู่ทุกแห่ง	ทั่วแผ่นดินนอน
เป็นเปลี้ยปวดขัด เป็นสัตว์เคี้ยวจวน	ใช้ชาติมานาน	กว่าจะเกิดเป็นคน
๑ เกิดเป็นมนุษย์	น้ำใจใสสุด	เร่งสร้างกุศล
อย่าได้พลั้งพลาด ประมาทหมั่นลืมน	เคชะกุศล	จักได้นิฤพาน
๑ เกิดพบศาสนา	ท่านจงอุตสาห์	อย่าเกียจอย่าคร้าน
จะได้ประสบ พบพระศรีอาริย์	หน่วงเอานิฤพาน	ด้วยท่านจงดี
๑ พระเจ้ารำพึง	พระทัยคำนึง	สั่งสอนถ้วนถี่
เอ็นดูแก่ลูก ปลุกไว้ให้ดี	ฟังคำชินศรี	จักไม่เป็นไร
๑ ผูกสัตว์ในน้ำ	เกิดอยู่ชั้นต่ำ	แม่น้ำกว้างใหญ่

¹ ทังวล (ภาษาปาก) หมายถึง กังวล

ใช้ชาติท่านแล้ว กลาดแคล้วกันไป	เห็นว่าจะได้	พบองค์ชินศรี
๐ สมเด็จพระเจ้า	สั่งเสียลูกเต้า	ด้วยความปรานี
(เลื่อนราง)เข้าไว้ พระทัยยินดี	ว่าฝ่ายรัศมี	อยู่ที่ระหัง
๐ พระเจ้าสำรวม	ชักปากปิดงวม	ลงสู่ภวังค์
วิญญาสมาธิ ปกติยับยั้ง	อยู่ที่ระหัง	ได้แล้วบริบูรณ์
๐ ท่านท้าวโกนีย์	คิดครวญถ้วนถี่	บันทอนหารคุณ
พระเจ้านิฤพาน ปิ่นแสงแพงบุรณ์	เดือนหกพร้อมมูล	วันอังคารพองจวน
๐ สงสารนักหนา	สาริกบุตร โมคคัลลา	ร้องไห้คร่ำครวญ
แต่บรรดาสาวก ดือกปิ่นป่วน	ร้องไห้คร่ำครวญ	ถึงองค์ภักว
๐ พระอานนทน์้องแก้ว	ร้องไห้ไม่รู้แล้ว	กลิ้งเกลือกเสือกไปมา
พระคุณปกเกล้า พี่เจ้าของน้องอา	ใครจะเทศนา	โปรดสัตว์ทั้งปวง
๐ ส่วนพระสาริกบุตร	ครวญคร่ำไม่หยุด	พระหัตถ์ดีทรวง
พ่อตั้งใจผูก ปลุกลูกทั้งปวง	ทั้งไว้ในห้วง	ตัดช่องน้อยหยิน
๐ ส่วนพระโมคคัลลา	ร่ำไรโศกา	กลิ้งกับปฐพี
สองกรก่อนอก โศกเศร้าหมองศรี	คร่ำครวญถ้วนถี่	พิโรไปมา
๐ หาไหนจะเหมือนองค์	ฝูงสัตว์อันหลง	กลับมีศรัทธา
เดียรดีนิครน เป็นคนมิจณา	ฟังตรัสเทศนา	ลูถึงมรรคผล
๐ หาไหนไม่พบแล้ว	เข้าสู่เมืองแก้ว	ไม่รู้ดำปบล
พระคุณปกเกล้า โปรดทุกแห่งหน	หาองค์ท่านไม่แล้ว	ใครเลยจะสั่งสอน
๐ เราเป็นสาวก	เหมือนหนึ่งลูกนก	ตกจากสิงขร
เวลาเข้าได้ ใครจะสั่งสอน	ชนปีกยังอ่อน	ใครจะสอนให้บิน
๐ บรรดาสาวก	ยกมือก่อนอก	น้ำตาไหลริน
เคยมาปรนนิบัติ เป็นปฏิทิน	ที่นี่หายสิ้น	รัศมีทั้งปวง
๐ มหาอุปลุด	โศกาที่สุด	ยกพระกรก่อนทรวง
เคยถือตาลปัตร ควรฤๅตัดดวง	จิตลูกทั้งปวง	เพียงสิ้นสุดปราณ
๐ หาไหนจะพบเล่า	พ่อแม่ของเรา	หนีเข้านิฤพาน
สาวกถูกศิษย์ ท่านไม่คิดสงสาร	เกล้ากระหม่อมดิฉัน	ตั้งแต่จะร่ำพืง
๐ เคยมาอุปัฏฐาก	(ขาดหาย)	มิให้คิดถึง

² แพง หมายถึง เฟิง, เฟิง

เคยมาปรินิบัติ ³	น้ำใจคำนึง	ทั้งเสียดกลางบึง	ไปแต่องค์เดียว
	๑ พระอุชายีเถร	รับเครื่องประเคน	โคจรเดินเที่ยว
ท่านที่เราเสีย	อกใจเปล่าเปลี่ยว	ตรัสหนึ่งที่เดียว	มาสิ้นสุดปราณ
	๑ ดิอกเสร้างหมอง	ใครจะสอดเกือกทอง	พระเจ้าพระคุณ
เคยรับไม้เท้า	เมื่อเข้า(เลื่อนกลาง)	ที่นั่นสิ้นสุดบุญ	มิได้ติดตาม
	๑ ที่นี้จะลับแล้ว	ซึ่งรักมีแก้ว	รุ่งเรืองอร่าม
หาไหนไม่สบ	ไตรภพทั้งสาม	สิ่งใดไม่งาม	เทียมพันเลขนา
	๑ ท่านท้าวศิรีเนตร	คิดเห็นสังเวช	ด้วยลูกตกตา
เคยเก็บดอกไม้	แล้วไหววันทา	ทั้งมนุษย์เทวา	พากันสรรเสริญ
	๑ มีคุณที่สุด	เทพามนุษย์	มีน้ำใจเพลีน
ที่ไหนไม่สำเร็จ	พระเสด็จดำเนิน	เทศนาให้เพลิน	ได้ทางกุศล
	๑ มีคุณที่ยิ่ง	ประเสริฐเลิศจริง	ทุกสิ่งเป็นผล
มิให้ทำบาป	สร้างแต่กุศล	หน่อพระทศพล	ใครเลยจะปานปุน
	๑ มิเสียแรงท่านสร้าง	ใครเลยจะถลาง	หน่อพุทธางกูร
สิ่งใดได้พบ	จบบริบูรณ์	ยิ่งกว่าพสุณ	ครอบทั้งจักรวาล
	๑ พวกภิกษุณี	ร้องไห้ยังมี	เสียงอ่อนเสียงหวาน
ร้องเป็นบาลี	คาถา(เลื่อนกลาง)ญาณ	ทิวามัสการ	ในห้องพุทธคุณ
	๑ เสียงหวานไพเราะ	วิเศษเสนาะ	สรรเสริญถึงคุณ
แต่ล้วนสร้างไว้	พลอยได้เพราะบุญ	พระเจ้ามีคุณ	แก่เรามากมาย
	๑ โอ้พระทูลกระหม่อม	ข้าบาททุกข์ตรอม	คิดถึงไม่วาย
บรรดาสาวก	ก่อนokr่าไร	ป่วนปั่นขวัญหาย	วุ่นวายทั้งปวง
	๑ คิดแล้วร้องไห้	ครวญคร่ำไร	กลุ้มกลัดขัดทรวง
วิ่งมาวิ่งไป	จับกังไม้หน่วง	สองกรก่อนทรวง	กินแต่น้ำตา
	๑ เคยมาอุปถัมภ์	ที่โรงสงฆ์	โคจรไคลคลา
ครั้นสงฆ์แล้ว	คลาดแคล้วขึ้นมา	ดำเนินลนลา	สู่ที่จักรม
	๑ ฝ่ายองค์สาวก	คือหนึ่งลูกนก	วิ่งมาประนม
(ขาดหาย)	สู่ที่จักรม	ถึงที่บรรทม	ยังพระเชนยทอง
	๑ เมื่อจะถึงมิถึง	แต่วิ่งอิงคิน	สู่ที่จำลอง

³ ปรินิบัติ (ภาษาปาก) หมายถึง ปรนนิบัติ

บ้างรับไม้เท้า	บ้างรับเกือกทอง	ช่วยกันปกป้อง	แห่ห้อมเข้ามา
	๑ ถึงที่จิตใจ	ขอรุณไรสว	กราบไหว้วันทา
ถึงพระเชตุพน	นิมนต์เทศนา	แต่เนิ่นเฒ่า	จะเลเห็นใคร
	๑ เสียขายจงกรม	ทั้งที่บรรทม	แท่นแก้วแววไว
เสียขายเขนยทอง	เรื่องรองสุกใส	ตั้งรังโพธิ์ไทร	ต้นไม้พฤษยา
	๑ นั่งอยู่โอภาส	ที่นั่งศิลาจ	ดำเนินลินลาศ
เห็นพระอรหันต์	พร้อมกันถ้วนหน้า	ตรัสธรรมเทศนา	โอวาทสั่งสอน
	๑ ที่นี้ลับแล้ว	ลับทั้งแสงแก้ว	รุ่งเรืองพระนคร
ฉายพรรณรังมี	รัศมีขจร	ลูกเป็นทุกขัรอัน	ทั่วทั้งแผ่นดิน
	๑ ไข่แต่มนุษย์	ฝูงนาคาครุฑ	เวศุกรรมอำรินทร
แต่บรรดานิยม	ชั้นพรหมชั้นอินทร์	ตำรวจพร้อมสิ้น	ด้วยองค์ภักควา
	๑ ต้นไม้ร่มชิด	ดุจดั่งมีจิต	พร้อมด้วยวิญญาน
พระเจ้าออกปาก	ฝากพระศาสนา	ทั้งพฤษยาเทวา	ตนสั้นห้วนไหว
	๑ ฝ่ายภูมิเทวคา	ปราบพสุธา	ร้ายเลี่ยนเตียนไป
พระเจ้าออกปาก	ฝากศาสนาไว้	ช่วยเอาใจใส่	อย่าให้เศร้าหมอง
	๑ อากาศเทวคา	ชั้นลงมา	ฝากไว้ทั้งผอง
น้ำใจผูกพัน	พร้อมกันทูลฉลอง	มิให้เศร้าหมอง	ในพระศาสนา
	๑ ทั้งพระธรณี	ชั้นขมยินดี	ทั้งพระคงคา
ทะเลหลวงลึก	อมฤตธารา	พระเจ้าพรณนา	ไม่เว้นสักวัน
	๑ ภูเขาบัณฑุ	มีแม่น้ำพ	ห้วยชะโงกโตรกชะงัน
วลลีรุกขา	ต้นไม้เครือวัลย์	คงดอนทั้งนั้น	ป่วนปั่นห้วนไหว
	๑ เขาอินสินธร์ ^๔	อัสจรรยสังขร	ดุจดั่งบันได
เมื่อองค์ชินศรี	จรลีขึ้นไป	ตรัสธรรมพิศัย	โปรดพระมารดา
	๑ พระพิณเนศพิมาย	อิศวรนารายณ์	ผู้มีฤทธา
อินทร์พรหมยมยักษ์	ร่ำรักตถา	ฝูงเทพเทวา	ทั่วทั้งสากล
	๑ ท่านฝากสิ้นแดน	ท่านท้าวภูเวร	ทั่วทุกตัวตน
ฝากสามลราช	อันใจกุศล	สิ้นทุกตัวตน	เมื่อจะสู่นิพพาน

^๔ เวศุกรรม (ภาษาปาก) หมายถึง วิษณุกรรม, วิสสุกรรม, เวสสุกรรม

^๕ ชื่อเขาในไตรภูมิ

๑ พระอาทิตย์พระจันทร์ ส่องโลกทุกวัน	ทั่วขอบจักรวาล
พระเจ้าฝากเสร็จ สำเร็จทุกอัน	น้ำเนตรไหลหลัง
๑ ฝ่ายพระราหู	ตามเสด็จพระองค์
เมื่อนั้นเหมือนเหา ติดตามพระสงฆ์	จนถึงดาวดึงส์
๑ เทวคาร้องทัน	หน้าดาวมิ่งทึง
จะว่าคนก็ใช่ ตัวไปไหนครึ่ง	อยู่มุมจิ๋ว
๑ เข้ามาหักท่าย	นางเทพอัปสร
ชำเลื่องหางตา แลมาควักค้อน	หน้าตามัวชั่ว
๑ ท่านสั่งทุกประการ	จงรักษาตัว
ฝากศาสนาไว้ อย่าให้ขุนมัว	จงกลัวจตุรา
๑ เมื่อจะนิฤพาน	ทั่วทุกประเทศ
เอ็นดูสัตว์โลก จะวิโยคคณา	แก่สัตว์ทั้งหลาย
๑ อย่าทำความชั่ว	กลัวในอบาย
ลูกพี่ของเขา อย่าเข้ากอดก่าย	ช่องเสพกามา
๑ ผู้ชายก็ดี	ฝ่ายทางค้นหา
ลูกพี่เขามี เกิดโทษหนักหนา	แค้นเคืองน้ำใจ
๑ โทษผิดบนดิน	มิพอเป็นไร
ดีโบยทำโทษ โกรธแล้วหายไป	กลัวในเมืองผี
๑ ไซ้ให้ขึ้นจั่ว	ยิ่งกว่าคิริ
หนามจั่วขาวได้ สิบหกองค์	ปวดไซ้สามานย์
๑ ครั้นถอยลงมา	ไล่มาถนลาน
จับหอกคมกล้า ทิ่มแทงล้มกราน	ฉีกเนื้อกัดกิน
๑ ยังแต่กระดูก	เลือดไหลระริน
กลับมาเป็นใหม่ ขึ้นจั่วโดยถวิล	ลำบากเหลือแสน
๑ หญิงนอกใจพี่	อยู่เหนือแผ่นดิน
ขึ้นจั่วฉิมพลี ขมบาลผูกแขวน	ว่ากูไม่กลัว
๑ ดายแล้วไปตก	ตัวสั้นระริว
เคยอยู่บนดิน ตั้งคารมข่มพี่	เขาไม่ปราศรัย
๑ คิมเหล็กคาบปาก	ทำให้หนามใจ
ปลดออกเหล็กสวมตีน ลูกเป็นเปลวไฟ	เป็นหญิงแพศยา

	๑ พังปากเหม็นเน่า	น้ำตาไหลเศร้า	ร้องไห้โศกา
ผูกแขวนขึ้นไว้	หัวห้อยลงมา	โลหิตอาบหน้า	ออกทุกเส้นขน
	๑ ทานสั่งทุกอัน	รูปพระเจ้านั้น	อย่าทำกลางดล
แม่นใครไม่ฟัง	ถ้อยคำทศพล	ได้ทุกข์ร้อนรน	เร่งคิดเกรงกลัว
	๑ ทานสั่งถ้วนถี่	อย่าด่าอย่าตี	ชนนีพ่อตัว
ไปตกนรก	กงจักรพัดหัว	เลือดไหลออกตัว	เสียงร้องคือผี
	๑ เอาเบ็ดเกี่ยวนม	ปากร้ายแสนคม	กรรมมึงดี
ไม่รู้จักคุณ	น้ำนมชนนี	ปากด่ามื่อตี	กาลใจแข็ง
	๑ ตรึกถึงหลังเท้า	ดินอยู่ร่ำร่ำ	เหนื่อแผ่นเหล็กแดง
ประมาทนักหนา	มักว่าด่าแข่ง	กินน้ำทองแดง	ข่มเหงมารดา
	๑ พระเจ้าสั่งนัก	ใครอย่าสมัคร	ลักทรัพย์เขามา
ใครทำอย่างนี้	ท่านว่าอุเบกขา	ตกนรกเวทนา	ได้ทุกข์ใครจะเหมือน
	๑ ไม่เห็นดาวเดือน	พินเพื่อนอลวน	ท่านสั่งอย่างนี้
ภิกษุณีนางชี	เถรเถรทุกคน	ใจหนอใจฝ่ายบาป	มักทำอุสุล
นอกคำทศพล	ไม่พ้นอเวจี		
	๑ อุดส่าห์ปรนนิบัติ	ตามพุทธบัญญัติ	พ้นความราคะ
คิดถึงพระเจ้า	โศกเศร้าหมองศรี	พระเจ้าองค์นี้	เข้าสู่นิพพาน
	๑ ทานสั่งจ้านง	ฉ้อทรัพย์ของสงฆ์	ไม่เป็นแก่นสาร
ตายไปตกนรก	อยู่ช้าถึงนาน	ทองแดงเขี้ยวผลาญ	ตายวันละร้อยหน
	๑ อย่ากินน้ำเมา	สุราว่าเหล่า	มันไม่เป็นผล
เถรเถรนางชี	อย่าทำให้ตน	ฉ้อทรัพย์อลวน	ท่านผู้มีศีล
	๑ พระเจ้าบัญญัติ	เมื่อพระเจ้าตรัส	อย่าได้ดูหมิ่น
ไปมาไหว่นับ	อย่าทรัพย์อย่าสิน	อย่าได้ขึ้นปิ่น	เร่งห้ามปรามกัน
	๑ ดันไม้สำนึก	ที่ดินหยุดพัก	อย่าสับอย่าฟัน
หักก้านรานใบ	น้ำใจจรรจ์	ใครทำอย่างนั้น	เป็นคนทมิฬ
	๑ ตั้งความมานะ	ให้ถวายข้าวพระ	แจกทานเข้าศีล
ข้าวตอกดอกไม้	ถวายข้าวบิณฑ	รูปเทียนมิกลัน	เร่งให้บูชา
	๑ สารพัดสิ่งหมด	ในวันอุโบสถ	หมั่นฟังเทศนา
แปดคำสิบห้าคำ	ทำตามศรัทธา	แต่งเครื่องบูชา	สิ่งของอันดี
	๑ ฟังพุทธศักราช	ตามคำโอวาท	ของพระชินศรี

ท่านเทศนา	แจ้งใจถ้วนถี่	อานิสงส์มากมี	จะได้มรรคผล
	๑ พระเจ้าเทศนา	ตรัสโอวาทา	แก่พระอานนท์
เราจักเทศนา	ให้ท่านเห็นผล	สำแดงอานนท์	ท่านจงเอาใจ
	๑ เรือนเก่าเข้าแล้ว	อานนท์น้องแก้ว	จะคิดอย่างไร
จักซ่อมจักแปลง	หรือล้างปลูกใหม่	เราสำแดงไป	ท่านทูลขึ้นมา
	๑ พระอานนท์ทูลคลลง	เรือนเก่าเศร้าหมอง	ล้างเสียเถิดรา
พระเล็งสัพพัญญู	รู้ด้วยปัญญา	อนุญาตตลา	ลานิฤพานไป

ยานี้

๑ ตั้งแต่จะลับแล้ว	ทั้งแสงแก้วงามกาญจน์
โสภะสร้าน่าสงสาร	เข้านิฤพานตัดอาลัย
๑ อารมณ์ท่านรักลูก	จิตคิดผูกไม้อใครไป
องค์ท่านไม่เป็นไร	ทั้งปวงไซ้ไรให้ชบเซา
๑ พญามารเหมือนแม่เหี้ยยา	มาตามเถียวพ่อแม่เรา
ร้องให้เสียไยเปล่า	เข้าพิศเพ่งเล็งดูองค์
๑ จักว่ายังมีไป	ในพระทัยให้ไหลหลง
อานนท์เข้าพิศวง	คอยดูองค์พระพี่ยา
๑ เจ้าค้อยน้อมตัวลง	คอยประสงค์คู่พิศตรา
ตัวน้องกินน้ำตา	พระพี่ยาไม่อาลัย
๑ พิศเพ่งดูเนตร	น้องสังเกตในพระทัย
สุขุมอยู่ข้างใน	เชิญองค์ไปให้สำราญ
๑ ปลงจิตให้ละเอียด	ให้ละเมียดอย่ารำคาญ
ทำเนาถูกสงสาร	จิตคิดรักหาว่าไป
๑ ได้ยินพระอานนท์	หน่อทศพลหนีไปไกล
ไม่ประหลาดสะอื้นหายใจ	ออกจากญาณกลับคืนมา
๑ พื้นที่เราจะอยู่	ความเอ็นดูท่านนักหนา
ไปแล้วกลับคืนมา	ที่นี้หนาไปทีเดียว
๑ พระเจ้าออกพระโอษฐ์	เข้านิโรสุตวิญญา
ตั้งพระพักตรยังบุรพา	เสด็จสิ้นลาจากวาโย
๑ พระอานนท์ไม่สบาย	เห็นพี่ชายจากวาโย

เคลื่อนคลายจากพุทธโธ

๑ สรรพาศยังอ่อนอุ่น

ทั้งนี้เพราะเป็นห่วง

๑ ทรวงอกยังคึกคัก

ทั้งนี้เป็ห่วงใย

๑ โพธิ์ทองสิ้นบุญแล้ว

อยู่ไปใครจะอินัง

๑ ไปไหนไปทุกแห่ง

ไปไหนมีคนเกรง

๑ แต่งเครื่องของบูชา

สรรพเพรชุธยาน

๑ ไม่เห็นองค์พระเจ้า

สาวกอรหันต์

๑ บรมัตถ์ล้วนเครื่องดี

บาลีท่านแก้ไข

๑ พิศดูดวงพระพักตร

ร้องไห้กรรแสงสัง

๑ สาวกตกตะลึง

จิตใจให้ไหลหลง

๑ พิศดูริมพระโอษฐ์

พระกรงามนิคฉาย

๑ พระขนงดั่งวงเดือน

เว้นแต่ไม่เทศนา

๑ พิศดูพระนาสิก

หรือจิตห่างคิดไป

๑ ลับอยู่แต่พระทนต์

เพราะเราจำโสกา

๑ อานนทผู้น้องแก้ว

นิพพานแล้วจะมาใหญ่

๑ พิศดูที่พระสงฆ์

กราบลงแล้วนมัสการ

ร้อนตลุนกลางพระทรวง

ถูกทั้งปวงคิดอาลัย

สันรกริกริมพระทัย

คิดอาลัยลูกข้างหลัง

ร่มโพธิ์แก้วไม่อยู่พึ่ง

ไม่เหมือนคุณพระพ่อเอง

ทุกตำแหน่งปล่าววังเวง

ยกมือไหว้นมัสการ

ไหว้วันทาแล้วกราบกราน

ตรัสสั่งสอนทุกสิ่งอัน

เห็นลูกเต้าก็เหมือนกัน

สั่งสอนศิษย์สืบกันไป

บอกคัมภีร์พระวินัย

เทศนาให้กันฟัง

เห็นประจักษ์พินคำลึง

เสียงวังเวงอยู่ทุกองค์

ให้คำนึงพิสวง

ท่านหนีไปหาสหาย

อันงามโสดพรรณราย

เมื่อท่านตรัสเทศนา

ไม่สะเทือนไหวไปมา

เหมือนตรัสมาว่าสิ่งไร

ยังริกริกอยู่ไสว

รักท่านแล้วหากเจรจา

พระเนตรบนลับลงมา

ท่านไม่เลหรือโฉน

ตรัสเสียงแจ้วร้องออกไป

อย่าสงสัยไปเลยหนา

ตามหลังถึงามโสกา

พินิจพิจารณา

๑ พิศดูทั่วกายา

ร้อนรุ่มสมอยู่ใน

๑ ส่วนองค์พระสาริกบุตร

กอดบาทพระองค์เบื่องขวา

๑ ส่วนองค์พระโมคคัลลา

กอดบาทพระเบื่องซ้าย

๑ สาวกอยู่ข้างนอก

หนีเรณแล้วอย่าโศกา

๑ เราท่านทั้งหลายเออ

ไม่มีสุขทุกคนไป

๑ สาวกวิ่งเข้าไป

วันนี้วันพุทธรองค์

๑ วันนี้เป็นกระไร

๑ เห็นท่านยังเทศนา

๑ สาวกพระอรหันต์

กราบไหว้แล้วนมัสการ

๑ ทอดองค์ลงกลิ้งเกลือก

เอนคูดั่งเกล้าผม

๑ ท่านหนีเราจริงจริง

ทั้งไว้อย่างว่าง

๑ นิพพานหนีลูกไป

เชตุนในกลางดง

๑ แต่ฝันว่าจะปลุก

แต่นี้จะเห็นใคร

๑ แต่นี้ใครจะสอน

ไม่เหมือนภักควา

๑ เห็นว่าปีกหางแก่

ช่างไม่คิดสงสาร

๑ นี้ฤ่ว่าจะเลี้ยง

เหมือนลิตลาดำเนินไป

เศร้าโศกมาเปล่าใจ

คุดั่งไฟสุมกายา

วิงยุคกราบบาทา

ทวนเกลือกกลิ้งเกลือกกาย

วิงเข้ามาใจขาดหาย

ทูลเกล้าแล้วรำโศกา

เร่งให้บอกกันเข้ามา

แต่นั้นานจะลับไป

แต่นี้เลยจะเห็นใคร

เศร้าเปล่าใจไกลพระองค์

ก้มกราบไหว้แล้วนั่งลง

ท่านมาทรงตรัสเทศนา

ดูข้าไม่ทันสงกา

ไม่รู้ว่าจะนิพพาน

วิงผ่อนผันมาลนลาน

ร้องอ้ออึงทั้งจงกรม

ร้องให้เสียงระงม

ก้มกราบทั่วสรรพางค์

ท่านแก่งทั้งเราเสียดกลางทาง

ตัดช่องน้อยแต่พอตัว

ละลูกไว้ให้พิสวง

จักเปลี่ยนเปล่าเศร้าสร้อยใจ

พอรักลูกแล้วหนีไป

ทวนกระหม่อมแก้วปกเกศา

ให้บินร่อนข้ามคงคา

ท่านบ่าหน้าเข้านิพพาน

ลูกร้อง(เซ็ง)เช่อยู่ทุกสถาน

พระคุณเออไม่เมตตา

ฟังแต่เสียงรำโศกา

ลูกเต้าเป็นกำพริ้ว

๑ นี่ฤ่ว่าจะปลุก
ครั้นแล้วหับไพรยนต์

๑ แต่พื้นมาสั่งสอน
โลก็ห้วงตันทา

๑ นี่ฤ่ว่าจะเลี้ยง
ปรนนิบัติไม่ขัดกัน

๑ หรือผิดที่รำเรียน
ตรัสนี้ไม่ปราศรัย

๑ หรือหนึ่งคิดข้องขัด
ดำเนินแห่งไรนา

๑ ถึงไหนถึงด้วยกัน
จงกรมอยู่ที่ไหน

๑ โคจรไปบิณฑบาต
ที่นี้ได้ทีปลง

๑ ไปไหนก็ไปด้วย
ตามเสด็จเห็นว่าข้า

๑ ตรัสเรียกอยู่แจ้วแจ้ว
เห็นมีดพกหนทาง

๑ ที่นี้จะตัดลูกแก้ว
ลูกเต้าซ้ำรำคาญ

๑ อยู่ไปกว่าจะแก่
เหนื่อยนักค่อยคลานไป

๑ ยามรักเรียกว่าลูก
เข้าใกล้ไม่เจรจา

๑ พระอินทร์ร้องว่าไป
เทียนยามตามในน้ำ

๑ ตัวท่านลับดารำ
พระทรงเย็นขึ้นมา

๑ ช่วงนั้นอักรสาวก

กินน้ำตาไม่เว้นคน

มาหนีลูกทุกแห่งหน
ลับพระเนตรไม่เจรจา

ให้ข้ามฝั่งพระคงคา
จากที่มีคจนนิพพาน

แล้วบ้ายเบี่ยงจากเครณาน
ทรงพระโกรธด้วยสิ่งใด

ให้สอดเขียนเคื่องพระทัย
เคื่องพระทัยถึงไรนา

ว่าปรนนิบัติทำหยาบช้า
ลูกกำพริ้วขอตามไป

ป่าหิมวันต์พนาลัย
ไม่รู้จักไกลพระองค์

ตามปรนนิบัติอยู่นั่นคง
ไม่พ่วงร้องเรียกหา

ถึงเจ็บป่วยค่อยลนลา
พระลนลาแต่ปานกลาง

ทวนกระหม่อมแก้วไปสว่าง
ก็ให้สร้างทางนิพพาน

ละไว้แล้วในสังสาร
ไปโปรดนิพพานไป

นิพพานแลไกลกว่าไกล
ตามบุญน้อยค่อยภาวนา

ยามไม่พูดท่านลับตา
ตรัสว่าไรสักแต่คำ

ตัดพ้อใครไม่เกรงยำ
ดับเสียแล้วสุดปัญญา

มาลูปคล้าดูเถิดรา
ดั่งน้ำท่าในสาคร

คิดวิตกมาสลดอน

นางอนงค์ขึ้นพระกร

๑ ดูบพลางทางวิตก

จริงแล้วท่านหนีไป

เข้าดูบกล่าวขำไป

ชลเนตรหยดคือธารไหล

สุดอาลัยจะครวญหา

ฉบับ

๑ บัดนั้นท่านท้าวอินตรา

ลนลาไปสู่ไพรยนต์

๑ เมื่อยรักท่านทั้งสี่คน

ถึงทิพย์ภิรมย์เรื่องฉาย

๑ รู้ว่าผิวขวัญผืนผาย

ภิปรายก็ทูลฉลองพลัน

๑ ข้าแต่พระผู้ทรงธรรม์

ท่านจะเห็นประการใด

๑ นวลนางทั้งสี่ถามไป

ปราศรัยกลับด้วยภริยา

๑ บัดนั้นนางสุจิตรา

มิช้ำก็กราบทูลไป

๑ นางสุนันทาปราศรัย

ไฉนพระองค์จึงลนลา

๑ บัดนั้นนางสุชาดา

พระองค์เจ้าลงไปไย

๑ จอมไทรทรงบอกออกมา

ทั้งสี่อย่าคิดสงสัย

๑ บัดนี้พระเจ้าหน้ไกล

สุดคิดพี่แล้วแลนา

๑ เมียทั้งสี่คนรำไสกา

เจ้าฟ้ามาเส้าหมองศรี

๑ ม้วยมุคสิ้นสุดบารมี

เบื้องหน้าจะฟังเสียงใคร

กราบไหว้วันทา

รู้ว่าจรดล

นั่งแท่นเรื่องฉาย

เหตุผลทั้งนั้น

พระอินทร์แกล้งไข

ทั้งนางสุธรรมมา

กราบทูลขึ้นไป

กราบทูลผ่านฟ้า

ดูกรฉายา

เข้านิฤพานไป

เห็นพระพักตรา

เราจะคิดกระไรดี

๑ ว่าแล้วเท่านั้นคลาไคล	ต่างองค์ต่างไป
คู่ห้องไพรชั้นโศกา	
๑ ความรักพระนักรหนา	รำไรโศกา
เสียงเพลงดังไพเราะวังเวง	
๑ ดื่อกชกเกล้าครั้นเครง	สลบไปเอง
สมประดีไม่มีในกาย	
๑ พระอินทร์เห็นเมฆทั้งหลาย	รำไรไม่สบาย
อภิปรายถึงคุณแต่หลังมา	
๑ ที่นี้จะเศร้าหมองโรยรา	ทั้งมนุษย์เทวา
ใครเลยจะเทศน์ให้ฟัง	
๑ เสียงร้องไห้อยู่วังวัง	ไพเราะเพราะดั่ง
เหมือนจะหนึ่งครั้งมาโปรดเรา	
๑ ถ้าเลิกเกิดหัวไม่มีเศร้า	คุณของพระเจ้า
ทูนเกล้าขึ้นไว้ไม่รู้วาย	
๑ ถ้าเลิกประเสริฐเพริศพราย	ร้อยพันทั้งหลาย
มิเท่าพระเจ้าเลขนา	
๑ คุณพ่อคุณแม่เลี้ยงมา	คุณดินคุณฟ้า
คุณญาติกาที่ป่ปาน	
๑ ขวนให้อภิรมย์สร้างสมภาร	จนได้วิมาน
เป็นเมียสมเด็จอัมรินทรา	
๑ เข้านิพพานไปหมิช้า	เมื่อไรจะกลับมา
ดูข้าจะค่อยดีใจ	
๑ ไซ้แต่มนุษย์สุดอาลัย	เทวเหล่าไชรี
ยังรู้รำไรโศกา	
๑ ไม่รู้สึกกายา	คิดถึงภักทวา
ลัมมาพระเจ้าองค์เดียว	
๑ เบื้องหน้าใครจะแลเหลียว	พระเจ้าไปทีเดียว
ไหนเลยพระองค์จะกลับมา	

พิลาป

๑ ท่านท้าวตรีเนตร	รู้ความซึ่งเหตุ	คิดวิตจินดา
ประดับสรรพเสร็จ มงกุฎยา	ทรงสร้อยรจนา	เนาวรัตน์ชัชวาลย์
๑ เสร็จแล้วย่างเอื้อง	พระเนตรชำเลื่อง	สั่งน้องนงคราญ
คอยอยู่เกิดเมียบแก้ว พี่จะแคล้วจากสถาน	เจ้าอยู่เฝ้าวิมาน	ทั้งศรีนิมิต
๑ ได้ยินผัวร้อง	ดีทรวงก็กก้อง	มาทั้งสองคน
กอดบาทผัวไว้ ร้องไห้โหยหน	ทูลถามผัวตน	ท่านจะไปไหนหนา
๑ ทรงสร้อยเกราะเพชร	เลิศล้ำสำเร็จ	รุ่งเรืองพัตรา
จะลงไปมนุษย์ หรือจะไปพรหมมา	ตรัสบอกเมียรา	ให้มาแจ้งใจ
๑ ท่านท้าวโกนีย	รำพึงคดี	บอกนางทรมวย
ตัวพี่จะลาแก้ว คลาดแคล้วคลาไคล	จักบอกให้เข้าใจ	ไปยังมารดา
๑ นิ่งเสียมิควร	เจ้าอย่าคร่ำครวญ	ถึงพี่เลยนา
พระเจ้ามีคุณ มากกว่าพสุธา	ยิ่งกว่าดินฟ้า	พี่จะลานงคราญ
๑ สมเด็จพระอินทร์	ใจคิดวิต	ลินลาจากสถาน
พวยพุ่งมั่งมีน เหาะเหินทยาน	ไปยังวิมาน	ด้วยการอันเบา
๑ ถึงแล้วมิช้า	นางสรีรมหา Maya	มารดาเหนือหัวเจ้า
พระอินทร์จึงบอก คืบคานักเบา	แห่งแม่เหนือหัวเจ้า	ขับทราบอาบใจ
๑ พระอินทร์อธิบาย	แต่ต้นจนปลาย	แจ้งในพระทัย
เห็นองค์พุทธบุตร ลูกสุดสวายใจ	กาลบัดนี้ไซ้	เข้าสู่นิพพาน
๑ สมเด็จพระอินตรา	เล่าความไปมา	แจ้งในสันดาน
ขับทราบอาบใน แจ้งใจทุกประการ	นางยอดเขาวมาลย์	พระทัยหมองศรี
๑ มีคำถามไป	อธยาศัย	ด้วยคำเสาวณีย์
ท่านลงไปหรือ ยังในปฐพี	จึงรู้คดี	แห่งพระลูกยา
๑ พระอินทร์จึงบอก	มิได้กลับกลอก	แก่พุทธมารดา
แต่อย่าลงไป ท่านไม่ปรารถนา	พระองค์ภักควา	ไม่รับนิมนต์
๑ ข้าตามปรินิบัติ	ท่านไม่โปรดสัตว์	คิดเห็นขัดสน
ท่านว่าพุทธมาร ตามผลาญนิมนต์	องค์พระทศพล	จนในพระทัย
๑ จะรับข้างนี้	ประโยชน์จีนศรี	เหตุด้วยสิ่งใด
หรือเห็นสินจ้าง คิดทางไป	ท่านรับไม่ได้	จนใจทุกประการ
๑ ข้างโน้นนิมนต์	องค์พระทศพล	รับข้างพุทธมาร

ท่านตรัสเทศนา สั้นทุกประการ	จนเข้านิฤพาน	จึงกลับขึ้นมา
๑ บอกแล้วเสร็จสรรพ	พระอินทร์จึงกลับ	ผ่นผ่นดินลา
สู่แทนไตรตรึงษ์ ดาวดึงส์ยามา	พระอินทร์เจ้าฟ้า	เข้าสู่วิมาน
๑ ส่วนพุทธมารดา	สิริมหาเมขา	เกิดความรำคาญ
คิดวิตจันต์จน โหยหนสงสาร	พระทศพลญาณ	หนีแม่ไปไหน
๑ โพธิ์ทองกลับแล้ว	ยังแต่โพธิ์แก้ว	อยู่ในตรึงไตร
สงสารเจ้าแม่เอย ทราชมชชอลย์	สายสวาทดวงใจ	หนีไปนิฤพาน
๑ แม่อยู่ชั้นฟ้า	เจ้าตามขึ้นมา	แทนคุณทุกประการ
เทศนาโปรดแม่ ให้เข้านิฤพาน	แม่บอกทุกประการ	ว่ายังมีไป
๑ เข้าชกนิทาน	ทุกสิ่งวิถิตาร	ออกมาแจ้งใจ
ดังเป็นแม่โค โลโกตัวใหญ่	พ่อโคเสพให้	ได้ถึงร้อยตัว
๑ จำเลงชาติมา	ให้พระมารดา	เร่งมาเกรงกลัว
เสกสรรพรรณนา บรรดาที่ชั่ว	คุณเจ้าเหนือหัว	แม่นานักหนา
๑ เข้ามาว่าทุกอัน	แม่ยังกระสัน	หลงรักค้นหา
ยังจะลงไปเกิด ในโลกโลกา	ไม่คิดเวทนา	ในบ่วงสงสาร
๑ ขากด้วยากกาย	ตัวสั้นขวัญหาย	เป็นซ้ำถึงนาน
นอนที่เปลือกตม สมเพชทุกประการ	ค้นหาสารณ	ยังจะหลงไป
๑ ทูณเกล้าเจ้าตรัส	เทศนาสอนสัตว์	ทราบทั่วหัวใจ
ชักทางนิพพาน เทศนาแก้ไข	แม่ยังหาถึงไม่	ซึ่งทางนิพพาน
๑ แม่ยังจำนง	สำคัญมั่นคง	องค์พระศรีอารย์
ยังไม่ได้ตรัส สรรเพชญพุทธญาณ	ชั้นห้องพิมาน	คู่สิดาเรีองศรี
๑ แม่ทูนเกษาแก่เจ้า	ว่าจะอยู่เฝ้า	ถ้องค้ไ้โมตรี
แม่อังจะชม ยอดทานบารมี	องค์พระโมตรี	มากน้อยเท่าใด
๑ กรรมของแม่แล้ว	มิได้คลาดแคล้ว	จากบ่วงห้วงโย
สมบัติคลทั้งสอง ยังต้องหลุดภัย	หนียังไม่ได้	ยังไม่นิฤพาน
๑ โลโกที่สุด	ยังรักมนุษย์	พอใจสังสาร
เวียนตายเวียนเกิด กว่าจะได้นิพพาน	เทศนาธรรมมालย์	ยังไม่อ่อนใจ
๑ พอใจเป็นมนุษย์	ความยากที่สุด	อีกทั้งทุกข์ภัย
เวียนตายเวียนเกิด กลับมากลับไป	ด้วยดั่งนั้นไซ้	ไม่หน่ายสงสาร
๑ พอใจมีผิว	ไม่คิดถึงตัว	เครื่องเนาสวะธารณ

ไล่ฝูงดับไค	ในรุทราร	ไม่หน้ายสงสาร	บ้างเลยมารดา
	๑ รูปทรงนี้ไซ้	จักรักเพื่อใคร	เครื่องไม้เข้ายา
สามที่รัก	มักให้วทนา	เพราะด้วยค้นหา	หนึ่งเข้าถึงนาน
	๑ พระเจ้าเทศนา	สั่งสอนมารดา	ทุกสิ่งทุกประการ
แม่โลกจริงแล้ว	ลูกแก้วเขามาเลย	สมบัติของท่าน	จะเป็นอย่างไร
	๑ พระเจ้าเทศนา	เล็งชาติมารดา	พรรณนาแจ้งไข
คงเป็นเศรษฐี	มีบุตรเติบโตใหญ่	คบขี้มาไว้	ให้ฆ่าลูกเสีย
	๑ ลูกรู้ถึงกรรม	ชายขี้มีดมน	มักฟังคำเมีย
หลงด้วยค้นหา	ให้ฆ่าลูกเสีย	ชายขี้กลัวเมีย	คนเสียบัลลี
	๑ ตัวของมารดา	สิ้นชาติเกิดมารดา	ตายไปเมืองผี
ยมบาลท่านใช้	ขึ้นจ้วมพลี	ได้ถึงหมื่นปี	เลือดย่อยลามไหล
	๑ ทำผิดคิดชั่ว	ทำนอกใจผัว	ไม่กลัวเกรงใคร
เห็นชายมุดหน้า	พูดจาปราศรัย	ตามอำเภอใจ	ยังจะว่าตัวดี
	๑ ทำดวงภายนอก	ภายในกลับกลอก	นอกใจสามี
มากน้อยไม่ว่า	ได้มายินดี	น้ำใจกษัตริ	มักทำลายใจ
	๑ เสียแรงเกิดมา	ทำด้วยศรัทธา	หาที่ผ่องใส
รู้ว่าความชั่ว	ทำใส่ตัวโย	กลับชาติเกิดใหม่	ตามคำพระบาลี
	๑ ครั้นว่าตายไป	กว่าจะเกิดมาได้	ช้านานแสนทวี
คิดคดต่อผัว	ทำชั่วไม่ดี	ในอเวจี	โทษมีทุกประการ
	๑ ลูกรำตามไป	ทำพอไว้ให้	หยุดเป็นสถาน
ได้เสียกันแล้ว	ลืมลูกสงสาร	บอกขี้ใจพาล	มาผลาญลูกตน
	๑ ลูกรู้ถึงกรรม	ผูกผ้าพยนต์	ไว้ที่นิทรา
หู่พาลใจร้าย	ฟังคำมารดา	ด้อมมองเข้ามา	ฆ่าลูกทันใจ
ลูกปลอดภัยได้	ด้วยมีสัจจา		
	๑ คุณเจ้าที่ล้ำ	คนนาเบื่องต่ำ	พื้นที่จะพรรณนา
นรกทั้งแปดนี้	ยินดีนักหนา	ฝ่ายบนเบื่องฟ้า	จน(เลื่อนลง)พรหม
	๑ ทูนกระหม่อมจอมเกล้า	แม่ยกคุณเจ้า	ใส่ไว้เหนือผม
ทุกห้องช่องชั้น	เมืองสวรรค์อินทร์พรหม	ชาวนุญช้ขึ้นชม	สมบุญนักหนา
	๑ ชาตินั้นทำผิด	ครั้นสิ้นชีวิต	ไม่พ้นโลกา
ขึ้นจ้วมพลี	ช้านานนักหนา	เล็งชาตินั้นมา	เทศนาให้ฟัง

เสียงดังจำเพาะ	๑ สุรเสียงไพเราะ ไพเราะน่าฟัง	วิเวกเสนาะ ปีแก้วประโคมวัง	ยิ่งกว่าเตรสสังข์ เสียงดังกังวาน
เข้าน้ำใจใคร	๑ ทำเสียงน้อยใหญ่ กลมเกลี้ยงเสียงหวาน	ทุกสิ่งทำได้ หนีเข้านิพพาน	น้อยใหญ่ทุกประการ จากแม่ไปไกล
สงสารเจ้าแม่	๑ โพธิ์ทองลับแล ตั้งแต่จะอาลัย	ยังแต่โพธิ์แก้ว เจ้าทั้งแม่ไว้	อยู่ในตรึงไทร หนีไปนิพพาน
ยังอยู่องค์เดียว	๑ อยู่แต่สองคน ที่สุดเขาวมาลัย	คอยสร้างกุศล จักได้นิพพาน	คอยพระศรีอาริย์ ด้วยท่านเลนา
ใครปรนนิบัติได้	๑ ปฐมนั้นปลาย พ้นภัยจตุรา	ท่านแต่งทิบาย ใครมีปัญญา	ตามคำสาสดา พระเจ้าเทศนา
สอนสัตว์ทั้งหลาย	๑ ให้ท่านทำบุญ ใครมีปัญญา	ไว้เป็นต้นทุน ปัญญาเลื่อมพราย	ไม่รู้ฉิบหาย ไปเกิดในสวรรค์
ใจแม่จะขาดด้วย	๑ ด้วยใจสุภาพ ปมม้วยอาลัย	รู้จักบุญบาป ก็ปีกวัน	ทุกสิ่งทุกอัน จะเห็นองค์ภักว
หวั่นแม่ขาดแล้ว	๑ แต่นี้สืบไป ดุจวิญญา	พึงธรรมเทศน์ใคร คิดถึงภักว	สืบไปเล่านา หนีเข้านิพพาน
ได้ธรรมวิเศษ	๑ ท้าวสิริสุโทชนต์ เข้าสู่นิพพาน	พระเจ้าท่านโปรด บิดาของท่าน	พ้นจากสงสาร พ้นแล้วเลนา
เคยฟังพระเจ้า	๑ ครวญคร่ำรำพึง ตรัสธรรมเทศนา	หวังถึงดาวดึงส์ แต่นี้แลหน้า	รู้เศร้าหมองรา จะฟังเสียงใคร
แปลคำสืบท้า	๑ ยังแต่พุทธบุตร ชกน้าพามา	พระองค์นั่งนุช บูชากราบไหว้	อยู่ในตรึงไทร พระจุฬามณี
จึงทำขอบทอง	๑ เมื่อพระเจ้าตัดเกษ รองรับเมาฬี	พระอินทร์ผู้วิเศษ พระพรหมยินดี	ขึ้นชมยินดี ถวายเป็นผ้าไตร
ก่อเป็นเจดีย์	๑ พระอินทร์เจ้าฟ้า เมาฬีไว้ใน	(ขาดหาย) เทวามาไหว้	ด้วยเร็วฉับไว ทุกห้องวิมาน
โพธิ์ทองแม่ยัง	๑ เมื่อกิดอกเปล่า เลือกฟังนิทาน	ทุกวันชิมเซา เทวดากราบกราน	หมองเศร้าทุกประการ ทุกทั่วตัวคน
	๑ ครั้งหนึ่งขึ้นมา	แทนคุณมารดา	แว่นแคว้นเมืองบน

ใช้ให้เทวดา	ขึ้นมานิมิตต์	แม่คิดยังจน	สะเทือนน้ำใจ
	๑ แม่ถามตามอรรถ	ลูกเราได้ตรัส	รูปร่างอย่างใคร
คำแดงขาวเหลือง	รุ่งเรืองเป็นไฉน	ท่านจงบอกไป	ให้แจ้งวิญญา
	๑ บอกพลงคือ	พรหมทั้งสิบหก	ไม่ยกเทียมภักว
ชั้นสวรรค์ดาวดึงส์	อย่าฟังพรรณนา	ที่ตกต่ำช้า	กล่าวมาเปรียบไว้
	๑ แม่คิดกินแหนง	อาจ...(ชำรุด)... นางกลางแกล้ง	ปั่นป่วนชวนใจ
ไม่มีที่เปรียบ	เทียมทันเหมือนใคร	แม่จានใจ	อุตสาห์ลงมา
	๑ ถึงชั้นดาวดึงส์	แม่พรั่ำรำพึง	ถึงองค์ภักว
เจ้าแยมพระโอรส	ตรัสโปรดเทศนา	คำภีร์คาถา	ฎีกาอภิธรรม
	๑ แม่เข้าเปล่าใจ	ตรัสกับแม่ไว้	แม่ไม่ลืมคำ
ฉพรรณรังษี ^๑	รัศมีเลิศล้ำ	สุรเสียงถ้อยคำ	เจ้าพรั่ำพรรณนา
	๑ แม่คิดยียวน	ร้องรำคร่ำครวญ	ถึงองค์ลูกยา
สุดคิดแม่แล้ว	ลูกแก้วเม่อ	เจ้าไม่เมตตา	หันเข้านิฤพาน
	๑ คิดมาน่าเศร้า	จิตแม่เปลี่ยนเปล่า	โสภะสรำราคาญ
ขอครึกแม่เอย	ทรมานเชยใครจะสาน	บอกทางนิพพาน	แม่ยังไม่ไป
	๑ มีเสียงแรงแม่ปลุก	ได้เข้ามาเป็นลูก	รุ่งเรืองสุกใส
ได้ตรัสศัพท์พญูญ	อุ้มชูน่าใจ	บอกหนทางให้	แม่ไม่ไปเอง
	๑ มีเสียงแรงแม่เลี้ยง	พระทองเนื้อเกลี้ยง	ที่สุดวังเวง
จับคุณใส่กระหม่อม	สุกหอมงอมเอง	ที่นับยำเกรง	ทั้งมนุษย์เทวา
	๑ มีเสียงแรงแม่อุ้ม	พิทักษ์พิภพ	อุ้มท้องเจ้ามา
ตรัสรู้ทรงธรรม	ได้ทุกภาษา	คุณพระลูกยา	ทูนไว้เหนือผม
	๑ มีเสียงแรงแม่ถนอม	ยิ่งสุกยิ่งหอม	งอมยิ่งกว่าบ่ม
คุณเจ้าไม่สูญ	ทูนไว้เหนือผม	กลัวแม่จะล้ม	ตัวเจ้าช่วยพา
	๑ มีเสียงแรงรักเจ้า	ทุกชั่วอนสร้อยเศร้า	รักเจ้าไม่วาย
ตัวแม่เหมือนเรือ	ตัวเจ้าเหมือนพาย	ได้สุขสบาย	เพราะคุณลูกยา
	๑ เจ้าชักนิทาน	อนึ่งชันาน	สมเพชคำเข้าเพราะงาย
เลี้ยงลูกสายใจ	ครั้นแม่ไม่อยู่	ทั้งคู่อาลัย	หาของมา...(ชำรุด)... ษาแรงมารดา
	๑ ครั้นเจ้าเติบโตใหญ่	บวชเรียนเข้าได้	ปรนนิบัติอัครา

^๑ ฉพรรณรังษี (ภาษาปาก) หมายถึง ฉัพพรรณรังสี

บิณฑบาตฉันแล้ว อดสำห ⁷ แบ่งมา	ให้พระมารดา	เป็นนิจทุกวัน
๑ เห็นแม่ชรา	เจ้าสีกออกมา	ทำเลียงทุกวัน
สองคนด้วยล้วนใจบุญ พี่น้องสองใจบุญศรัทธา รักพระศาสนา		ข้างฝ่ายกุศล
กำเนิดเกิดศรัทธาทุกคน หน่อพระทศพล	เกิดในสันดาน	
๑ แม่ขอเมียให้	เจ้าไม่ปลงใจ	โกรธแม่ทุกประการ
เจ้าชักนำมา	ซึ่งเรื่องนิทาน	กำลังตามมา
๑ คู่สร้างของเจ้า	ควรเป็นคู่เกล้า	ร่วมรักเสนาหา
แม่หวังจะฝากผี เจ้ามีปรารธนา	ลูกรักกำพริ้ว	เจ้าไม่ปลงใจ
๑ เจ้าบอกมารดา	ว่าเป็นกำพริ้ว	แม่ว่าเขาไย
รายทรัพย์อัปจน เป็นคนเฉื่อยใจ	เขาไม่เลียงแม่ได้	ลูกไม่ปรารธนา
๑ เจ้าคิดถึงตัว	ครั้นได้เมียชั่ว	ปากร้ายมารยา
คำโคตรอิงคณิง อ้างถึงมารดา	หญิงร้ายปากกล้า	ไม่มากรงยา
๑ โคตรเผ่าเหล่ากอ	ญาติกาแม่พ่อ	รำคำลามไป
ไม่คำแต่ตัว	หญิงชั่วตำทรม	ท่านพลอยยับไป
๑ ว่ากันแต่ในเรือน	ขึ้นเลียงเถียงเดือน	อดเพื่อนหรือโฉน
ใช้เชื้อสตรี	ไม่มีอักษณาศัย	พิไรเจรจา
๑ พร่ำรำว่าไป	สอนตัวสอนใจ	หน่อพระมารดา
ลูกสะไภ้กับแม่ผัว ลูกกล้านักหนา	ใจหญิงมารยา	มักทำเล่ห์กล
๑ ตัวแม่แก่แล้ว	จักปลุกลูกแก้ว	ไว้ให้เป็นผล
ว่าเจ้าแม่เอย	ยังไม่ชอบกล	เครื่องล่าปากกาย
๑ ลูกสะไภ้กับแม่ผัว	ที่ใจมันชั่ว	มักใส่ยาตาย
เจ้าคิดดังนี้	กลัวทางอบาย	เป็นกรรมแก่ตัว
๑ ครานั้นพระแก้ว	คิดฉวยสิ้นแล้ว	แม่ยกทูนหัว
แม่มารำพึง	เจ้าคิดถึงตัว	ให้กลัวสตรี
๑ ปรานีแม่นัก	ตัวของลูกรัก	รำพึงถ้วนดี
กลัวเมียไม่ตรง จะเป็นราศี	กลัวพระชนนี	จะถึงความตาย
๑ ปัญญาเจ้าแก่	ช่วยสั่งสอนแม่	มากกว่าเมียดทราย
กลัวเมียไม่ตรง จะฆ่าแม่ให้ตาย	เจ้าไม่ชนชวาย	พอใจมีเมีย

⁷ อดสำห (ภาษาปาก) หมายถึง อดสำห

ฟังคำแม่ยิ่ง	๑ แม่ว่าเท่าไร ทั้งแม่เองเสีย	ก้มหน้าร้องไห้ ชายชู้กั้วเมีย	น้ำตาไหลริน ลืมนุมมารดา
อยู่ด้วยเมียแล้ว	๑ ชายชู้ใจดำ ลืมนุมมารดา	ค้นหาครอบงำ คุณเลี้ยงรักษา	มีดมนหนักหนา ไม่คิดอ่อนวอน
แม่แก่มงววย	๑ เจ้าว่าทุกสิ่ง กลัวจะตายไปก่อน	รักชนนียิ่ง ถูกร่วมอุทร	จึงช่วยสั่งสอน ได้ยากเวทนา
กลัวใจไม่ตรง	๑ แม่คิดปราณี หลงด้วยตัณหา	เจ้าคิดถ้วนถี่ ฟังคำกริยา	ยิ่งกว่ามารดา ทั้งแม่องค์เสีย
หลงด้วยสิ่งนี้	๑ พ่อคิดถอยหลัง ทั้งแม่เองเสีย	มาระงับยับยั้ง ชาติชู้กั้วเมีย	กลัวฟังคำเมีย ไม่รักมารดา
ปลุกฝังไปแล้ว	๑ ชายที่ใจบุญ มักกลัวกริยา	สรรเสริญถึงคุณ ลืมนุมมารดา	พ่อแม่เลี้ยงมา เป็นคำสั่งสาร
มีลูกแต่ละคน	๑ มีลูกสืบไป ตามเลี้ยงพยาบาล	ละเสียไม่ได้ ด้วยความรักหลาน	เอ็นดูลูกหลาน รำคาญน้ำใจ
รักหลานทนคำ	๑ อีเฒ่าอีแก่ ไม่อดสูใจ	คำอึงแข็งแะ คนซังจังไร	จะถือเขาไย เหมือนดั่งพรรณนา
อารามรักแม่	๑ คุณเจ้าที่ล้ำ กลัวเขาจะดำ	รัฐจวนครวญคร่ำ น้ำใจกริยา	พริ้งสอนมารดา ไม่เหมือนใจเอง
คำรบยาเกรง	๑ หัวพลอยดีใจ ๑ ชาติชั่วโลโลก	คิดแต่ยโส แม่ยายเล่าไซ้	บ่ได้กลัวภัย มักใคร่เล่นหา
พี่เมียน้องเมีย	๑ เบียดเสียดกายใน ๑ เจ้าว่าเสียสิ้น	มีความประคิน พระเจ้าเทศนา	คอนห่อนนินทา ตามพระวินัย
แม้ใครรู้ฟัง	๑ ยกไล่เกศา ๑ ชาตินั้นไร้ทรัพย์	เงินทองอาภัพ กุศลส่งให้	มีแต่น้ำใจ จึงได้วิมาน
ให้เร่งทำบุญ	๑ เพิ่มพูนต่อไป ๑ แม่ลูกเก็บพิน	ไปขายบ้านอื่น ชวนสร้างสมภาร	ได้ข่าวหลายทะนาน อบรมสัมมา
ชวนแม่ทำบุญ	๑ ชวนแม่ให้ทาน ๑ ชาตินี้แก่แล้ว	บุญของลูกแก้ว มนุษย์เทวา	ตามส่งมารดา ได้สร้างน้ำใจ
ได้ตรัสศัพท์บุญ	๑ ตำแดงเทศนา ๑ สมบัติทั้งนี้	ได้ด้วยบารมี	รุ่งเรืองสุกใส

เพราะบุญของเจ้า ตามส่งให้ไป	ลูกแก้วกลอยใจ	หนีไปนิพพาน
๑ เจ้าหนีแม่ไป	ให้แม่อาลัย	คิดน่าสงสาร
แม่เลี้ยงเข้ามา เป็นข้าถึงนาน	ลูกรักสงสาร	ลับแล้วแม่อา
๑ แม่เลี้ยงแต่ละองค์	ใจแม่จ้านง	นิพพานปรารธนา
แม่หวังยังยุค เป็นพุทธมารดา	พี่น้องสองรา	ได้สองพระองค์
๑ แม่ตั้งอุทิศ	กรวดน้ำรำคิด	จิตต์แม่จ้านง
ขอเป็นมารดา พระเจ้าสององค์	ได้ตั้งใจปลง	เมื่อบรมมา
๑ เกิดเป็นคนยาก	ใจแม่บ่จาก	นิพพานปรารธนา
ตั้งความมานะ เป็นพระมารดา	สององค์ภักควา	คือดาทั้งสอง
๑ ศีลทานแม่สร้าง	อบรมมาบ้าง	มิให้เศร้าหมอง
ได้เจ้าเป็นลูก ตั้งจิตคิดปอง	ดุจแก้วแกมทอง	บุญเจ้าสร้างมา
๑ อยู่ข้าถึงนาน	แม่ว่าทุกประการ	เจ้าค่อยผ่อนหา
แม่ปลุกฝังไว้ ฝ่ายใจภริยา	เลื่อมใสศรัทธา	แม่คอยยินดี
๑ ชื่อนางไวอากาศ	อยู่ในโอวาท	เชื่อชาติสตรี
น้ำใจโอบอ้อม โนนน้อมอริ	ปรนนิบัติสามี	ไม่ให้อนาทร
๑ ศรัทธาเหมือนกัน	เกิดในชาตินั้น	บารมียังอ่อน
ตรงจริงยิ่งนัก ไม่พักสั่งสอน	มีความสถาพร	อายุจำเริญ
๑ รู้ข้อปรนนิบัติ	ตามพุทธบัญญัติ	มิให้ลูกเงิน
ให้ทานฟังธรรม มีน้ำใจเพลีน	บุญยังจำเริญ	เกิดสบพบกัน
๑ บำเพ็ญสิ่งไร	นางไม่ขัดใจ	โอรสอ่อนผ่อนผัน
ทำบุญให้ทาน กราบกรานทุกวัน	ยังขวนขวาดขัน	กว่าหญิงทั้งหลาย
๑ ปรนนิบัติแม่ผู้	นบน้อมย่อตัว	รู้จักความอาย
นวดพั้นคันบาท บ่ได้ขาดคลาย	นางไม่เหน้อยกาย	อายซึ่งยังดี
๑ แม่ผู้แม่ตัว	ยำเเกรงกลัว	ให้ผู้ปราณี
รักผู้เท่าไร ใจนางอริ	ปรนนิบัติชนนี้	มิให้ลำเอียง
๑ ว่าไรกับผู้	นบน้อมย่อตัว	กลัวมิขึ้นเสียง
กล่าวคำโลมเล้า ไพเราะกลมเกลี้ยง	มิได้ขึ้นเสียง	เคืองใจสามี
๑ เวลาเข้านอน	กราบผู้เสียก่อน	จึงค่อยพัควิ
บัดผูกมัดผ้า นวดพั้นสามี	นางนาถนารี	ดีกว่าหญิงทั้งหลาย
๑ พ่อผู้แม่ผู้	นางรู้ฝากตัว	เวลาพรางาย

กลัวผัวจะโกรธ	จะได้ความอาย	ผู้หญิงทั้งหลาย	ใครจะเหมือนนาง
	๑ เมื่อผัวกินข้าว	นวลนางนั่งเฝ้า	มิได้เห็นห่าง
นางน้อมพดด้วง	สามีไปปลาง	มิได้ไกลห่าง	นางกลัวความอาย
	๑ กลัวเขาจะด่า	เขาจะนิทา	ว่าหญิงหยาบคาย
ผัวนั่งกินข้าว	ไม่เฝ้าไม่กราย	กลัวเขาร้าย	นางรักษาตัว
	๑ หญิงชั่วชะเบะ	เจรจาหละหละ	ไม่เคารพผัว
เห็นเขาทำชอบ	มือปิดปากผัว	หญิงถ้อยคนชั่ว	ไม่กลัวเขาดิน
	๑ หญิงดีหายาก	หญิงชั่วมีมาก	ทั้งทั้งแผ่นดิน
โมโหมักมาก	ปากร้ายทวี	โคตรปราณคำสั้น	บ่ได้ปราณี
	๑ สมเด็จพระดา	คิดคุณลูกยา	พรรณนาถ้วนดี
ยกคุณพระเจ้า	ใส่เกล้าเกษิ	ทรงพระปราณี	แม่เศร้าเป่าใจ
	๑ แม่เศร้าเป่าใจ	องค์ตัดอาลัย	หนีภัยโลกิ
แม่พระองค์ยัง	สอนสั่งชนนี้	ชื่นชมยินดี	แล้วหนีแม่ไป
	๑ แม่ทรงพระทุกข์	เสวยไม่เป็นสุข	ทุกข์ร้อนทุกข์
ไม่เห็นพุทธบุตร	ลูกสุดสายใจ	เสด็จจะหนีแม่ไป	เข้าสู่นิพพาน
(จบนิพพานสูตรแต่เพียงเท่านี้)			

ฉบับ

๑ เป็นคนอยู่ในโลกิ	รู้จักมั่งมี
เคชะท่านได้ทำบุญ	
๑ มียศศักดิ์ถึงคุณ	บ่ได้ลืมนบุญ
พระศรีรัตนตรัย	
๑ บ่ได้เป็นคนหลงใหล	เพราะว่าน้ำใจ
อันชื่อต่อคุณพระศาสนา	
๑ ทั้งนี้ได้ด้วยศรัทธา	เพราะว่าปัญญา
ประเสริฐยิ่งกว่าคุณทั้งหลาย	
๑ ปัญญา รู้กลัวรู้อาย	แม้ว่าหญิงชาย
กลับชาติก็ถึงโตดา	
๑ แม้วาคนใดเกิดมา	พบพระศาสนา
เป็นคนนิสัยสามาลัย	

๑ จักได้ทำบุญให้ท่าน	ได้สร้างสมภาร
ได้ฟังพระเจ้าเทศนา	
๑ ให้เร่งรำพึงจินดา	จงรู้ประชา
ได้พบพระเจ้าอยู่หัว	
๑ ผู้ใดมีความรักตัว	รู้เกรงรู้กลัว
ได้ฟังคำพระสั่งสอน	
๑ คาลาทานไว้แต่ก่อน	ให้เป็นบทกลอน
พิลาปพิไรนักรหนา	
๑ แม้วาคนใดศรัทธา	รู้ฟังคำถา
ขับทราบกมลเหตุภัย	
๑ ให้พ้นจากความสงสัย	ฟังทานแจ้งใจ
รู้แล้วก็ให้ทำตาม	
๑ คนใดถือใครทั้งสาม	เทวาเกรงขาม
ซ้องสาธุการถวายพร	
๑ มิได้เลื่อมใสธรรม	อยู่ในสั่งสอน
รู้คุณพระเจ้าเทศนา	
๑ รู้น้อมท่านให้ไถ่ถาม	ท่านให้ทำตาม
พ้นจากนรกทั้งสี่	
๑ ผิดชอบท่านไว้ถ้วนถี่	มีในบาป
ไพเราะก็เพราะนักรหนา	
๑ คนใดรู้คุณมารดา	เลี้ยงดูรักษา
มิได้มีความแค้นเคือง	
๑ ย่อกราบข้าเนืองเนือง	ปัญญารุ่งเรือง
ศรัทธาก็เกิดในในเอง	
๑ รู้ยารู้กลัวรู้เกรง	อย่าได้รู้เพลง
ทำกลหกมารยา	
๑ ผู้ใดแทนคุณมารดา	ให้พ้นทุกข์
ปรนนิบัติด้วยความสั่งสอน	
๑ พระเจ้าทำอย่าปองขุน	สรรเสริญถึงคุณ
คนใดที่รู้จักบุญ	

- ๑ เทวาชช่วยรักษาอยู่ บุญนั้นค้าชู
บ่ได้มีความอันตราย
- ๑ บังเกิดความสบาย ผูกคนทั้งหลาย
ก็ได้นำพั้งซึ่งบุญ
- ๑ มั่งมียศศักดิ์เป็นเหมือนขุน ด้วยเดชะบุญ
อันได้ทำแล้วมาแต่ก่อน
- ๑ รูปโฉมงามสรรพบรร ในโลกาการ
ประเสริฐยิ่งกว่าทั้งหลาย
- ๑ เกิดมามีความสบาย แม่ได้ค้าขาย
บ่ห่อนรู้จักขาดทุน คนใดมิรู้จักคุณ
- ๑ มารดาป้องกัน อันท่านเลี้ยงมาเป็นตัว
นางคนเกิดมามี
- ๑ บำปั้นคลุมตัว บ่ได้รำพึงถึงตน
เสียแรงเกิดมาเป็นคน
- ๑ น้ำใจทรพน บ่ได้รู้ขายออกสุ
บ่ได้มีความเอ็นดู
- ๑ นรกลีหล่ม สำหรับวิบากคนพาล
- ท่านกล่าวไว้เป็นนิทาน
- ๑ คนใดใจพาล บ่ได้รู้คุณมารดา
- คุณพ่อคุณแม่ทั้งสองรา
- ๑ ประเสริฐนักหนา เราท่านอย่าได้ดูเบา
- พระคุณหนักยิ่งกว่าภูเขา
- ๑ มิรู้ว่าหนักเบา เพราะเอาขึ้นชั่งตราช

ยานี้

- ๑ คุณครูคุณมารดา ท่านสักว่าเหมือนกัน
พระคุณทั้งสองรานั้น ทั้งหญิงชายอย่าได้ลืมตัว
- ๑ ผู้ใดแทนคุณได้ ยกมือไว้ขึ้นเพียงหัว
- เทวารักษาตัว เท่านั้นแลเป็นมงคล
- ๑ ท่านนับประเสริฐ เพราะบังเกิดใจกุศล

เทวาในเมืองบน

๑ แม้ว่าจะกลับชาติ

ชื่อมีในแผ่นทอง

๑ พระอินทร์ซึ่งตราฐ

ผู้ใดใจธรรม

๑ พระอินทร์ผู้มีฤทธิ์

พิศดูในโลกา

๑ แลเห็นคนใจบาป

ไม่กลัวไม่ทำตาม

๑ โมโหมีดมัว

โลภคังคัมहा

๑ บัดนี้มีปัญหา

รู้ธรรมดาฐ

๑ รู้แล้วอย่าทำเมิน

นบนอบไหววันทา

๑ พระเจ้าทรงเมตตา

แต่ล้วนคำสั่งสอน

๑ หญิงชายอันศรัทธา

ประณีตขังขุมทอง

๑ พระเจ้าอันประเสริฐ

หวังจะโปรดสัตว์ทุกหมู่

๑ ผู้ใดอันมีเชื้อ

เสียแรงได้เกิดมา

๑ อวดตัวถือมานะ

ขมบาลเขาตรับอยู่

๑ เขาว่าเป็นคนโหด

เป็นคนใจสาธารณ

๑ เขาว่าโง่งงุน

ลืมนคุณพระมารดา

๑ เขาว่าไอ้คนเสีย

ตราชื่อไว้ในแผ่นทอง

ได้ปราสาทงามเรื่องรอง

ทำนายไว้เป็นสำคัญ

เล็งแลดูทุกสถาน

ตราชื่อนั้นในหนังหมา

เล็งดาพิพม์แลลงมา

เห็นสิ้นแล้วทุกประการ

ทำยุ่งยากบ่เกรงขาม

พระว่าไว้เป็นคาถา

บ่ได้กลัวซึ่งทุกขา

พระว่าไว้คังนี้

ปลงคาถาพระมนี

ท่านแต่งไว้แต่ก่อนมา

ให้จำเริญด้วยศรัทธา

คำพระเจ้าอันสั่งสอน

กล่าวคาถาไว้เป็นกลอน

ประเสริฐนักขังขุมทอง

ฟังคาถาตั้งใจปอง

ฟังแล้วตรองด้วยปัญญา

ย่อมบังเกิดความเอ็นดู

ให้รอดพ้นจากทุกข์ขา

หนีเชื้อเพื่อมีน้าพา

เป็นคนอกตัญญู

ไม่ฟังพระลืมนคุณครู

จับคนร้ายอันเป็นพาล

ให้ลงโทษห้ำประการ

ลบคุณครูคุณอาจารย์มารดา

ไม่รู้คุณทำเลียงมา

ร้ายเรียนมาแต่ที่ไหน

ฟังคำเมียบ่ไอ้จัญไร

ผูกคอตราเอาไป

๑ รักเมียเท่าภูเขา

เชื่อว่าไอ้มัวเมา

๑ เป็นคนใจกาฬ

ไม่คิดว่าเกิดมา

๑ เขามาเขาบ่เกรง

จึงต้องกลจักขล

๑ ถือตัวว่ามีบุญ

เมาศักดิ์มีคัมภีร์

๑ เขาทำไม่ปราศรัย

บาปนั้นกลุ้มใจตน

๑ เป็นคนใจยังหยาบ

โทษบาปพันกำลัง

๑ เชื่อว่าคนใจโหด

บาปดีพระมารดา

๑ บาปให้ต้องกรงจักร

เลือดไหลลงโทษมั่ว

๑ ลางชายขับพ่อแม่เสีย

เลี้ยงไว้กลัวรำคาญ

๑ ท่านเลี้ยงท่านรักษา

ลืมนุญพระแม่เสีย

๑ หญิงชายอันเกิดมา

คนใดลืมนุญครู

๑ เชื่อว่าขวานผ่าหัว

ลืมนุญพระมารดา

๑ เชื่อว่าคนใจบาป

คำพ่อแก่แลมารดา

๑ ตกอยู่ในอบาย

รู้แล้วบ่ปลดเปลื้อง

๑ หญิงใดใจอันหยาบ

ไอ้คนนี้ดูความเบา

รักมารดาเท่าหัวเหา

กินแต่เหล้าเป็นอัตรา

ย่อมทุบตีพระมารดา

ให้ท่านเลี้ยงท่านรักษา

เพราะบาปเองตามผจญ

ทนวิบากตามโทษ

ได้เป็นคนพบน้ำพา

เมาคณหาหาบเหิน

เพราะว่าใจมันมีคณ

อวิชาให้กำบัง

รู้ว่าบาปแล้วไม่ฟัง

เพราะลืมนุญพระมารดา

ให้ลงโทษจนหนักหนา

บาปนั้นมาติดตามตัว

ลำบากนักคิดเพราะไม่กลัว

ทนวิบากอยู่ช้านาน

ฟังคำเมียใจจันทาล

คิดดังนี้จึงดับเสีย

รอดตัวมาถึงได้เมีย

เป็นคนอกตัญญู

ในโลกเมืองชมพู

แล้วลืมนุญพระมารดา

ผ่ากลางตัวแบ่งปันมา

บาปนี้และตามมาถึง

เอาคิมดาบซึ่งชีวหา

แล้วมักกล่าวให้แค้นเคือง

ทั้งชายหญิงมากองเนื่อง

บาปนี้เบียดเบียนตามตัว

ไม่สุภาพต่อคุณผัว

ยอมทำเจ็ญมาใส่ตัว

๑ ท่านไม่นับไม่ถือ

กลับชาติจากเมืองคน

๑ ลงหญิงใจมีดมัว

เป็นคนแสนจัญไร

๑ บาปเองผจญตัว

เกิดเป็นกษัตริ

๑ คำพ่อผัวและแม่ผัว

ยังมีหนอนใหญ่ตัวหนึ่ง

๑ สิ้นชาติเอากำเนิด

หนอนใหญ่อันกินคน

๑ เป็นคนไม่สุภาพ

ว่าได้ก็ว่าไป

๑ ไม่กลัวไม่ละอาย

หนอนใหญ่ตัวยาริ

๑ เจรจาว่าอุกอาจ

หนอนเจาะกินทั้งเป็น

๑ มักแข่งมักคำผัว

คำผัวว่าถ้วนถี่

๑ หญิงใดมีปัญญา

รู้กลัวจตุรบาย

๑ หญิงใดไม่มีดมัว

ท่านนับว่ามีปัญญา

๑ จักใคร่ให้พ้นบาป

เท่านั้นเป็นมงคล

๑ ทานให้ปรนนิบัติ

ขอรกรขึ้นเหนือหัว

๑ แม่ชายแลสตรี

ได้ฟังแล้วทำตาม

๑ พระเจ้าผู้ทรงเดช

เสียแรงเกิดมาเป็นคน

เขาเลื่องลือทุกตำบล

ยมบาลเขาพาไป

แข่งคำผัวไม่ปราศรัย

ได้บาปหนักไซ้พอดิ

ด้วยมีดมัวในโลกิ

ได้ฟังแล้วเร่งรำพึง

บ่ได้กลัวบาปตามถึง

ในนรกยอมกินคน

จึงได้เกิดในตำบล

เข้ายื้อแย่งไม่ปราศรัย

กล่าวคำหยาบให้แค้นใจ

สำคัญแล้วว่าตัวดี

ครั้นว่าตายบาปอย่ายิ

เข้าลากสิ้นกินทั้งเป็น

ความประมาทนี้ตั้งเจ็ญ

หมิ่นเนาแล้วดั่งอาจม

สำคัญตัวว่ากุติ

ปากนั้นเน่ามิทันตาย

รู้เจรจามีความอาย

คนนั้นและมีปัญญา

สั่งสอนผัวด้วยศรัทธา

ประเสริฐแล้วในเมืองคน

เรียนสุภาพไว้กับตน

เรียนรู้ไว้เป็นเนื่อนาบุญ

บรรดาสัตว์เขาเกรงกลัว

คิดถึงคุณพระทั้งสาม

รู้จักดีตั้งใจงาม

ประเสริฐนักยิ่งทั้งปวง (จบเท่านั้น)

เห็นสมเพชในราตรี

ออกไปบวชเป็นชี	บำเพ็ญโพธิสมภาร
๑ คัจฉานพระสรพร	เล็งเห็นเสร็จด้วยปัญญา
เมียรักและลูกยา	คือบ่วงเร็วผูกคอตน
๑ ทั้งนี้ยอมเป็นบ่วง	จักหยุดหน่วงให้เวียนวน
เทวาไม่ประจน	มิพรางพ้นจากบ่วงมาร
๑ นิพพานอันประเสริฐ	ได้ไปเกิดพ้นรำคาญ
เป็นสุขจะตำราญ	ประเสริฐใช้พอดี
๑ ความเจ็บและความตาย	ความกลับกลายไม่รู้มี
แสนสนุกเปรมปรี	ประเสริฐนักยิ่งอินทร์พรหม

ว่านี่ต่อไปเป็นคำอ่าน

๑ สารผู้ใดมีปัญญา อุตส่าห์รักยัสลห้าเป็นนิจศีล แลตั้งอยู่ในทศกัณฐกรรมบทสิบประการ จักได้ชื่อว่าผู้นั้นมีสติปัญญา หับประคองดูราย ผู้นั้นก็จะบ้ายหน้าไปสู่สวรรค์สมบัติเป็นเที่ยงแท้ ท่านผู้ใดมิได้รักษาสลห้า แลมาทำบาปกรรมสิบสี่ตัว อุกุศลกรรมบทสิบประการ ผู้นั้นครั้นตายไปก็ ตกนรกในอบายเที่ยงแท้ การรักษาศรีไตรสรณคมน์ เป็นโลกิทุกวันนี้สิบประการ คือถวายตัว เป็นโยม ถวายตัวเป็นคนใช้สอย คือถวายตัวไว้ว่าจะเอาพระรัตนไตรญาณทิคุณเจ้า เป็นที่พึ่งจะ เคารพนมัสการ ข้อหนึ่งเห็นพระพุทธรูปพระสถูปเจดีย์ พระสงฆ์เณรไม่นมัสการ ผู้นั้นจะขาดพระ ไตรสรณคมน์ ข้อหนึ่งภิกษุเณรอุตส่าห์สำแดงธรรม ตัวมิได้นมัสการก็จะขาดพระไตรสรณคมน์ ข้อ หนึ่งเป็นการของพระ เป็นกุศล ...ซำรุด... ตัวรู้อยู่แล้วเกียจคร้านละเมิดเสีย ก็ขาดพระไตรสรณคมน์ ข้อหนึ่งดิเียนพระ กล่าวร้ายต่างต่างก็ขาด ข้อหนึ่งไปคบหามิฉาหิฐิ ว่าเป็นใหญ่พระใครก็ขาด ข้อ หนึ่งไปคบหาด้วยมิฉาหิฐิอันหาประโยชน์มิได้ มิฉาหิฐิเขานูชาตามภาษาของเขา ตัวเห็นก็ สรรเสริญต่างต่าง อย่างนี้ก็เป็นมลทินไม่ควรด้วยคนรักษาศรีรัตนไตรทิคุณเจ้า ข้อหนึ่งนับถือ เทพารักษ์ภูติปิศาจถือเบียบวงสรวง เชื้อเชิญมคห้าวมาว่าเป็นใหญ่ศักดิ์สิทธิ์ช่วยธุระตัวได้ ก็ขาด พระไตรสรณคมน์ ข้อหนึ่งแห่งใดด่าบลใด เข้าสมมุติว่าเทพารักษ์ศักดิ์สิทธิ์ไป ไม่เคารพตัวก็ไป เคารพบนอบให้เทวารักษา อย่างนี้ก็เป็นมลทินพระรัตนไตรญาณ ผู้รักษาศรีรัตนไตรจะไหว้ได้ แต่สิบประการ ไหว้ด้วยกลัวยอันตรายประการหนึ่ง ไหว้ด้วยเป็นครูสั่งสอนศิลปศาสตร์ประการ หนึ่ง ไหว้บิดามารดาญาติผู้มีคุณประการหนึ่ง และพระรัตนไตรเจ้าขาดนั้นหาไม่ได้ ถ้ามีปัญญารู้ว่า ขาดก็สมทานเอาใหม่ ในสำนักพระสงฆ์และพระวิหารการเปรียญ เจาะพระพัตรพระพุทธรูปเจ้า พระพุทธรูปพระสถูปเจดีย์ พระมหาโพธิ์ก็ได้ ถ้าไปนั้นขัดสนอยู่แล้วจึงไปในที่อันใดอันหนึ่ง สวด

สมควรแล้ว ก็ให้กราบไหว้นมัสการ แล้วจึงสมาทานเอาพระรัตนไตรสรณคมนสามที่ ให้ระลึกถึง
จริงทุกเวลาเถิด

๑ รักษาศีลห้าเป็นนิจศีล ให้ตั้งอยู่ในทศกุศลกรรมบถสิบประการนั้น รักษาศีลประการหนึ่ง ไม่ยินดี
ยินดีร้ายด้วยสรรเสริญและนินทา ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งปวงหนึ่ง ขันตอดใจหนึ่ง ตรีกตรอง ...ชำระ...
การกุศล เป็นสิบประการด้วยกัน แล้วตั้งอยู่ในคติสี่ประการ จันทาคตินั้นมิได้กล่าวด้วยคำริยาหนึ่ง
โทษคตินั้น มิได้กล่าวความโกรธหนึ่ง โมหาคตินั้นมิได้หลง ไภยาคติมิได้กลัวภัยหนึ่ง กล่าวมาทั้งนี้
เป็นทางไปสู่สวรรค์นิพพานเที่ยงแท้แล ผู้ใดมีรักษาศีลห้าไปนิจศีล และธรรมสิบสี่ตัวนั้น ก็จะบาย
หน้าไปสู่อบายภูมิ บาปทำสิบสี่ตัวนั้น คือมักโลภหนึ่ง มักหลงหนึ่ง ถือผิดเป็นชอบหนึ่ง ใจกระด้าง
หนึ่ง มักโกรธหนึ่ง มีละอายแก่บาปหนึ่ง มีกลัวบาปหนึ่ง ใจฟุ้งซ่านหนึ่ง ริษยาแก่ท่านหนึ่ง ตระหนี่
ทรัพย์หนึ่ง ไม่บำเพ็ญทานหนึ่ง มักเดือดเนื้อร้อนใจหนึ่ง มักวงเหงาหาวนอนหนึ่ง มักเบียดเบียน
สัตว์ สงสัยในข้อศีลรัตนไตรหนึ่ง อกุศลกรรมบถสิบประการนั้นคือ กายกรรมสามนั้นคือลักทรัพย์
หนึ่งฆ่าสัตว์หนึ่ง ล่วงประเวณีหนึ่ง วาจากรรมสี่คือเจรจามุสาหนึ่ง เปสุญญาวาทส่อเสียดหนึ่ง ผรุส
วาทเจรจาหยาบช้ำหนึ่ง สัมผัสผลลาทเจรจาตลกคะนองหนึ่ง มโนสามคือ อภิชชาโลภหนึ่ง พยาบาท
ผูกแหวแก่ท่านหนึ่ง มีฉันทิฐิถือผิดเป็นชอบหนึ่ง เหล่านี้จะไปอบายภูมิเที่ยงแท้ ถ้าผู้ใดมีปัญญาเร่ง
รำพึงดูเถิด สิ่งใดเป็นฝักฝ่ายบาปและอกุศลกรรมบถ ก็ให้เร่งพึงละเว้นเสีย สิ่งใดซึ่งเป็นกุศลก็
อุตสาห์ปรนนิบัติไป ตามสติปัญญาว่าสถานการมีจะมีแก่ขึ้น ก็จะปลงเห็นพระลักษณะญาณคือ
แล้วก็จะบายหน้าเข้าสู่นิพพานแล

๑ พระอัฐมรรคทั้งแปดหนทางตรงไปนิพพาน ให้ปรนนิบัติตามสัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปป
สัมมาวาจา สัมมากรรมโต สัมมาอาชีโว สัมมาวาจาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ นั้นให้ตั้งอยู่ใน
สัมมาทิฐิ ผู้มีปัญญาให้พิจารณาเห็น ว่ามิได้เที่ยงแท้ มิได้เป็นแก่นสารให้พิจารณาตามทางธรรม
พระเจ้าเทศนาสั่งสอน สิ่งใดผิดให้ละวางเสีย สิ่งใดชอบให้อุตสาห์ปรนนิบัติ ตามสัมมาสังกัปป
คือดำริการให้สิ่งใดให้บริสุทธิ์เป็นการกุศล ปราศจากโกหกมาฆ่าสัตว์ลักทรัพย์ และมีได้คิดที่จะ
ทำการกุศล สัมมาวาจาจะเจรจาสิ่งใดโดย ให้เป็นการกุศล ปราศจากมุสาวาท
เปสุญญาทสัมผัสผลลาทผรุสวาทหยาบช้ำ สัมมากรรมโต คือตั้งตัวด้วยไว้เป็นอันดี ชื่อต่อในพระ
ศาสนา มิได้น้อมไปในการบาป ตั้งอยู่ในการกุศลทั้งปวง สัมมาอาชีโวคือทำมาหากินโดยสัจจริง
มิได้ทำกินโดยโกหกมา อย่าเบียดเบียนด้วยยาพิษหนึ่ง เครื่องศาสตราวุธหนึ่ง เนื้อสัตว์ปลาสดหนึ่ง และ
เลี้ยงสัตว์ไว้ขายหนึ่ง เป็นต้นว่าเปิดไก่อูหมู ค้าคนช่วยมาถูกขายแพง ค้าสังเงินคืดเอาดอกเบ๊ย สัมมา
วาจาโมคือความเพียรเป็นอันดีในการกุศล อุตสาห์สวดมนต์ไหว้พระฟังธรรม มีความเพียรมิได้เกียจ
คร้านในการกุศล สัมมาสติมีสติรอบคอบเป็นอันดี ไม่รู้หลงรู้ลืม เอาพระคุณเป็นอารมณ์ทุกอิริยาบถ

จะว่างเว้นเสียหามีได้ แลชายหญิงอดสำหรับปฏิบัติดังกล่าวมานี้ บุคคลผู้นั้นจะเอาตัวออกจากอบายภูมิ เป็นอันเที่ยงแท้แล

๑ ฟังพระธรรมเทศนา มีอานิสงส์ห้าประการ ไม่เคยได้ฟังนั้นประการหนึ่ง แลมีน้ำใจผ่องใสจะ บรรเทาโมโหโทโสโลโล จะคอยละเสียได้ประการหนึ่ง แลสงสัยด้วยสิ่งใดก็ดี ได้ฟังธรรมแล้วก็จะ หักเสียได้ซึ่งสงสัยในใจนับประการหนึ่ง ได้ฟังแล้วเป็นที่จะคิดแปลง ใจอันกระด้างหยาบช้า จะ ซื่อตรงต่อในพระพุทธศาสนา ก็จะพาตัวไปที่ชอบประการหนึ่ง เป็นห้าประการแล

๑ ผู้ปรารถนาเป็นองค์พระเจ้า คือตัดกิเลสตัณหาหนึ่ง ให้บริจาคนามบัญญัติบุตรภรรยา ให้ทานชีวิต หนึ่ง

๑ พุทธาอนุนา มะริยาสุสังไชย พุทธาอนุนาสุหลาสิสังไชเย พุทธาวิโยคตมะกุสขกัปปะเก วันทามิตะ สระณะระกะเมสุเม

๑ พระศาสดาวันทานี้ ตั้งแต่เด็กในพระทัยว่าจะเป็นถึงเจ็ดอสงไขยได้พบพระเจ้าถึงหนึ่งแสนสอง หมื่นห้าพัน แต่ออกพระโอรสได้ว่าเป็นพระเจ้าถึงเก้าอสงไขยได้พบพระเจ้าสามแสนแปดหมื่นเจ็ด พันพระองค์ แต่ได้(เลื่อนลง)เทศน์ทำนายแล้วในสี่อสงไขยพบพระเจ้าสิบสองพระองค์ ในแสน กัปได้พบพระเจ้าสิบสี่พระองค์ เข้ากันแต่นั้นในพระทัยมาจนออกพระโอรสจนได้ตรัสเป็นพระ ได้พบพระเจ้าถึงห้าแสนหนึ่งหมื่นสามพันยี่สิบเอ็ดพระองค์แล

๑ กุสุมนทโวลิตามเช โจนาคะมะ โนละละปีเต กัษโปพุทโทะเวกคะเน สิริสากะขมุณีทะเวเนตเต อะริตระยะชะจาทิเต

๑ คัมภีร์พระสังฆะเจ็ดผูกจบว่าไว้เป็นใจความผูกหนึ่ง กาลทานห้าประการ คือให้เมื่อข้าวแพง ให้ ข้าวใหม่ ให้ของฟุ้งจะมีมาใหม่ ให้ภิกษุอาพาธ ให้ภิกษุเดินทาง ให้ภิกษุอาคันตุกะมาใหม่ ยังไม่แห่ง ทางบิณฑบาต

๑ นางสมณบุตรพระปัฐเวณ อยู่เมืองสาวัตถีทรงรถไปกับบริวารนั้นห้าร้อย ไปนมัสการพระเจ้า พระเจ้าตรัสธรรมเทศนา นางกับบริวารก็ได้พระโศดาเป็นสองพันทั้งคนอื่น จะว่าด้วยชื่อนาง เมื่อ ครั้งศาสนาพระวิปัสสิได้ตรัส เอาไม้ตะเคียนทำระเนียดไปจนพระเชตุพน มิให้ผู้ใดทำบุญด้วยพระ เจ้า ไพร่พลเมืองคิจะรบพระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์จึงให้ผู้ใหญ่มาปรึกษา อำมาตย์ก็ว่าจะเข้า ด้วยไพร่พลเมือง พระมหากษัตริย์จึงอ่อนวอน จะขอไว้อีกเจ็ดปีเจ็ดเดือนเจ็ดวัน ไพร่พลเมืองไม่ ยอมให้ ให้แต่เจ็ดวัน วันแรกเป็นของอันมาก ฝ่ายมารดานางสมณปรารถนาถึงบิดานางสมณ สมณรับ ว่าจะทำบุญด้วยพระเจ้าให้ได้ ดังนั้นบิดาเป็นอำมาตย์อยู่ในเมืองพันทุมวดี นางมีปัญญากวนข้าว มธุปายาสใส่ถาดทอง เอาดอกมะลิรองห่อกลับถาดข้าวให้มิดแล้ว เอาไปถวายแด่พระเจ้า คนทั้งปวง มิได้รู้คิดว่าดอกไม้นางถวายแล้ว นางทำปณิธานความปรารถนา ชื่อเป็นมะลิมาทุกชาติ ชาติมาเมื่อ ศาสนาพระพุทธกัสสปะ มีพระภิกษุสององค์ องค์หนึ่งมาได้ให้ทาน องค์หนึ่งครั้นตายไปก็เกิดใน

สวรรค์ ภิกษุให้ทานมีบริวารมากมีทรัพย์มากกว่าภิกษุที่ไม่ได้ให้ทาน มาแต่เมื่อครั้งศาสนาพระเจ้าของเรา นางสมณมาเกิดเป็นบุตรพระเจ้าปฐุมเป็นราชบุตร ภิกษุทั้งสององค์มาเกิดเป็นน้องของนาง เจริญกันด้วยปฐุมวิธิตถาปฏิบัติได้ นางจึงไปทูลพระเจ้า พระเจ้าจึงตรัสธรรมเทศนาให้ฟังตามหนหลังมา

๑ สัปบุรุษให้ทานด้วยศรัทธา ให้ทานด้วยเคารพ ให้เคารพผู้รับทาน อย่าทิ้งให้โยนให้ อย่าให้ผู้อื่นให้ อย่าเบียดเบียนเบียดทาน คือเขาทำแต่เท่านั้น เราจะทำให้อีกกว่านั้น ให้ปัญญาเห็นผล ให้ข้างหน้าเป็นอันเที่ยงแท้ ท่านให้หมั่นใจตั้งดังนี้

๑ เวลามหาพราหมณ์พระเจ้าเทศนา อนาถบิณฑิกะเศรษฐีเมื่อตักยาก ได้ทำบุญแต่ข้าวแดงกับน้ำส้ม(เลือนลาง) พระเจ้าตรัสว่าให้ยินดีต่อทานห้ำประการเถิดจะได้ผลมากอยู่

๑ ครั้งพระเจ้าเป็นเวลามหาพราหมณ์ มีทรัพย์มากอยู่เมืองสาวัตถีเป็นบุตรทิสปาโมกข์ได้ให้ทานโภชนานางโคเมียงพร้อมด้วยเครื่องประดับทั้งปวงนั้นถึงละ ๘๔,๐๐๐ ถาด ลีได้สิบหกศอก เต็มด้วยเงินทองถึงละ ๘๔,๐๐๐ ถาด ขอบถาดนั้นร่นเล่นเกวียนเวียนบนขอบได้ ทำคั้นนั้นออกศาสนา บัดนั้นน้อยไม่เสมอเท่าได้ถวายจึงหันแก่พระโสดาอิมครั้งหนึ่ง หนึ่งยังไม่เท่าพระศักติทาตา ทาตาไม่เท่าพระนาคา นาคาไม่เท่าพระอรหัน อรหันไม่เท่าพระเจ้า พระเจ้าไม่เท่าถวายเข้าเป็นสงฆ์สองฝ่าย มีพระเจ้าเป็นประธาน ไม่เท่าปลูกกุฎวิหารถวายแก่ภิกษุทั้งสี่ทิศ ไม่เท่ารักษาพระไตรสรณะคมน์ ไม่เท่ารักษาศีลกับด้วยไตรสรณะคมน์ ไม่เท่าเมตตาแก่สัตว์อย่าให้ผูกเวรแก่กัน ว่าสัพเพสัพพาอะเวราโหนตุ ไม่เท่าปลงเห็นพระไตรลักษณ์ญาณ คือว่าไม่เที่ยงแท้แลแต่ล้นนี้มีหนึ่งนั้นแล

๑ สุขมานพอยู่เมืองสาวัตถี บิดาชื่อโตไตรยพราหมณ์มีทรัพย์มากเป็นสิบเจ็ด โกษฐ เป็นมิจฉาทิฐิ ตระหนี่มิได้ทำบุญให้ทาน เมื่อตายจึงสอนบุตรไว้ว่าอย่าทำบุญให้ทาน อย่าดูเบาว่าทำทีละนิดทีละน้อย จะมีสินทรัพย์นั้นอย่าสงสัย เปรียบเสมือนยาตาฝนทีละน้อยน้อยก็สิ้นไป โตไตรยพราหมณ์ครั้งตายไปเกิดเป็นสุนัข โทนายสุขมานพ สุขมานพมิไกรภีใคร่ให้กินให้ออนเสมอตัวไม่รู้ว่าเป็นบิดา

๑ พระเจ้าเสด็จอยู่ในพระเชตุพนปรารภเห็นด้วยสุขมานพ จะตั้งในสระพระไตรสรณคมน์ พระเจ้าจึงเสด็จมาบ้านสุขมานพ สุขมานพไม่อยู่สุนัขเห่าพระเจ้า พระเจ้าตรัสว่าโตไตรยพราหมณ์ ท่านเป็นคนตระหนี่ในพระศาสนา จึงตายมาเกิดเป็นสุนัข สุนัขก็โกรธไปนอนอยู่เตาไฟ พระเจ้าเสด็จไปพระเชตุพนมานพมาบ้านก็ถามหาสุนัข ทาสรีบบอกว่าสุนัขโกรธพระเจ้าไปนอนอยู่เตาไฟ มานพโกรธออกไปทูลถามพระเจ้า พระเจ้าก็ตรัสว่าบิดาท่านเป็นสุนัข ถ้าท่านไม่เชื่อทรัพย์สิ่งไรบิดาฝังไว้สั่งไว้บ้าง มานพทูลว่ามีอยู่สี่สิ่ง มีค่าสิ่งละแสนตำลึง เมื่อบิดาจะตายมิได้บอกแก่ข้าพเจ้า พระเจ้าบอกว่าให้สุนัขนำไปเถิด มานพมาบ้านให้สุนัขนำไปก็ได้จริง มานพจึงผูกปริศนาสิบสี่บท มาทูลพระเจ้าถ้าแก้ได้ก็จะนับถือสืบไป ถ้าแก้มิได้จะว่าให้หยาบข้างนักหนา ปริศนามีว่าบางคนรูปดี บางคนรูปชั่ว บางคนญาติมาก บางคนญาติน้อย บางคนทรัพย์มาก บางคนทรัพย์น้อย บางคนสกุล

สูง บางคนสกุลต่ำ บางคนมีปัญหา บางคนหาปัญหามีได้ พระเจ้ามีพุทธปฏิมา ตรัสเทศนาว่า นรชาติหญิงชายแต่ปางก่อนกระทำปาณาติบาต จึงมีอายุสั้นน้อย ตีโดยสัตว์ไม่เมตตากรรมแก่สัตว์ โรคมาก รูปชั่วเพราะโทโสมาก ญาติพี่น้องน้อยเพราะริษยาท่าน ทรัพย์น้อยเพราะตระหนี่มีทรัพย์มิได้ทำบุญให้ทาน สกุลนั้นจึงตกยากไร้เพราะมานะว่ามีทรัพย์มียศฐาศักดิ์ ไม่เคารพผู้เฒ่าแก่และบิดามารดา สมณชีพร่าหมด ปัญหาน้อยเพราะถือทิฐิว่ารู้มาก ไม่ถามไถ่สมณชีพร่าหมดว่ารู้ตัวปรนนิบัติให้ผิดไปเป็นคู่ คู่กันจึงเป็นสิบสี่บาท ครั้นจนเทศนาแล้ว สุภมานพก็ตั้งอยู่ในพระไตรสรณคมน์นั้นแล

๑ ท้าวมหามานพไปทูลถามพระเจ้า ว่าอย่างไรจะเป็นอุบาสกอุบาสิกา พระเจ้าตรัสเทศนาว่าให้รักษามะระไตรสรณคมน์ ให้รักษาศีลห้าศีลแปดทำบุญให้ทาน พังกรรมเทศนาปลงปัญญาลงเห็นพระ (จบผูกหนึ่ง)

๑ ผูกสองว่าสังคามานพคบดินุตรมหาศาลอยู่เมืองราชฤทธิหัตต์ ฝ่ายบิดาเป็นคนมีศรัทธาได้พระโสดา สังคามานพเป็นคนหยาบซ้ากระด้าง มิได้เลื่อมใสในพระศาสนา บิดาปรารถนาจะสอนบุตรให้ไปนมัสการพระเจ้าและพระอัครสาวก สังคามานพมิได้ไปแล้วกล่าวว่าถ้อยคำ ว่าหาพระเจ้าจะต้องอะไร ไปแล้วต้องนั่งพับเพ่งเชิงก้มหลัง เจ็บกระดูกสันหลังเมื่อยเข้ากระดูก แล้วนั่งที่ฝุ่นเปื้อนผ้าผอน แล้วไม่(มี)ประโยชน์ ท่านถ้าเป็นมิตรแล้วจะต้องเสียข้าวปลาอาหาร ครั้นอยู่มาเมื่อใกล้จะตาย จึงส่งบุตรไว้ว่าให้ไหว้ทิศทั้งหก เห็นว่านานไปบุตรจะเลื่อมใสในพุทธศาสนา ครั้นบิดาตายแล้วบุตรก็ไหว้ทิศทั้งหกทุกวัน ไม่รู้ว่าคุณและประโยชน์สิ่งใด พระเจ้าเสด็จอยู่ในเวฬุวันมหาวิหาร และปรารถนาเห็นสังคามานพทุกวันทุกวัน จึงได้เสด็จไปโปรด เห็นสังคามานพไหว้ทิศทั้งหกอยู่ แลผ้าชุ่มด้วยน้ำ พระองค์เจ้าตรัสถามวิงคามานพ สังคามานพก็มีใจอ่อนน้อมแล้วทูลว่า บิดาสั่งไว้ พระเจ้าจึงตรัสเทศนาตักสิลเสฐีประการคือ ฆ่าสัตว์ด้วยฉันทาคติสิบประการหนึ่งคือ แล้วจึงตรัสเทศนาโทษาตราว่ามีหกประการต่อไปคือกินสุราหนึ่ง เล่นเบี้ยหนึ่ง มักพอใจร้องรำทำเพลงหนึ่ง คบเพื่อนอันเป็นพาล มักกินของแพงมิได้เป็นเวลาหนึ่ง เกียจคร้านการทั้งปวงหนึ่ง มีโทษจะให้ฉิบหายประการต่างๆ ดังนี้

๑ ครั้นจบเทศนาสังคามานพมีน้ำใจเลื่อมใสศรัทธาก็อาราธนาให้พระภิกษุเจ้าเทศน์นำทั้งสิบหกสืบต่อไป ทิศตะวันออกได้แก่บิดามารดา อุปการะแก่บิดามารดาห้าประการ ทิศใต้ได้แก่อาจารย์คุณมีห้าประการ สาธุศิษย์อุปการะห้าประการ ทิศตะวันตกได้แก่ญาติและภรรยา ถ้อยที่มีอุปการะแก่กันห้าประการ ทิศต่ำได้แก่ทาสถ้อยที่มีอุปการะแก่กันห้าประการ ทิศบนได้แก่สมณชีพร่าหมดมีคุณหกประการ ครั้นจบพระธรรมเทศนา สังคามานพก็ได้ตั้งอยู่ในพระไตรสรณคมน์นั้นแล

๑ ครั้นจบผูกสอง ผูกสามว่ายังมีฉัตรมานพอยู่เมืองเสตพยนคร บิดาให้เรียนศิลปศาสตร์เมืองอิงอุทธรนคร เรียนได้วิชาแล้วกลับมาหาบิดา ว่าจะเอาทรัพย์ไปบูชาอาจารย์พันตำลึง โจรรู้คอยฆ่าฉัตรมานพเสียแล้วจะเอาทรัพย์ พระเจ้าเสด็จอยู่ในพระเชตุพนเมืองสาวัตถี ก็ปรารถนาเห็นวาสนาฉัตร

มานพมีอยู่ แต่ว่าโจรฆ่าเสีย พอสิ้นอายุแต่เท่านั้นก็เป็นเวรกันมา พระเจ้าเสด็จไปด้วยฉัตรมานพ ฉัตรมานพเห็นพระเจ้ายกเลื่อมใสมีน้ำใจศรัทธา รับพระไตรสรณนา ...ชำระ... แลค้นหาได้แล้วก็ไป โจรก็ฆ่าตาย เศษได้รับพระไตรสรณคมน์และศีลห้าได้แล้วซึ่งตัวรักษาไว้นั้น ไปเกิดในสวรรค์ วิมานทองสูงได้สามสิบโยชน์มีบริวารพันหนึ่ง บิดามารดาญาติและอาจารย์ทั้งสองเมื่อปลงตก พระเจ้าปรารถนาเห็นนิสัยปัจจัยคนทั้งปวง จึงเสด็จมายังที่ฉัตรมานพ เทวบุตรก็ลงมาทักวิมาน มีรัศมี รุ่งเรืองนั้ฉัตรมานพเห็น คนทั้งปวงถามฉัตรมานพ เทวบุตรบอกความว่าบิดามารดาและอาจารย์ ว่า ตัวเรานี้คือฉัตรมานพ เศษเราได้รับรักษาศีลห้าและพระไตรสรณคมน์จึงได้ไปเกิดเป็นเทวบุตร บิดามารดาและอาจารย์คนทั้งปวงก็มาสมานเอาศีลห้า และพระไตรสรณคมน์ในสำนักพระเจ้า ครั้น สิ้นอายุสมแล้วก็ไปบังเกิดในสวรรค์เทวโลกนั้นนั้น ที่อุบาสกอยู่เมืองพาราณสี กับนางเรวดีเป็น ญาติกัน บิดามารดาแยกให้อยู่ด้วยกัน นันทียะไม่พอใจว่านางเป็นคนพาลไม่ทำบุญให้ทาน ก็ได้ อยู่ด้วยกันเกิดบุตรสองคน ครั้นอยู่มานันทียะสร้างพระวิหารสี่ทิศกับทั้งศาลาสี่ทิศ แล้วถวายจังหันแก่ พระสงฆ์ทุกรูป เศษบุญนั้นก็ได้ไปเกิดวิมานสูงสามสิบโยชน์กับบริวารสำหรับบุญ เกิดด้วย วิมานคอยท่าอยู่คว้างสี่ พระโมคคัลลาเสด็จขึ้นไปเห็นวิมานไม่มีเจ้าของ เทวบุตรบอกว่าวิมานของ นันทียะมานพ พระโมคคัลลาลงถามพระเจ้า พระเจ้าตรัสเทศนาสรรเสริญบุคคลที่ได้สร้างกุฏิวิหาร ศาลา ถวายแก่พระสงฆ์เป็นบุญมากกว่าได้บุญด้วยข้าวปลาอาหารทั้งปวง ครั้นอยู่มานันทียะไป ค้าขายส่งภรรยาไว้ให้ปรนนิบัติพระสงฆ์แต่ก่อน อยู่มาภายหลังนางเรวดี เอาข้าวปลาเลี้ยงกับน้ำผัก ดอง ถวายพระสงฆ์ที่เรือนทุกวัน พระสงฆ์ฉันไม่ได้ท่านก็กลับไป นางเทลงเอาข้าวปลาทิ้งไปรย ปรายที่กลางดิน แล้วนางร้องบอกเพื่อนบ้านว่า สมณฉันแล้วทิ้งเรี่ยรายเสีย นางว่าหยายข้าแก่ พระสงฆ์ พระสงฆ์มิได้มารับบิณฑบาตร ครั้นผัวกลับมารู้เหตุผล ว่านางทำดังนี้ก็ขับนางเสีย อยู่มา นันทียะตายก็ได้ขึ้นไปสู่วิมาน นางเรวดีมาเก็บเอาข้าวของที่เรือนผัว ครั้นไม่ได้ของนางก็โกรธ ถ้า ว่ามิทำบุญให้ทานเสียข้าวของก็จะมักอยู่ แล้วว่าหยายข้าแก่พระสงฆ์อีกเล่า ท้าวเวสุธรรณจึงใช้ยักษ์ สองตนมาร้องป่าว ว่านางเรวดียังอีกเจ็ดวัน นางเรวดีจะตาย ชาวบ้านชาวเมืองก็ตกใจ ครั้นถึงคำรบ เจ็ดวัน ยักษ์ทั้งสองตนก็มาเอาตัวนางเรวดีขึ้นไปดูวิมานของผัวแล้ว ก็พานางมาลงนรกทั้งเป็น นาง อ้อนวอนขอโทษตัวเขาก็มีฟัง ตกอยู่ในอสุภนรกคุ้มเท่าบัดนี้แล

๑ ครั้งหนึ่งพระเจ้าเสด็จอยู่ในพระวิหารเมืองราชคฤหัตถ์ พระโมคคัลลาลงถามนางเทวธิดาสามสิบหก องค์ มีวิมานและบริวารองค์ละพันละพัน ว่าเมื่อศาสนาพระพุทธสบเจ้านั้น ข้าเป็นมนุษย์อยู่ได้ ทำบุญให้ทานต่างต่างกันจึงได้เป็นนางเทวธิดา พระโมคคัลลาลงมากราบทูลพระเจ้า พระเจ้าจึงตรัส เทศนาพระจตุรปริยาลัง ว่าครั้งเมืองพระคตาคตเสวยพระชาติเป็นกุลิมานพ อยู่เมืองพาราณสีเป็น นักเลงพิณพาทย์ไม่มีผู้ใดเสมอเหมือน เป็นอาจารย์พระเจ้าพาราณสี กุลิมานพอุตสาหะปรนนิบัติ บิดามารดา และมนุสนิมานพมาเรียนดีดพิณพาทย์แต่สำนักกุลิมานพ กุลิมานพบอกสิ้นเพลงทุก

ประการ มนุสนิมานพให้ครูเอาตัวเข้าถวายพระเจ้าพารณสี พระเจ้าพารณสีก็ยินดีนักจึงประทาน
 ทรัพย์ให้ครูผู้สั่งสอน จะพระราชทานให้ศิษย์ส่วนหนึ่ง ศิษย์นั้นทูลว่าวิชาเสมอกัน จะขอคิดพิณ
 พาทย์แก่ครูถวาย ถ้าเพลงไม่เสมอกุจะขอถวายชีวิต ถ้าวิชาเสมอกุจะขอทรัพย์ให้เท่าครู พระเจ้า
 พารณสีสั่งว่าในเจ็ดวัน ให้มาคิดพิณพาทย์ถวาย ครูจึงคิดว่าตัวกูแก่ชราแล้ว จะสู้ศิษย์เห็นจะอับ
 ปราชัยแก่ศิษย์ จะออกไปผูกคอตายเสียดีกว่า ก็ร้อนขึ้นไปถึงพระอินตราทราษ พระอินตราทราษลง
 มาที่ว่าท่านอย่าร้อนใจ จะช่วยมิให้อับปราชัยแก่ศิษย์ เพราะว่าท่านเป็นครูเรามาแต่ก่อน ครั้นถึงเจ็ด
 วันครูกับศิษย์ก็เข้าไป พระอินทร์เผลอลงมาประดิษฐานอยู่จำเพาะให้แต่คุลิมานพเห็น ครูกับศิษย์นั้น
 ก็คิดพิณพาทย์ถวาย เพลงเพราะเสมอกัน คิดกันยังสนามเล่นหน้าพระที่นั่ง มีพระเจ้าพารณสีพร้อม
 ด้วยโยธำหหลวงและไพร่พลเมือง ฝ่ายฝูงชนฟังทั้งนั้นก็ว่าเพราะเหมือนกัน ครั้นสิ้นเพลงแล้ว พระ
 อินทร์จึงว่าให้คุลิมานพครุ่นคิดสายพิณเสียสายหนึ่ง คิดยิ่งเพราะขึ้นไป ศิษย์ก็เค็ดสายพิณบ้าง
 เสียงคลาญลง ครูเค็ดสายพิณสั้นทั้งสามสาย คิดแต่คันเปล่าเสียงก็เพราะยิ่งขึ้นไปกว่าเก่า ศิษย์ทำตาม
 เสียงหาไม่ ก็อับปราชัยแก่ครู ครูจึงโยนพิณขึ้นไปบนอากาศถึงสามครั้ง นางเทวธิดาลงมาพ้อนรำ
 ...ซำรูด... ดังละสามารถรอบแล้ว คนทั้งปวงก็ชวนกันสรรเสริญครู แล้วก็เอาไม้ค้อนก้อนดินทุบตีศิษย์
 จนสิ้นชีวิต สมเด็จพระอินตราทราษก็กลับขึ้นไปยังวิมาน จึงใช้ให้พระมาตุสืเทวสารดี เอาเวยันตรา
 ชรดลงมารับคุลิมานพขึ้นไปยังดาวดึงส์พิภพ คุลิมานพจึงถามว่าเทวบุตรเทวดา ว่าท่านได้กระทำ
 บุญกุศลสิ่งอันใด จึงได้มาสมบัติและรัศมีดังนี้ เทวบุตรเทวดาจึงบอกว่า เป็นอาจารย์ทำว้เจ้าแต่
 ก่อนมา ท่านได้สั่งสอนให้ข้าทำบุญให้ท่านต่างต่าง จึงได้เสวยสุขเพราะท่านด้วยประการดังนี้แล
 ๑ ครั้นกลับชาติมานุสนิมานพศิษย์นั้นคือเทวทัต พระ(เจ้า)พารณสีคือพระอนันท์ พระอินทร์นั้น
 คือพระอนุบท คุลิมานพนั้นคือพระตถาคตแท้จริง
 ๑ ครั้งหนึ่งพระเจ้าเสด็จอยู่ในพระเชตุพน ณ เมืองสาวัตถี พระมหาโมคคัลลดาวยนมัสการลาพระ
 เจ้าขึ้นไปสวรรค์ จึงเห็นอนเคว้นเทวบุตร จึงถามว่าท่านได้ทำบุญสิ่งใด จึงมีรัศมีเขียวขาวเหลืองแดง
 มีประการต่างต่างกันดังนี้ แล้วเทวบุตรเทวดาจึงถวายนมัสการพระมหาเถรและทำสักการบูชา
 แล้ว อนเคว้นเทวบุตรบอกว่า เมื่อครั้งพระศาสนาพระสุเมทังสัมมาสัมพุทธเจ้า ในพินกับปีล่วงไป
 แล้วสามหมื่นกับปี ทำว้เจ้าได้เป็นมนุษย์ และได้บวชเป็นภิกษุหนึ่งพรรษา แล้วสึกออกมาเห็น
 อนิจจัง จึงอุทิศทำบุญให้ท่าน ชักชวนสัปบุรุษไปฟังธรรมเทศนา แล้วอุทิศทำว้ถวายพระเจดีย์
 ซึ่งปัจจุบันพระสาริกธาตุพระสุเมทังสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เขตซึ่งได้ทำบุญจึงได้มาเป็นเทวบุตร
 ดังนี้ พระ โมคคัลลาเจ้าลงมา จึงกราบทูลพระเจ้า พระเจ้าจึงตรัสพระธรรมเทศนา สรรเสริญว่าบุคคล
 ผู้ใดชักชวนกันฟังธรรมเทศนาและสร้างกุศลต่างต่าง นันทเทวทูต(เลือนลาง) พระเจ้าตรัสเทศนาแก่
 พระภิกษุสงฆ์ ในพระเชตุพนเมืองสาวัตถี ว่าสัตว์ทุกวันนี้ แต่ไปตกอบายภูมิแต่ล้วนเป็นอันมากมีอาภ
 ที่จะนับได้ พระตถาคตเห็นประจักษ์แจ้ง มิได้เคลือบแฝงสิ่งใด เห็นด้วยจักษุอันเป็นทิพย์ เหมือนคน

นั่งอยู่ที่ประตูเดียวกัน ไม่มีผ้าและมุ้งม่านกำบัง คนในเรือนและนั่งจะนอนจะเดินเข้าออก บุรุษอัน
 นั่งอยู่ที่ประตูเห็นทุกประการฉันใด พระตถาคตเห็นประจักษ์เองฉันนั้น ไม่เห็นเหมือนบุรุษชะรอย
 เป็นตาเนื้อ จะแลไปทางสองโยชน์สามโยชน์นั้น หมีอาจที่จะเห็นว่าเมล็ดข้าวและเมล็ดงา อันทิพย์
 จักขุนี้แลไปทางร้อยโยชน์ ก็อาจสามารถเห็นประจักษ์สิ้น สัตว์จะไปอบายภูมิก็เพราะประมาณใน
 ทศกรรมบทสิบประการคือ กายกรรมสาม คือลักทรัพย์หนึ่ง สัมผัสผลลาพาหนะหนึ่ง ผรุสวาทหนึ่ง
 มโนกรรมสามคืออกขาโลกหนึ่ง พยาบาทผูกเวรหนึ่ง มิจฉาทิฐิถือผิดเป็นชอบหนึ่ง ถ้าผู้ใดมิได้ทำ
 อกุศลด้วย แลตายไปก็จะได้สวรรค์ในชั้นจตุรหาราชิกาเวียงสี่ขามาคูสิตา จนถึงพรหมสิบหก
 ชั้น ไฉนหนึ่งตามวาสนาของตัวแลถ้าทำกุศลกรรมด้วย กายวาจาใจ กรรมและกรรมนั้นเบาบางก็
 จะเป็นแต่เปรตเดียรฉานอสุรกาย ผู้ใดทำบาปกรรมด้วย นายนิรบาลมาคุมเอาตัวไปให้พญามราช
 บางทีสิริคุตอำมาตย์ถาม ว่าเมื่อยังเป็นมนุษย์นั้น ยังเห็นเทวทูตห้าประการและได้คิดถึง ทุกขัง
 อนิจจัง อนัตตา อยู่บ้างฤหามีได้เทวทูตหานั้นคือลูกอ่อนนอนคลุกมูลคูตหนึ่ง คนเฒ่าแก่ราฟีนหัก
 ผมหงอกผอมถ่อไม้แทงก้นหนึ่ง และคนมะเร็งคือเรือนพุดองหนองไหลติดกลานอยู่หนึ่ง คนโทษ
 พระมหากษัตริย์ให้ตัดตีนสิ้นมือตัดศีรษะหนึ่ง คนตายลง วันแต่เป็นพุดองมีบุพโลหิตหิตหยด้อย
 อยู่ มีกลิ่นอันเหม็นหนึ่ง ท่านว่ายังคิดถึงว่าจะตายมิได้วันทุกตัวสัตว์จะมีอยู่บ้างฤหามีได้บอกได้ว่า
 เมื่อทำวเจ้าเป็นมนุษย์นั้นได้เห็นได้คิดถึงทุกขัง อนิจจัง อนัตตา ท่านก็ปล่อยผู้นั้นเสีย ถ้าผู้ใดบอก
 มิได้ท่านก็ว่ามีไขมันุชใช้สัตว์มันเป็นคนพาลท่านให้ทำโทษ เอาตัวไปทิ้งในหม้อเหล็กแดงบ้าง
 น้ำกรดบ้าง กินหัวขาดในถ้ำตึ๊งบ้างน้ำแสบบ้างและไล่แทงฟันด้วยหอกดาบนั้นแล้วให้ขึ้นคันงัว
 หนามลูกเป็นเปลวไฟ สุนัขน้อยใหญ่แร้งกาจิกสับกินทั้งเป็นบ้าง ทิ้งลงในจุมมูลคูตมีหนอนใหญ่
 เท้าล่าตาลแลเท้าเรือโคลนชวนกันอยู่ บางทีประหัดเท้าล่าตาลเหล็กแดง ทอดคอดตัวแล้วเอาขวาน
 ฉากสัตว์ในนรกทุกขเวทนาต่างต่างเป็นอันมาก แวนแคว้นนรกมีขอบนรกกว้างยาวจัดดุรัสพัน
 โยชน์ มีนรกใหญ่แปดขุม จัดดุรัสร้อยโยชน์มีกำแพงพื้นผ้าแล้วเต็มไปด้วยเหล็ก มีประตูสี่ทิศมี
 บริวารสี่ขุม มีพยายมขุมละสี่องค์ องค์ทุกขุมนรกใหญ่นั้นอายุสัตว์ได้พันหนึ่งปีนรกบ้าง สองพัน
 ปีบ้าง จนถึงอสงโขย อายุขุณวินั้นนับพระอาทิตย์พระจันทร์สองไม่ถึงบ้าง สัตว์ไปเสวยทุกขเวทนา
 อยู่ทั้งนี้ เพราะว่ากระทำความไต่ตัวเอง แต่สัตว์นรกร้องไห้ร้องครางทุกเพลารাত্রี อดข้าวปลา
 อาหารจะได้รับพระราชทานแต่หนหนึ่งก็หาไม่ได้ กินแต่น้ำมูตคูตก้อนเหล็กแดงและเลือดหนองทุก
 เพลารাত্রี ไฟและน้ำเคี้ยวเผาเป็นจุมไปแล้วเป็นมาเล้ากรรมยังไม่สิ้นตราบใจจะทนทุกขเวทนาไป
 กว่าจะสิ้นกรรมนั้น บิศาณาคาญาดิวงศาผู้ใดจะมาช่วยก็หาไม่ได้ ผู้ใดทำบุญไว้ผลบุญก็จะช่วยผู้
 นั้น และนักปราชญ์พึงพิจารณารักษาให้เห็นโทษในอบายภูมิแล้ว จึงฝึกใจให้เห็นทุกขัง อนิจจัง
 อนัตตา อุตสาห์พึงธรรมเทศนา รักษาศีลเมตตาภาวนาพึงธรรมพระเจ้าเทศนาสั่งสอนไว้ ก็จะพ้น

อบายภูมิทั้งสี่ ครั้นจบพระธรรมเทศนา ภิกษุและภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา ก็ลูถึงธรรมพิศไม่ได้
โศคาสักกิทาอาอรหังเป็นอันมากแล้ว

๑ ครั้นจบผูกสามแล้วผู้กล่าวในหมวดคณทสูตร พระเจ้าเสด็จอยู่ในพระเชตุพนใกล้เมืองสาวัตถี
ครั้งนั้น ไปบิณฑบาตเพลายังเช้านกอยู่ ภิกษุจึงแวะเข้าไปลาเศียรถิมิจฉาทิฐิ เศียรถิมิจฉาทิฐิจึงว่าทุก
วันนี้ข้าเจ้าก็ปรนนิบัติเหมือนพระเจ้าอยู่หัว ข้าเจ้าไม่พอใจทรัพย์สินจะเอาตัวออกจากสังสาร ภิกษุ
นั้นก็ไม่ได้ทักทาก็ไปบิณฑบาตร ครั้นแล้วกลับมาจึงเอาคำของเศียรถิมิกราบทูลพระเจ้า พระเจ้า
ตรัสว่าเราช่างพูดเจรจา ถ้านักปราชญ์จะถามในข้อปรนนิบัติ ซึ่งจะเอาตัวออกจากสังสารและเศียรถิมิ
จะบอกกล่าวไปให้เป็นทางปรนนิบัตินั้นไม่ได้ ถ้าเว้นไว้แต่พระตถาคต พระเจ้าตรัสเทศนาว่าสัตว์
ทุกวันนี้ยินดีตามคุณทั้งห้า คือรูปหนึ่ง เสียงหนึ่ง รสหนึ่ง สัมผัสถูกต้องหนึ่ง จึงเกิดโจรกรรมรบกวน
พันเทกกัน และเรียนศิลปศาสตร์ไปบิดขาย จึงได้ความทุกข์เดือดร้อน และภรรยาสามีทั้งนี้ นี่ก็
เพราะค้นหา ค้นหาคือความปรารถนา อันบุรุษและสตรีจะหึงดงามเนื้อหนังบริบูรณ์ สตรีแค่สืบห้า
สิบหก บุรุษจะงามแต่สืบถึงยี่สิบห้าปี รูปจะให้โทษคือแก่ชราคร่ำครว เนื้อหนังหลุดหล่นออกพัน
เนาเปลี่ยนพองต่างต่าง ถ้าตายลงวันหนึ่งสองวันแล้วก็จะเหมือนเน่าบูพโลหิต ไหลออกจากทวารทั้ง
เก้า รูปที่ติดงามนั้นก็ตายไป นี่เรูปยังรู้แปรปรวนไม่เที่ยงไม่แท้ จะให้ปราศจากมรรคผล รูปนี้จะ
รัดสัตว์ไว้ในสังสาร ถ้ายินดีอยู่ด้วยรูปแล้วก็จะประมาทอยู่ในทศกัศณกรรมบทสิบประการ จะไป
อบายภูมิเป็นเที่ยงแท้ ถ้าเรูปเสื่อมความปรารถนาในสันดาน จึงผู้นั้นรู้ข้อปรนนิบัติ จะเอาตัวออก
สังสารวัฏ ก็จะได้ปฐมญาณทุติยญาณตติยญาณจตุตถญาณ คัดบาปกรรมให้ขาด เสด็จด้วย
สมุทเลทห้าประการ แล้วก็จะบ่ายหน้าเข้าสู่เมืองแก้วคือพระนิพพานอันเป็นเที่ยงแท้ ครั้นจบพระ
ธรรมเทศนา พระภิกษุทั้งหลายก็ได้ธรรมวิเศษเป็นอันมากนักแล

๑ ครั้งหนึ่งพระเจ้าเสด็จอยู่เขาคิชฌกูฏ ใกล้เมืองราชคฤห์ตถ์ตรัสเทศนาแก่พระภิกษุสงฆ์ ว่าสัตว์ทุก
วันนี้แต่ท่องเที่ยวอยู่ในสังสารจักรอยู่เป็นชาติถึงนาน จะกำหนดที่เกิดแรกและที่สุดนั้นมิได้ จะว่าแต่
สัตว์มีกระดูกเรากันแต่ละคนแต่ละคนนี้เวียนตายเวียนเกิดอยู่กับภพที่ไปนี้ ถ้าจะกองกระดูกไว้นั้น
เขาเวฬุวันบรรพตนั้นน้อยกว่ากระดูกเรากันแต่ละคนแต่ละคนหนึ่งอีก แต่เวียนตายเวียนเกิดทั้งนี้ก็
เพราะค้นหา ค้นหาคือความปรารถนา ยินดีด้วยรูปเสียงกลิ่นรสและสัมผัสถูกต้องเป็นกุศลบาง และ
ญาติพี่น้องทรัพย์สิ่งของสินเกิดวิบัติฉิบหาย แลบุตรภรรยาที่รักพลัดพรากจากไป ทั้งนี้ก็เป็นเพราะ
ค้นหา ถ้าตัดความปรารถนาเสียได้เมื่อใด แล้วก็จะได้มรรคผลอันเป็นอริยะบุคคลในพระศาสนา
ครั้นจบพระธรรมเทศนา พระภิกษุก็ละถึงโศคาสักกิทาอาอรหังเป็นอันมากแล

๑ปลายสูตร๑ พระเจ้าเสด็จอยู่ในวิหารใกล้เมืองราชคฤห์ ยังมีภิกษุสามสิบรูปที่เขารุดงค์ได้ธรรม
วิเศษ ยังไม่ได้พระอรหัตตมามีสังการพระเจ้า พระเจ้าตรัสพระธรรมเทศนาด้วยสังสารวัฏ ลึกกว่า
ลึกกว้างขวางนัก จะกำหนดเบื้องต้นและเบื้องปลาย หาที่สุดมิได้ ตัวสัตว์เวียนตายเวียนเกิดเพราะ

ค้นหา ค้นหาคือความปรารถนาประการหนึ่ง คือกิเลสตามหนึ่ง วัดดูตามหนึ่ง คือยินดีด้วย ลำผัส
ถูกต้อง วัดดูตามคือยินดีด้วยทรัพย์สินเงินทองช้างม้าผ้าผ่อนเครื่องนุ่งห่มใช้สอย ความปรารถนา
ทั้งนี้จะไปอยู่ในโอฆสังสาร ถึงกาลช้านานนัก ภิกษุแต่ก่อนเสวยชาติเป็นสัตว์ เขาจะดัดศิระทาน
เสียเป็นอันมาก น้ำทั้งมหาสมุทรก็น้อยกว่าเลือดของแต่ละท่านแต่ละคนละคนอีก ท่านจงเหนียว
หนำในสังสารวัฏเถิด แต่ท่านทนทุกขเวทนามานี้ก็ช้านานแล้ว ครั้นจบพระธรรมเทศนา พระภิกษุ
สามสิบรูปก็อุถึงพระอรหันต์แล

๑ ครั้งหนึ่งพระเจ้าเสด็จอยู่ในพระวิหารเมืองราชคฤห์เสด็จบิณฑบาต เห็นลูกสุกรพระเจ้าแยมพระ
โอรส พระอานนท์ทูลถามพระเจ้า พระเจ้าตรัสเทศนา ว่าเมื่อครั้งศาสนาพระกุกสันโตนัน สุกรตัว
นี้เป็นแม่ไก่ได้ยินเสียงสวคมนต์ก็ยินดีต่อเสียงพระพุทธรณ์ พอยกขี้ตัวหนึ่งมาเจียวเอาคอกไก่ขาด
เค็ด ซึ่งได้ยินดีต่อเสียงพระพุทธรณ์ ครั้นตายไปก่อนลูกสุกร สัตว์ซึ่งนางอุจจรรราชเทวีแลไปเห็น
ขคนอนในอสุจิ นางสังเวชทุกขังอนิจจังอนัตตา นางก็ได้ปฐมญาณ ครั้นตายไปนางก็เสวยสุขในชั้น
พรหม แล้วนางประมาทวันหนึ่งวันหนึ่งท่านแก้วไว้ในคัมภีร์อื่น ครั้นตายไปจึงมาเกิดเป็นสุกรเห็น
ปานดังนี้ แต่นางเวียนเกิดเวียนตายบางชาติเป็นสัตว์ บางชาติเป็นมนุษย์ดังนี้เพราะค้นหา พระเจ้าดิ
เตียนในตัณหา มีโทษเป็นอันมาก ครั้นจบพระธรรมเทศนา พระภิกษุก็ได้ระลึกถึงมรรคผลเป็นอัน
มาก ครั้นลูกสุกรนั้นตายแล้วก็ไปเกิดเป็นราชบุตรพระเจ้าพารณสี ครั้นตายจากนั้นก็ไปเกิดในสกุล
ต่างต่างเป็นหลายชาติ ชาติที่สุคนั้นนาง ไปเกิดในเมืองอนูราชลังกาบุรี เห็นนางจึงบอกพระสงฆ์ว่า
นางนี้แต่ก่อนเป็นสุกร นางได้ยินคำพระมหาเถระก็ระลึกชาติได้ เห็นประจักษ์จริงดังคำพระมหา
เถระ นางได้ธรรมสังเวช และได้ฟังธรรมเทศนาอีกครั้งหนึ่งนางก็ได้พระอรหันต์ นางประกาศใน
ท่ามกลาง ว่าได้ทนทุกขเวทนามาเป็นสัตว์มานี้มานานนักหนาภิกษุและภิกษุณีก็คอยเห็นความ
สังเวชก็ได้มรรคผลเป็นอันมากแล บาปประสูติ

๑ สมเด็จพระพุทธเจ้าเสด็จอยู่ในพระเชตุพนเมืองสาวัตถี เพลากลางคืนเทวบุตรเทวดาลงมาทั้ง
หมื่นจักรวาลมีพระอินทร์เป็นต้น พระอินทร์ขอให้เทวดาองค์หนึ่ง ลงมาราบทูลถามพระเจ้า ว่าสิ่ง
อันใดจะให้ฉิบหายในโลกนี้ พระเจ้าตรัสเทศนาว่าสิ่งให้ฉิบหายในโลกมีอยู่สิบสองประการ
ประการหนึ่งตัวไม่สมาคมแก่ท่านผู้มีปัญญา ไปคบหาแก่ผู้หาปัญญาไม่ได้หนึ่ง ไม่พอใจที่จะ
ปรนนิบัติฟังธรรม ครั้นฟังแล้วไม่ปฏิบัติตามหนึ่ง และเลื้อยหาหนึ่ง จะนั่งจะนอนจะกินจะเดินมัก
ง่วงเหงาหาวนอน ก็จะขาดประโยชน์และมรรคผลหนึ่ง มักเจรจามีจริงหยาบช้าสามหายหนึ่ง มัก
เกียจคร้านการกุศลหนึ่ง สวคมนต์ให้พระฟังธรรมหนึ่ง ตัวมียศฐาศักดิ์มิได้เลี้ยงบิดามารดา ซึ่งท่าน
ผู้มีคุณแก่ตัว ตัวมิได้ยำเกรงผู้เฒ่าผู้แก่สมณชีพราหมณ์หนึ่ง ลวงสงฆ์เถระจากหนึ่ง ว่าผู้เป็นเจ้าขาด
สิ่งอันใดโยมจะถวาย ครั้นเอาไปเอาไม่ได้และไม่ให้จากหนึ่ง ตระหนี่ต่อบิดามารดาคนญาติญาติที่
น้องมีสิ่งใดใส่แต่ปาก ครั้นทุกข์หาผู้ใดไม่ได้จะเป็นเพื่อนตัวมิได้ หนึ่งเป็นคนมักเลงหมากรุกสกา

กินสุราเล่นเบี้ยชนไก่ การพนันจะทำให้เสียทรัพย์ หนึ่งตัวแก่ชรา มีภรรยาและสามี หนุ่มสาวงามกว่า
ตัวนั้นก็ต้องระวังไว้ สิ่งอันที่มิควรทำก็ทำได้ด้วยรัก หนึ่งภรรยาเป็นนักเลง มีรู้จักการบ้านการเรือน
จะให้บิดาหายทรัพย์ หนึ่งมักเสพมิจาเจรจาด้วยเพศยาพาล และจะให้เสียทรัพย์เกิดโทษหนึ่ง สิบสอง
ประการดังนี้แล ครั้นจบธรรมเทศนา ทวดาก็ได้มรรคผลเป็นอันมาก และทวดาก็มีนศการลาไป
วิมานของตน

อัครสาวสูตร

๑ พระเจ้าเสด็จอยู่ในพระเชตุพนใกล้เมืองสาวัตถีนั้น ทวดาเข้ามาถามพระเจ้า พระเจ้าตรัส
เทศนาว่าพระองค์เป็นใหญ่กว่ามนุษย์ ทวดาอินทร์พรหมทั้งสามภพ ถ้าจะทำบุญด้วยพระเจ้าเสด็จ
เข้านิพพานแล้ว ยังแต่พระพุทธรูปพระเจดีย์ซึ่งบรรจุพระสารีริกธาตุ ให้มีน้ำใจเลื่อมใส ระลึกถึง
พระคุณแล้วจึงถวายผลนั้นได้มาก ถวายพระสงฆ์พระองค์ได้เป็นพหูสูตร แลได้เล่าเรียนมากทรงไว้
ซึ่งธรรม ให้ถวายพระสงฆ์องค์นั้นก็จัดว่าบูชาพระธรรมแล ถวายทุกวันนี้หาพระอัครสาวกมิได้แล้ว
ได้ถวายพระสงฆ์ให้คิดว่าพระอัครสาวก พระอัครสาวกหนีเราไปก่อนแล้ว ยังแต่พระสงฆ์ซึ่งเป็น
สาธุศิษย์เล่าเรียนสืบสืบทอดกันมา ซึ่งท่านทรงศีลบริสุทธิท่านทรงผ้ากาสาพัตรเป็นธงชัย ได้
อรหันช้านานถึงพุทธานุสรณ์หนึ่งแล้ว ไม่พบเลยแต่ครั้งศาสนาพระพุทธรูปศกสย ฝั่งจะมาได้พบบัดนี้
ให้มีน้ำใจเลื่อมใสยินดีถึงพระนิพพานเกิด สมบัติอินทร์พรหมบรมจักร ก็จะได้เป็นอันเที่ยงแท้แล
๑ พระมหากษัตริย์เป็นสกลทวดา เพราะว่าได้ปกป้องไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน บิดามารดาเป็นบุพการย์
ทวดา เพราะท่านสั่งสอนซึ่งจะให้อริเจรา ลูกหลานรู้ไว้ก่อนอาจารย์ทั้งปวง สมเด็จพระพุทธรเจ้าเป็นสิ
สุทธิทวดา ด้วยพระองค์สั่งสอนให้รู้ ว่าสิ่งนี้เป็นบุญ สิ่งนี้เป็นบาป เหมือนเอาสวรรค์นิพพานขึ้นให้
ยกให้แก่เราท่านทั้งปวงแล บิดามารดาให้ชื่อว่าท้าวมหาพรหม ท้าวมหาพรหมจำเริญวิหารทั้งสี่ คือ
เมตตากุณามุทิตาอุเบกขาแล บิดามารดาเมตตาแก่บุตรดังนั้น ถ้าบุตรยังอยู่ในครรภ์ บิดามารดา
เมตตาแก่บุตร จะให้คลอดออกมาง่าย มิให้มีอันตรายแก่บุตรนั้น ครั้นบุตรเติบโตใหญ่ไปเที่ยวมาได้
แล้ว ย่อมตรงมาหาบิดามารดา บิดามารดามีแต่กรุณานุตรปลอบโยนบุตร ครั้นบุตรโตใหญ่แล้ว น้ำ
จิตบิดามารดาเป็นมุทิตาใจอ่อนคืดจะให้มีเหย้ามีเรือนครั้นบุตรมีภรรยาและสามีแล้ว น้ำจิตบิดา
มารดาเป็นอุเบกขามุขัสสว่าบุตรมีเข้าเรือนแล้ว ทำเลี้ยงกันเกิดตามประเพณี พันทุกขบิดามารดา
แล้ว ถ้าบุตรมีอายุสมได้ร้อยปี จะให้บิดานั่งบ่าขวาให้มารดานั่งบ่าซ้าย และบิดามารดาจะทำอุจจาระ
ปัสสาวะลงบนบ่า แล้วให้บุตรป้อนข้าวน้ำให้บิดามารดาไปกว่าจะสิ้นอายุร้อยปีนั้น จะว่าแทนคุณ
บิดามารดานั้นก็ยังไม่ได้ ก่อนเป็นแต่จะอุปการะแก่บิดามารดา ถ้าบิดามารดาเป็นมิจาทิฐิไม่ทำบุญ
ทำทาน แลบุตรสั่งสอนให้ทำบุญให้ทาน รักษาศีลฟังธรรมเทศนา ให้ตั้งอยู่ในการกุศลเป็นสามาธิฐิ
จึงว่าแทนคุณเสมอด้วยมารดา มากกว่าคุณบิดานั้น ให้บิดาคบหาสัพบุรุษ พระพุทธรเจ้าเป็นมหาสัพ

บุรุษอันประเสริฐ พระเจ้าเข้าสู่นิพพานไปแล้ว ก็ให้บิดามารดาบพระสงฆ์ และนักปราชญ์ราชบัณฑิต ได้สั่งสอนทางสรวรรคนิพพานให้ ครั้นจบพระธรรมเทศนา ให้ตั้งอยู่ในการกุศลเป็นสัมมาทิฐิ จึงว่าแทนคุณเสมอด้วยคุณบิดาและมารดา เทวดาก็ได้มรรคผลเป็นอันมากแล ก็นมัสการลาพระเจ้าไปกาลบัดนั้นแล

๑ ครั้นจบผู้ที่ผู้กล่าวสมเด็จพระพุทธเจ้า เสด็จอยู่ในพระเชตุพนมหาวิหาร ใกล้เมืองสาวัตถีเพลากลางคืน เทวดามานมัสการพระเจ้า แล้วสรรเสริญบุคคลเป็นสัพบุรุษ แล้วคบหากันด้วยสัพบุรุษ จะทำบุญง่ายโดยน้ำใจ คนตระหนี่ทำบุญยาก ให้คิดถอยหน้าถอยหลัง มิใคร่จะปราศจากทรัพย์ทำบุญให้ทาน ทำน้อยได้มากเพราะทรัพย์ ได้มาด้วยแรงซื้อขายมาด้วยชอบธรรม ทำบุญให้ทานมากได้น้อย เพราะทรัพย์ได้มาไม่ชอบธรรม เป็นต้นว่าฉกชิงสมบัติโดยตีข่มเหงเขามาทำบุญ ถ้าผู้ใดไม่ประมาท ครั้นตายไปก็บ้ายหน้าไปสู่สวรรค์และนิพพาน

๑ ครั้งนั้นเทวดาสรรเสริญพระคุณแล้วก็นมัสการลาพระเจ้าไป

๑ เทวดาองค์หนึ่งลงมาทูลถามพระเจ้า ว่าสิ่งใดเป็นกองไฟเผาอยู่ในน้ำใจสัตว์ พระเจ้าตรัสเทศนาว่า ไฟสิบแปดกอง กามราคะตัณหาคือความปรารถนาในกาม ไฟกอง(หนึ่ง)ดับแดนน้ำใจ ไฟกองหนึ่งเดือดเนื้อร้อนใจ ไฟกองหนึ่งวิตกด้วยการอกุศล ไฟกองหนึ่งโมโหหลงด้วยกามคุณและการอกุศล ไฟกองหนึ่งโลภโลภมาก ไฟกองหนึ่งวิตกด้วยการอกุศล ไฟกองหนึ่งวิจารณ์ตรึกตรองการอกุศล ไฟกองหนึ่งมักริษยาท่าน ไฟกองหนึ่งผูกพยาบาทคาดเวรท่าน ไฟกองหนึ่งนิทานกล่าวร้ายท่าน และไฟสิบแปดกองนี้มีอยู่แก่บุคคลผู้ใดแล้ว บุคคลผู้นั้นจะฉิบหายชั่วนี้แลชั่วหน้า เทวดาองค์หนึ่งทูลถามว่าสิ่งอันใดจะฉิบหายทรัพย์ในอิฐ โลภและปรโลก จะปรารถนามรรคผล ครั้นตายไปก็จะบ้ายหน้าไปสู่อบายภูมิเพราะตนตระหนี่แล ครั้นเห็นภิกษุสามเณรเข้ามาบิณฑบาตรทำเมินหน้าเสีย กระษายกคนยากไ้มารับทานตวาดลูกคำรามว่าหยาบช้า ชื่นเสียงเป็นอัมมกมลไม่จำเรอแก่ตัว ถ้าเห็นพระภิกษุสามเณรเข้ามาบิณฑบาต และกระษายกคนยากไ้ เข้ามารับทานก็มีให้โดยสุจริต หาไม่ก็บอกล่าด้วยถ้อยคำอันอ่อนหวานไพเราะ จะจำเรอสัตว์สังคมคนแล อนึ่งผลคือให้รักษากจะเป็นเครื่องประดับกายงามกว่าแก้วแหวนเงินทอง เครื่องประดับทั้งปวง ผลทานทำไว้จะเป็นเสบียง ซึ่งจะไปหนทางพระนิพพาน ผลบุญทำไว้จะเป็นที่พึ่งจะคำชูตัวไป ตัณหาคือความปรารถนานั้น เป็นปิ่นปักกอสัตว์อยู่ทุกทิวาราตรี ความขราแก่ก็จะพืงมี รูปอันดีงามให้สูญหายเสีย ความแก่ชรามารุมกัน ให้บ้ายหน้าไปสู่ความตาย

๑ เทวดาองค์หนึ่งมาทูลถามพระเจ้า ว่าสิ่งไรจะเป็นที่รัก พระเจ้าตรัสเทศนาผลคือผลทานติดตามตัวไปช่วยทุกข์ในอบายภูมิได้ บิดามารดาเป็นมิตรในเรือน เป็นที่พึ่งไว้เมื่อเชื่อใจได้ พระสงฆ์เป็นมิตรจะสั่งสอนบอกสรวรรคและนิพพานให้ ความสัจเป็นราหธอันประเสริฐ ถึงจะไปบนน้ำก็ได้ และปัญญาเป็นพี่เลี้ยงจะบอกบุญและบาปผิดและชอบ ให้ชื่อเสียงนี้ไม่รู้แก่ขรา โลภโลภนี้จะทำลาย

เสียซึ่งธรรมทั้งปวง ศรัทธานี้ก็จะเป็นเสบียงของตัว สิริเป็นที่ตั้งสมบัติ ตัณหาเป็นบ่วงคล้องสัตว์ไว้ ตัณหาจะละเสียญาติ นักบุญผู้มีปัญญาจะละเสียได้ ตัณหานี้เป็นทางจะไปสู่อบายทั้งสี่ ผลบุญผลกรรมจะเป็นเงาตามตัว มาตุคามคือรูปสตรี จะให้เป็น(มล)ทินแก่ผู้รักชาติ ครั้นจบพระธรรมเทศนา เทวดาก็นมัสการลาไป ครั้งหนึ่งพระเจ้าเสโจออยู่ในพระเชตุพนใกล้เมืองสาวัตถี พระปฐูเวณไปนมัสการพระเจ้าแรกู้จัก ถามว่าพระเจ้าสมณโคดม ว่าท่านได้ตรัสเป็นพระพุทธรเจ้าจริงหรือ พระเจ้าว่าจริง พระปฐูเวณไม่เชื่อว่าท่านยังเล็กอยู่ แต่อาจารย์ของข้าพเจ้าทั้งหลายทั้งหลายนี่ แก่กว่าท่านอีก ยังไม่ได้ตรัสเป็นพระเจ้า พระเจ้าตรัสว่าอาจารย์ของท่านเป็นมิชฌาทิฐิแก่แต่อาชวเสียบเล่า แล้วพระเจ้าตรัสเทศนาว่าเด็กสี่จำพวก พวกหนึ่งมีอายุร้อยปีหาปัญญามีได้เรียกว่าเด็กอีกประการหนึ่ง บุคคลไม่ดับตัณหา ตัณหาเรียกว่าเด็กประการหนึ่ง บุคคลเป็นพาลนั้นเรียกว่าเด็กประการหนึ่ง ลูกพระมหากษัตริย์อุกราชสีห์ก็เรียกว่าใหญ่ประการหนึ่ง พระปฐูเวณได้ฟังก็เลื่อมใสในพระศาสนา ว่าบุคคลจะทำบุญเมื่อจะตายคิดถึงแต่ตัว ว่าได้ทำบุญให้ทานไว้ ก็เรียกว่ารักตัวเอง บุคคลทำบาปเมื่อจะตายคิดถึงแต่ตัว ว่าทำบาปไว้ก็ชังตัวเอง ข้อหนึ่งถามว่าบุคคลเป็นอย่างไร ไม่รู้แก่ไม่รู้ตาย พระเจ้าตรัสเทศนาว่าคนไม่รู้ตายไม่รู้แก่นั่น แต่พระสงฆ์ซึ่งได้อรหันต์แล้ว จะไปสู่นิพพานนั้นไม่รู้แก่ไม่รู้ตายเลย ขอหนึ่งคนชั่วมากหรือคนดีมาก พระเจ้าตรัสว่าทุกวันนี้คนชั่วมากก็เพราะน้ำใจเอง จะดีก็เพราะน้ำใจตนเอง บุคคลที่อุตสาหะทำบุญให้ทาน รักษาศีลฟังพระธรรมเทศนา ก็จะได้จำริญชั่วนิรันดร์ ในชาตินี้จะมีคนสรรเสริญ เมตตากุณาไปภายภาคหน้า ก็จะได้สวรรค์สมบัติ บุคคลและนิพพานสมบัติ บุคคลจำพวกหนึ่งเกิดมายากจนไร้ญาติพี่น้อง ดิ้นค้อนมือค้อนเท้าต่างต่าง ไม่คิดถึงตัวว่ากรรมได้ทำมาแต่ก่อนจึงทนทุกข์เวทนาอยู่ดังนี้ ตายแล้วก็จะไปอบายภูมิเป็นเทียงแท้ แลแลบุคคลมีชาติอันสูงสกุลสูง มีทรัพย์มากแล้วไม่คิดถึงตัว ว่าบุญหนหลังสิ่งใดจะตอบแทนให้ แลทำแต่อกุศลต่างต่าง ครั้นตายก็จะไปอบายภูมิเป็นเทียงแท้ บุคคลผู้ใดเมื่อยังยากจนอยู่ ควรคิดถึงคุณพระเจ้าเนื่องเนื่องอยู่ว่าถ้ามีทรัพย์ขึ้นจะทำบุญให้ทาน ครั้นมีทรัพย์แล้วย่อมประมาทหลงไป ด้วยบุตรภรรยาทรัพย์สิ่งสิน ผู้นั้นครั้นตายก็จะไปอบายภูมิ ทรัพย์สิ่งสินก็จะเป็นของมหากษัตริย์แต่ชาติก่อนเป็นเศรษฐีมีพี่ชายคนหนึ่ง เศรษฐีก็บอกแก่ภรรยา สั่งไว้ให้ใส่บาตรแล้วตัวก็ไปราชการ ครั้นอยู่ภายหลังพี่ชายตาย ได้พี่สะใภ้เป็นภรรยา มีบุตรของพี่คนหนึ่ง พระปัจเจกโพธิ์องค์หนึ่ง มาบิณฑบาตภรรยาที่คบแต่งกับข้าวจึงหันของดีใส่บาตร เศรษฐีกลับมาพบพระปัจเจกโพธิ์ ก็ถามว่า พระผู้เป็นเจ้าได้รับบิณฑบาตแล้วหรือ ท่านก็บอกว่ารับแล้ว เศรษฐีจึงเปิดบาตรขึ้นดู ก็เห็นของซึ่งใส่บาตรมาดี ก็คิดเสียคิดว่าข้าพเจ้าปลาของดีใส่บาตรมาให้หลวงจีน เจ้าลูกกินแล้วก็จะนอนอยู่ จะทำอะไรให้แก่เรา มีคิดริษยาจึงกลับมาฆ่าบุตรของพี่ชายเสีย ไม่คิดว่าเป็นหลานของตัวเอง กลับว่าจะชิงเอาของและทรัพย์สมบัติของตัวเอง ครั้นตายก็จะไปอบายภูมิเจ็ดชาติ ชาตินี้จึงได้มาเป็นเศรษฐีแล

๑ ครั้งหนึ่งพระเจ้าเสด็จในพระเชตุพนเมืองสาวัตถี ตรัสเทศนาแก่ภิกษุว่าถึงวัน ๘ ๑๕ คำ พระอินทร์ขอให้ท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่ มาเอาบัญชีคนใน(เมือง)มนุษย์ ว่าผู้ใดให้ทานทำบุญรักษาศีลและปรนนิบัติบิดามารดา แลสมณชีพราหมณ์ผู้แก่ผู้เฒ่าซึ่งมีศีล ให้เขียนชื่อผู้นั้นลงในแผ่นทองคำด้วยชาติหรือคุณ ผู้ใดทำบาปหยาบช้าให้เขียนชื่อผู้นั้นลงในหนังสือแล้วจึงเอาขึ้นถวายพระอินทร์ พระอินทร์จึงเอาบัญชีคลี่ดู ถ้ารู้ว่าผู้ใดทำบุญให้ทานรักษาศีล ปรนนิบัติบิดามารดาและสมณชีพราหมณ์แล้ว พระอินทร์และเทวดาก็ร้องสาธุการสรรเสริญ อนุโมทนาบุญแล้วก็ให้พร ผู้ใดทำบาปอกุศลกรรมแล้ว พระอินทร์ให้เอาบัญชีผู้นั้นลงนรก จึงให้พญามราชจดเอาบัญชีชื่อผู้นั้นไว้ ครั้นตายลงไปนรกขุมใดขุมหนึ่งแล้วทำโทษตามตนได้ทำไว้แล

๑ สัตว์ทุกวันนี้จะไปบอญมเหมือนหนึ่งคนใด จะไปสวรรค์เหมือนหนึ่งเขาโค คนอันน้อยนักรเพราะสัตว์ประมาณนี้ และผู้ใดไม่ประมาณเมื่อเพลเข้าด้วยกายกรรมวาจากรรมมนโอกรรม ก็เป็นมงคลเมื่อเพลเข้า ไม่ประมาณกลางคืนก็เป็นมงคลทุกวันแล บุรุษคนหนึ่งครั้งบุตรตาย แต่ร้องให้รักอยู่ถึงสามวันแล ๑ สิ้นฉบับแต่เท่านี้แล้วนะท่านเอ๋ย ๑

สุรางคนางค์

๑ ข้าขอเรียนเขียนผูก	คำแม่สอนลูก	เมื่อแรกเป็นสาว
เป็นกลอนสอนดู ให้รู้เรื่องราว	ใครมีลูกสาว	เล่ากันสืบไป
๑ ใครอย่ากินแห่นาง	ว่าข้าแกล้งแต่ง	เยาะเย้ยไขไฟ
แต่งตามโวหาร บราณคำไทย	แต่พอจำได้	ว่าเป็นเรื่องราว
๑ ใครมีลูกสาว	(ขาดหาย)	ฟังเรื่องราวไป
ลูกสาวมีอยู่	ฟังดูเป็นไร	เอาไว้เถิดรา
๑ ผู้อ่านผู้ฟัง	คิดดูโดยหวัง	ดูทางกลางมา
มิใช่จะแกล้ง	ก่อนแต่งนินทา	ว่าร้ายภายหลัง
๑ ท่านสอนให้ดี	ใช้ชั่วบัดนี้	มิพอใจฟัง
เพราะตัวชั่วช้า	ผิดมาแต่หลัง	ลับหลังนินทา
๑ ทุกวันนี้เล่า	เห็นเป็นใจเบา	โง่งนนักหนา
ไม่รู้เรื่องราว	ลูกสาวเลขนา	ไปมาแห่งใด
๑ ธรรมเนียมมารดา	คอยดูคอยว่า	หูดาสอดไป
กิริยาพาที	ลูกนี้อย่างไร	อย่าได้ลืมตน
๑ เลี้ยงมาตั้งใจ	จะคบแต่งให้	ชอบมาพากล
มิเอาใจใส่	เห็นไม่เป็นผล	ปากคนนินทา

๑ นี่ถ้าวแม่	ไม่ดูไม่แล	พิทักษ์รักษา
เล่นหัวอย่างไร	จึงไม่นำพา	ลับตาลับหู
๑ ไม่นำพา	(ขาดหาย)	(ขาดหาย)
หนุ่มหนุ่มทั้งหลาย	ฝูงชายพรั่งพรู	ไม่ดูเลเยนา
๑ ตัวเป็นผู้ใหญ่	ไม่เอาใจใส่	คู่ซ้ายคู่ขวา
ลูกสาวของใคร	จึงไม่นำพา	ยิ่งมาสบที่
๑ ตัวเป็นลูกสาว	พุดจากับบ่าว	รุมเร้าไม่คิด
ลูกกำดัดสาว	บาวนั้นเต็มที	จะมีอันตราย
๑ ควรไว้ใจคน	ลูกสาวเต็มคน	เล่นปนกับชาย
ผ้าผ่อนไม่ห่ม	เนียนไม่อาช	นำอายบัดสี
๑ ให้ชายต้องตัว	คิดเห็นเป็นชั่ว	ตัวเป็นสตรี
เป็นสาวบ่าวต้อง	นึกปองจะมี	ย่อมมีทุกคน
๑ อดมือถือไหล่	(ขาดหาย)	น้ำใจสาละวน
ต้นหาราคะ	มีดมาบัดคน	มีดมนน้ำใจ
๑ อันไฟกับฟอย	หักไว้ไข่น้อย	ยังลูกกลามไป
เอาฟอยมาชิด	ติดกับเปลวไฟ	น้ำใจโลกีย์
๑ โลภนี้ไชรั	ดังฟอยกับไฟ	ใกล้กัน(เลื่อนกลาง)
ครั้นเข้าใกล้ไว้	อันนี้ไชรั	อันมีต้นหา
๑ ดังเมวกับหนู	พัวพันกันอยู่	ไม่รู้ภูนา
หนูมาหาแมว	ไม่แคล้วรักษา	อย่าเชื่อใจใคร
๑ น้ำผึ้งใกล้มด	รื้อจ้องจอด	อดได้เมื่อไร
ดังสาวกับหนุ่ม	เรารุมหัวใจ	จะใคร่เสนาหา
๑ ให้ชายจับต้อง	ไชพืไชนึ่ง	ร่วมห้องมารดา
คนอื่นนอกไชรั	ไว้ในต้นหา	อย่าเชื่อใจใคร
๑ ถึงว่าเป็นพี่	หนุ่มสาวเต็มที	ยังมีไว้ใจ
กลัวว่าน้ำจิต	มีดมิคมัวไป	ไว้ใจคนเป็น
๑ น้ำลึกหยั่งได้	โลภนี้ไชรั	ยังไปไม่เห็น
อันหญิงกับชาย	คิดร้ายจะเป็น	เห็นเป็นมากมาย
๑ แน่นอนสอนฟัง	ครั้นไปลับหลัง	ยังรู้กลับกลาย
น้ำใจสตรี	ดังนี้มากมาย	ง่ายคายนักหนา

	๑ ธรรมเนียมสำเภา	มีใบมีเสา	ทุกลำเกตรา
เมื่อลมหาไม	มิไหวเลขนา	ครั้นลมพัดมา	เกตราลอยไป
	๑ อันลมนี่เล่า	พัดเอาสำเภา	ใบเสาแกว่งไกว
โตใหญ่ไม่กระเทือน	ยังเคลื่อนคลาไคล	ตามลมลอยไป	ที่ในคงคา
	๑ สตรีนี้ไซ้	ลมมีวีไป	ดุจดั่งนาวา
น้ำใจดีร้าย	โลเลหนักหนา	ยืยวนรวนมา	ด้วยลั่นลมชาย
	๑ ชายชักพาที	หลงพลอยรอยรี	ดั่งนี้มากหลาย
ชื่นชมสมสู่	ร่วมรู้กับชาย	เอวอ้อยค้อยง่าย	น่ายาบัดดี
	๑ ก้มหน้าเขียนดิน	ยินยอมพร้อมสิ้น	ตามความยินดี
ลับลี้ชอบกล	ผู้คนไม่มี	คบชายสองศรี	ร่วมรักเส่นหา
	๑ แต่เป็นเช่นนี้	หลายครั้งหลายที	ดั่งนี้เนื่องมา
พ่อแม่โง่งน	เต่าตื้นคังปลา	ลูกสาวขายหน้า	น่ายาบัดดี
	๑ เทียวเล่นเป็นเพลง	รำยักนกเลง	ในคงพงดอน
ไปมาหาสู่	คบชู้มานอน	เขาสื่อขจร	บ่ห่อนจะนำพา
	๑ ผู้ใหญ่เสียเปล่า	ดีแต่กินข้าว	นั่งเศร้าลับตา
ลูกสาวมียู่	เซอะซมงมปู	ไม่ดูแยกคาย	หูดาเชื่อนแซ
	๑ สอดแลดูชาย	หญิงชั่วตัวร้าย	ดูง่ายนักหนา
หลับนอนถอนใจ	ผินหลังมาให้	ห่างไกลมารดา	จะกินจะอยู่
ไม่รู้ฤหนา	พาทีกิริยา	ยอมมาผิดไป	
	๑ พุดจาสะเท็น	หลับนอนห่างเหิน	ขวยเงินน้ำใจ
แต่ก่อนแต่ก็	ดั่งนี้เมื่อไร	พุดจาปราศัย	มิใคร่จะพาที
	๑ แต่ก่อนหลับนอน	เคยเรียงเตียงหมอน	อิงแอบแนบศรี
สะเท็นเหินห่าง	ไกลข้างชนนี้	พุดจาพาที	ไม่คิดสักคำ
	๑ นอนถอนใจใหญ่	ละเมอเพื่อไป	หลงไหลพื้พำ
ละเมอกระซิบ	งูบิบบิม้ง	ร้องว่าอย่าทำ	มือคลำควานหา
	๑ ตื่นขึ้นโศกเศร้า	ศรีสินั่นเล่า	เศร้าหมองนักหนา
ทรวงนั้นเคลื่อนคล้อย	เศร้าสร้อยโรยรา	พุ่มพวงดวงตา	โรยราชุ่มหมอง
	๑ แต่ก่อนแต่หลัง	เนื่อนมกลมตั้ง	ดั่งดอกบัวทอง
คล้อยคลาดจากทรวง	โรยร่วงทั้งสอง	น้อมไปใครต้อง	ปรองคองกับชาย
	๑ ให้ชายแคล้นคลำ	หยิกหยอกชอกช้า	ระล่ำระสาย

เศร้าหมองไปหมด รอยรคกลืนชาย	หญิงชั่วตัวร้าย	กลืนชายคิดมา
๑ ความคิดกลางที่	อาบนํ้าขัดสี	ที่ในกงคา
ไม่หมคกลืนร้าย ของชายคิดมา	มิให้มารดา	สงกาสั่งไร
๑ ฟังท่าสะสวย	เขารู้ย่ม้วย	แก้ขวยไปไย
ตบแต่งขัดสี เหมือนคั่งกษัตริ	ชั่วแล้วเลนา	

กลอนสุภาพ

- ๑ ฉันทแต่งไว้ด้วยใจบริสุทธิ์
ใครได้ฟังได้อ่านได้พบพบ
๑ ข้าผู้แต่งแสดงกิจ
จะให้เป็นกุศลผลกุศล
๑ ยังไม่ถึงพระนิพพานนั้น
ขออย่าได้พบประสบพาล
๑ จงทุกทุกชาติอย่าคลาดแคล้ว
ขอสิริทั้งสติและปัญญา
๑ ให้ศกคาฤทธิประสิทธิ์กล้า
การวะให้เหมือนพระอานนทวงศ์
๑ ขึ้นชื่อว่าลำบากความยากไร้
แม่นศัตรรูมร้ายจะหมายคด
๑ ขอให้พบพระศรีอารย์เหมือนท่านตรัส
สร้างกุศลสารพันบรรพชา
๑ ให้มีบิณฑามารดาณญาติ
ขอให้สามัคคีรักสนิทเหมือนจิตใจ
๑ ฉันทแต่งกล่าวกลอนสอนจิตแม้ผิดไป
พึงฝึกสอนกลอนรู้ไม่สู่เคย
๑ ขอนักปราชญ์ที่ฉลาดช่วยเฉลิม
เป็นทางประกอบชอบคิดในจิตใจ
๑ ได้เลือกหาว่าที่ศีลแลที่ชั่ว
ที่ประมาทพลาดไปให้ระวัง
๑ อย่าพูดมากไม่ยากคิดว่าที่ยิ่ง
- ก็สมมุติตัดทางว่าข้างจบ
จงเคารพจดจำเป็นตำรา
เพราะนำจิตมุ่งมาดปรารถนา
ขอให้สำเร็จพระนิพพาน
ตราบไฉยังเวียนว่ายในวัฏสังสาร
พบแต่ท่านที่ผู้มีปริชา
ให้ผ่องแผ้วมลทินสิ้นโทษา
เหมือนพระสาริกบุตรพุทธองค์
เหมือนพระโมคคัลลาริยสงฆ์
พุทธองค์อนุชาตเถกต
ทั้งเจริญใจไว้ญาติให้คลาดหมด
ให้เปลื้องปลดพยศอปร่า
จิตกระหวัดในพระบาทศาสนา
แล้วตัวข้าจะบังเกิดชาติใดใด
อีกลูกเมียร่วมพิสวาทสมสมัย
กว่าจะได้พระนิพพานตำราญเอย
ขออภัยเถิดท่านทั้งหลายเอ๋ย
ถ้าเฉลยผดปลั่งยังอยู่ไร
ตบแต่งเติมเพิ่มคิดประดิษฐ์ไต่
สำหรับไว้ให้ท่านได้อ่านฟัง
ถึงผดปลั่งยังตัวกลับลอยหลัง
จารึกฝังไว้ในอุราและอารมณ์
อย่ากลบกลิ้งกลอนนักดื่มมักกลับ

บรรพทุกหนกเหลือเรือนักมักจะจม

๑ ถ้าเรื่อนักไม่ทันยังจะพลั้งท่า

ถ้าคลาตนักมักตีวังจะชิงบัน

๑ ถ้าแค้นนักคิมักกับขยับขา

ถ้าเบานักคิมักปลิวละลือลม

๑ ถ้าหย่อนยาวเกินนักคิมักนุ่ง

ถ้าสั้นนักคิมักจะชนซึ่งหนทาง

๑ ถ้าถีนักไม่ช่องจะตรงบ้าง

ถ้าไม่คิตคิมักผิดไม่มีทุน

๑ ถ้าผู้ใดหมายจะทำร้ายเรา

๑ ถ้าจะจับจับให้มันคันให้ตาย

๑ ถึงใครเขาจะเอาความมาถามเล่า

แม่นเด็กมันพูดชอบเห็นเขาเป็นครู

๑ เกิดเป็นคนแล้วอย่าได้ไว้ใจคน

คนทุกวันมันจะให้ใครได้ดี

๑ แม้นตัวจนก็เยี่ยมเสวยจน

อย่าอวดตนขอยกเข้าปกคลุม

๑ หนึ่งตัวเฉาเขลาต่ออย่าทำปราชญ์

ตัวเล็กนคิอย่าทำจิตให้ใหญ่โต

๑ เหมือนดาบอยู่ในฝักไม่ชักเล่น

จะสำคัญสั้นยาวว่าตัวไร

๑ หนึ่งไม่ควรปรึกษาอย่าหาเรือ

อย่าให้พัดกระแทกกลางแตกแตน

๑ ใครทำผิดพลาดพลั้งให้สังเกต

เห็นมารยาอย่า...ซำรุค... หลงกระบวน

๑ ความลับอย่าให้ไขสว่าง

มีวิชาอย่าประวดที่ขีวอวดรู้

๑ เกิดเป็นชายหมาหาวิชาดี

อย่าทะนงองอาจประมาทตน

ถ้าสูงนักคิมักล้มลงจมดิน

ถ้าชันนักคิมักล้าทิ้งไปสิ้น

ถ้ากล้านักคิมักคืบขึ้นจะสิ้นคม

ถ้ากว้างมากไม่มีจะใส่พอให้สม

ถ้าหนักนักคิมักจมแต่อย่างกลาง

ถ้าสาวนักคิมักยุ่งจะต้องสา

ถ้ายวนักคิมักค้างจะขาดทุน

ถ้าห่างนักคิมักกว้างตกได้ทุน

ถ้าคิคนักคิมักขุ่นระเคืองกาย

อย่าใจเบาให้เห็นกระเซ็นกระสาย

ดูเขยคยอย่าขยับจับหางงู

อย่าหูเบาฟังหูให้ไว้หู

อย่าลบหลู่เด็กนั้นด้วยมันดี

อย่าเชื่อคนกลับกลอกเหมือนผี

คนเดีวนี้สันดานเป็นพาลชุม

อย่าชุกชนให้คนมันเข้าหลุม

อย่าทำหุ้มเปลือกนอกให้ออกโต

อวดฉลาดพูดออกเหมือนบอโก

อย่ายโสโง่งฉลาดไว้ในใจ

ใครไม่เห็นคมทุ่หาไม่รู้

ก็กร้ามใจตะลึงอยู่ไม่ดูแคลน

ได้จับถือสิ่งไรแล้วให้แน่น

ใครทำคุณแล้วก็แทนให้สมควร

ให้เห็นเหตุผ่อนผันอย่าหันหวน

เห็นไม่ควรจิตพินิจดู

ป่าเสือป่าช้างอย่าให้อาศัยอยู่

เอาไว้สู้รับมือเมื่ออับจน

เหมือนจามรีรักษาน

อย่าหมิ่นตนว่าใครจะทำไมเอย

(กลอนสวด ลำดับที่ ๓๕๐ มัคที่ ๓๓ ตั้ ๑๑๕ ชั้น ๖/๓ จบความเพียงเท่านั้น)